VYBÍRÁME Z OBSAHU

Betlém v Horní Lidči

Komunikačně významná lokalita Lomensko na Senici

Z historie lešenské školy

Moderní architektura ve Valašském Meziříčí

Ptáci ve městě

Tvorba Miroslava Adámka

Vsetín v proměnách času

Když včelařil pradědeček

Valašský Jób

Jasenná má co oslavovat

Kapela Žamboši

29

prosinec

2012/2

Valašsko

VLASTIVĚDNÁ REVUE

Navštivte

Betlém v Horní Lidči

O vánočních svátcích roku 2011 byl v Horní Lidči zahájen provoz ojedinělého česko-slovenského řezbovaného mechanického betléma. Jeho duchovním otcem je hornolidečský starosta Josef Tkadlec, který myšlenku jeho zhotovení nosil v hlavě asi patnáct let. Betlém byl nakonec zrealizován na základě projektu „Česko-Slovenský pohyblivý Betlém“, a to obcí Horní Lideč ve spolupráci s partnerskou slovenskou obcí Dohňany.

Finální verzi předcházely čtyři roky intenzivní práce týmu asi padesátky nadšenců, z toho rok trvala samotná instalace. Za tuto dobu vzešlo zpod rukou 15 profesionálních řezbářů z České i Slovenské republiky více než 220 figur, z toho 75 pohyblivých a přes 100 objektů, které tvoří betlémskou scénu i výjevy z historie a ze života na obou stranách česko-slovenské hranice, to vše zvýrazněno speciální světelnou kompozicí a doprovázeno podmanivou hudbou Jiřího Pavlici.

Hornolidečský betlém za dobu jeho existence, tedy za necelý rok, zhlédlo na 9 tisíc návštěvníků. Pokud jste mezi nimi ještě nebyli, pak si tuto výjimečnou podívanou určitě nenechejte ujít. Svým odkazem totiž není aktuální jen v době Vánoc, ale po celý rok.

Celá prohlídka začíná půlhodinovým filmovým snímkem promítaným na vzdušnou textilní oponu. Návštěvník jeho prostřednictvím putuje po stopách života na moravsko-slovenském pomezí, prochází jeho dějinami, pamětihodnostmi, zvykoslovným i hospodářským rokem. Zvláštností je, že scény, o nichž se zrovna vypráví ve filmu, se zároveň různobarevně rozsvěcují přímo v instalaci.

Kulturní bohatství Zlínského a Trenčínského kraje připomínají čtyři desítky dřevořezeb reálných míst a staveb z těchto oblastí. Vedle vsetínského zámku, rotundy kroměřížské Květné zahrady, trenčínského hradu či zámku v Lešné u Zlína je to například zámek v Buchlovicích či Bojnicích, Radhošť, Velehrad a mnohé jiné. Prostor tu mají i dřevořezby roubených staveb z Horní Lidče, jejichž předlohy jsou ohroženy zánikem.

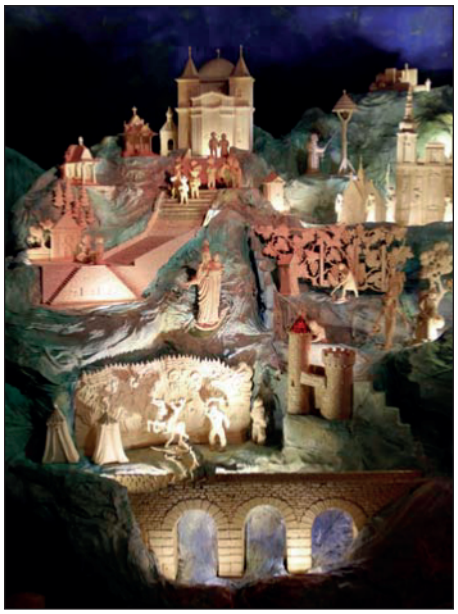

Hornolidečský betlém je připomínkou nejen Božího narození, ale též dějinných událostí tohoto regionu. Jeho pohnuté osudy tu spodobňuje hostýnská legenda, jež hovoří o pomoci Panny Marie, k níž se modlili lidé ukrytí na Hostýně před nájezdy Tatarů ve 13. století. Na její přímluvu seslal Bůh blesky do rukou Ježíše, které ležení divokých nájezdníků zničily.

Upomínkou na pracovitost a zručnost předků jsou povětšinou pohyblivé scény prezentující tradiční obory lidové i řemeslné výroby. Mezi ostatními tu vynikají figurky přadleny a tkalce od restaurátora třebechovického betléma Kamila Andrese, které se od ostatních liší složitějším mechanismem umístěným uvnitř postav.

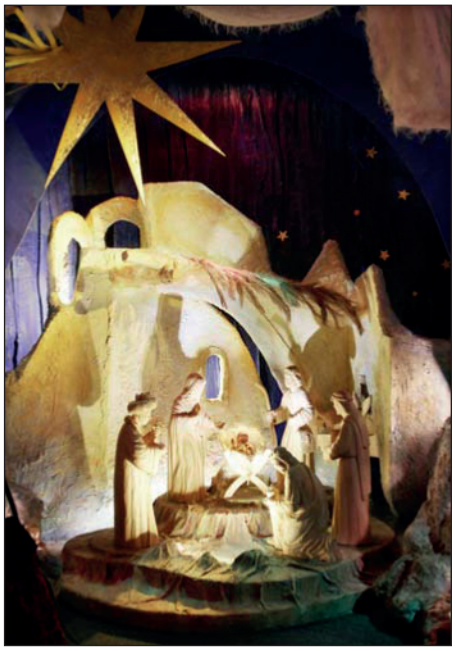

Text Milada Fohlerová,
Foto Milan Ošťádal, 2012

Panoramatický pohled na betlém

Vážení a milí čtenáři,

někteří z Vás již tradičně nadělují zimní čísla vlastivědné revue svým blízkým pod vánoční stromeček. Neskromně si přejeme, aby Vám tento „dárek" přinesl alespoň tolik radosti, jako nám realizace časopisu. Ať z jeho stránek na Vás dýchne kouzlo a teplo domova. Kéž byste z tohoto vzácného pocitu „ukotvení a jistoty kořenů" načerpali „vnitřní sílu a rovnováhu". Ať se i pro Vás láska k domovu (a těm, kdo ho obývají) stane motivem Vašeho konání, tak jako u mnohých našich dopisovatelů či osobností, o jejichž životě nebo díle se dočtete právě v tomto čísle. Jsou či byly to silné a inspirativní osobnosti, které dokázaly zúročit své nadání i s hlubokou pokorou nést svůj životní úděl: trpěly jako biblický Jób, malovaly do posledního úderu svého srdce, zaklely stesk po rodném kraji do svých veršů, objevovaly pro posluchače krásu lidové muziky… Zavzpomínejte s námi na ty, kteří už odešli. S úctou a hřejivým člověčenstvím jako ti, v jejichž vzpomínkách vepsaných do řádků znovu ožívají. Láska je silnější než smrt a ti, co nás opustili, v nás žijí dál… Možná Vám ve společnosti našeho časopisu bude chvílemi smutno, teskno, ale věříme, že i milo, úsměvně, a že Vás zaujmou témata odborných článků i dalších příspěvků a zpříjemní Vám dlouhé zimní večery.

Přejeme Vám radostné Vánoce a dobrý celý příští rok 2013

Za redakci **Olga Mehešová**

VALAŠSKO - vlastivědná revue (historie-příroda-lidé-umění-události)
Vydává Muzeum regionu Valašsko, příspěvkové organizace; IČO 00098574
Adresa redakce: Muzeum regionu Valašsko, Horní nám. 2, 755 01 Vsetín, tel.: 571 411 690, valassko@muzeumvalassko.cz
Odpovědný redaktor: RNDr. Lukáš Spitzer
Výkonný redaktor: Mgr. Olga Mehešová
Technický redaktor: Mgr. Ivana Martišková
Výtvarný redaktor: Břetislav Dadák
Redakční rada: PhDr. Tomáš Baletka, PhD., Mgr. Daniel Drápala, Ph.D., PhDr. Zdeněk Fišer, Mgr. Hana Jabůrková, Mgr. Václav Michalička, PhDr. Tomáš Mikulaštík, Mgr. Petr Odehnal, PhD., PhDr. Karel Pavlištík, CSc., Eva Urbachová
Fotograf: Milan Ošťádal
Grafická příprava pro tisk: František Valer: Sv. Čecha 656, Kroměříž, tel.: 776 596 977
Tisk: Muzeum regionu Valašsko, příspěvková organizace Zlínského kraje, Horní nám. 2, 755 01 Vsetín
29. číslo (prosinec 2012/2) vychází 10. prosince 2012 v nákladu 500 výtisků
Vychází 2x ročně
Distribuce: MRV - zámek Vsetín, zámek Kinských ve Valašském Meziříčí a zámek v Lešné u Valašského Meziříčí, vybraná knihkupectví ve Vsetíně, Valašských Kloboukách, Valašské Meziříčí. Informační centra ve Velkých Karlovicích, na Soláni (Zvonice), v Karolince a ve Valašském Meziříčí

ISSN 1212-3382, MK ČR E 13226

Za věcný obsah dodaných příspěvků odpovídají autoři, kteří si nečiní nároky na autorský honorář. Redakce si vyhrazuje právo v případě potřeby příspěvky krátit. Bez svolení redakce není možno dále veřejně šířit zde publikované materiály ani jejich části.

MUZEUM REGIONU VALAŠSKO

Zlínský kraj

OBSAH

1 Obsah, tiráž, úvodník (Olga Mehešová)
2 **Básnířka Marie Šťastná** (Olga Mehešová)
3 **Čím je pro mne Valašsko?** (Dana Daňová, Jaroslav Jurčák, Jindřich Ondruš)
4 **Komunikačně významná lokalita Lomensko na střední Senici** (Dušan Cendelín)
8 **Keltští Kotinové - dávní obyvatelé Valašska?** (Eva Čermáková)
9 **Kapitoly z historie školství v Lešné (1)** (Jitka Slezáková)
13 **Žijí s námi… (1)** (Karel Pavelka)
17 **Moderní architektura Valašského Meziříčí** (Ivana Martišková, Zdeněk Trefil)
21 **Prvorepublikový stavitel Alois Sedlář** (Antonín Žlebek, Ivana Martišková)
24 **Jaroslav Křička nebyl jen hudební šprýmař** (Tomáš Kučera)
26 **Malíř Miroslav Adámek** (Alena Podzemná)
30 *Historickým objektivem*:
Vsetín v proměnách času (Pavel Mašláň, Milan Ošťádal)
32 *Pozvánky na výstavy:*
Kůra, lýko, choroše, tráva, kořeny, pařezy ... (Václav Michalička)
Vysílá čs. rozhlas a televize (Ivana Martišková)
33 *Ohlédnutí za výstavami (akcemi):*
Templářské slavnosti na Vsetíně (Pavel Mašláň)
Hasičský den (Ivana Martišková)
34 **Když včelařil pradědeček** (Ivana Martišková)
Příběhy domů a vil (Blanka Petráková)
36 *Od všeckého trošku:*
Valašský Jób a jeho přátelé (Eva Žárská)
38 **Milostný obraz P. Marie Sněžné ve Velkých Karlovicích** (Michaela Juříková)
39 **135 let od narození Maxe Kurta** (Josef Kramář)
40 **Zpěvohra Osloboděná slibka** (Ivana Kašparová)
41 **Ladislav Nezdařil ve vzpomínkách své ženy** (Richard Sobotka)
42 *Na besedě:*
Skleněná peřina (Michal Janiš)
43 *O Valašsku na Valašsku:*
Meziříčské sochy (Petr Odehnal)
Oslava Soláně (Petr Odehnal)
44 **Dřevo Proutí Sláma** (Jana Koštuříková)
45 **Oslava lásky a krutě smutná krása slova** (Jakub Chrobák)
Kraj můj milovaný (Daniel Drápala)
46 *Vzpomínáme:*
Opustil nás Radoslav Brzobohatý (Ivana Martišková)
Odešel Jan Rokyta (Břetislav Rokyta)
47 **Karlovjanky o Heleně Mičkalové** (Soňa Kollandová)
Vzpomínka na Ladislava Baletku (1944 - 2011) (Alena Podzemná)
48 **Zemřel Silvestr Kazmíř** (redakce časopisu Valašsko)
49 *Naši jubilanti:*
Buďte zdráv, vesel a stále mlád, milý Kmocháčku!
K osmdesátinám V. Jurčáka (Hana Jabůrková)
Muzika je můj život. K sedmdesátinám R. Magdona (Milada Fohlerová)
50 **Řezbáři - jubilanti ve Velkých Karlovicích** (Soňa Kollandová)
K životnímu jubileu Věry Kovářů (Alena Prudká)
51 *Gratulujeme:*
S úctou a s radostí (Karel Pavlištík)
Jasenná má co oslavovat (Věra Kovářů)
53 **Miluju své Beskydy - rozhovor s Janem Žambochem** (Olga Mehešová)
56 *Za poslední groš:*
Chystáme se na zimu s Milotickým Hospodářem (Eva Čermáková)

Obálka:

Titulní strana obálky
Navštivte: **Betlém v Horní Lidči** (Milada Fohlerová)
V ateliéru: **Antonín Kaderka** (Olga Mehešová)
Za tajemstvím depozitářů: **Svatební portrét Sophie von Stockau** (Kamila Valoušková)

Foto na titulní straně obálky: Obraz Pařezy II. od M. Adámka z roku 1996 (repro z monografie Miroslav Adámek, 2003); Z instalace výstavy Když včelařil pradědeček (Foto T. Kašpar, 2012); Ústřední výjev z Betléma v Horní Lidči od valašskokloboukého „mistra dláta" Zdeňka Matyáše (Foto M. Ošťádal, 2012); Brkoslav severní (Foto D. Boucný); Zimní panorama Prostřední Bečvy (Foto J. Husák)

Marie Šťastná

xxx

Ona stojí u okna i když je hezky
a hlídá
Aby neklapla branka moc nahlas
Aby ten strom
co je nakřivo přes plot
nespadl
Aby sníh nestoupal nahoru
nebo aby se jí v tom případě
alespoň nezdálo že padá
Modlí se dřív
než zvoní na kostele
Hlídá totiž i čas

rukopis, 2012

Marie Šťastná (* 6. 4. 1981, Valašské Meziříčí), talentovaná valašskomeziříčská básnířka, žijící v současnosti v Praze, na sebe upozornila už v rámci literární soutěže Ortenova Kutná Hora, která je určena nadějným mladým básníkům (do 22 let). Získala v ní následně několik ocenění a v roce 2003 také první cenu. O rok později za sbírku *Krajina s Ofélií* obdržela prestižní Cenu Jiřího Ortena a je i nositelkou význačného mezinárodního ocenění - Drážďanské ceny lyriky za rok 2010 (této umělecké soutěže se účastní básníci z Německa a České republiky). Doposud je autorkou čtyř básnických sbírek: *Jarním pokrytcům* (1999), *Krajina s Ofélií* (2003), *Akty* (2006) a *Interiéry* (2010).

Olga Mehešová

Ledové květy (Foto Milan Ošťádal, 2012)

Čím je pro mne Valašsko?

PhDr. Dana DAŇOVÁ, ředitelka Centrály cestovního ruchu Východní Moravy ve Zlíně a spolumajitelka Mikuláštíkova fojtství v Jasenné, které bylo letos oceněno jako Lidová stavba Zlínského kraje.

Čím je pro mě Valašsko?

Domov a láska, láska a domov. To je pro mě Valašsko.

Vyjma pěti let vysokoškolských studií jsem svou rodnou Jasennou neopustila. Jsem s tím krajem srostlá tak, že se sama tomu zdráhám uvěřit. A přesto – pokaždé, když jedu na dovolenou či služební cestu, jedno, na jak dlouho, jestli na den, dva, týden či dva, sotva za sebou zavřu dveře rodné chalupy, v tom okamžiku se mi začne stýskat a nemůžu se dočkat chvíle, kdy se přede mnou vynoří známé kopce, kouzelné údolí a DOMOV. A čím jsem starší, tím víc se mi stýská. A nejde s tím nic udělat a vlastně ani nechci s tím cokoliv dělat.

Kořeny našeho rodu Mikuláštíků sahají v Jasenné až do šestnáctého století. Naši předci byli valašskými fojty a jeden z našich pradědů byl dokonce poručíkem portášů. Denně mám na očích naše fojtství, celou historii našeho rodu. Když otevřu jeho dveře, dýchne na mě vůně zašlých časů. Každou buňkou svého těla vnímám tu zvláštnost a privilegium zároveň, že vím, kde jsou mé kořeny, kam patřím. Největší bohatství, jakého se člověku může dopřát. Být ukotven v tomto světě shonu. To ukotvení, ta jistota kořenů, mi dává neuvěřitelnou vnitřní sílu a rovnováhu současně.

Jsem tedy v intencích výše uvedeného velmi šťastným člověkem. Už víc jak půl století mám domov a lásku současně. Řekněte, není to nádherné? A není to o to nádhernější, že obojí mám na Valašsku? V kraji tak krásném a drsném současně, v kraji rovných a až vražedně upřímných lidí. V kraji, kde vzduch je čistý a ostrý, kopce jsou tak blízko a vzdálené současně a svádí vás k pohlazení…

To všechno je pro mě Valašsko.

V Jasenné 30. 10. 2012

Doc. RNDr. Jaroslav JURČÁK, Ph.D., pedagog a vědecko-pedagogický pracovník na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci (1994 - 2009) v oboru obecná botanika, obecná biologie a didaktika biologie

Valašsko, kraj, kde končil chleba a začínalo kamení? Čím že je pro mne? Především krajem rodným, k srdci přirostlým a snad ani nevím proč. Snad pro malebnost krajiny i její historii, v níž generace Valachů soutěžily s přírodou o přežití, či bojovaly s cizáky toužícími si Valachy a Valašsko podmanit. Vždy znovu a znovu obdivuji valašskou přírodu, hory a údolí s mlhami, řeky a potoky, rostlinstvo, houby a živočichy i chráněná území. A ty naše orchideje! Obdivuji valašské chalupy rozhozené po stráních, svéráznou valašskou architekturu a lidové umění. A lidi. Dobré lidi, přátele, se kterými jsem se stýkal a stýkám. A na vzdělání a výchově mnohých z nich jsem se malou měrou 25 let podílel. Žili zde moji předci, žijí zde mé děti. Přes všechna negativa, která doba přináší a v níž se vlastenectví moc „nenosí“, je to můj domov, můj kraj, má vlast. Nejsem ani básník, ani prozaik, neumím vzletně vyjádřit, co k Valašsku cítím. Tedy jen stručně – je to pokora, obdiv a láska.

V Jablůnce 8. 10. 2012

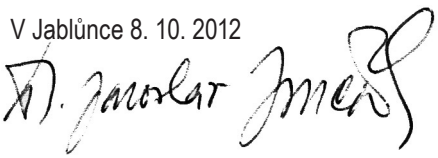

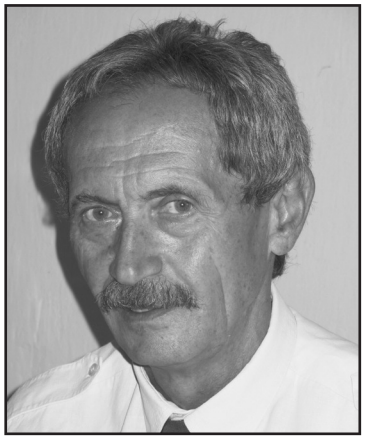

Ing. Jindřich ONDRUŠ, ředitel Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

Čím je pro mě Valašsko?

Valašsko je můj domov. Místo, kde jsem se narodil, vyrůstal, místo, kde žiju a pracuju. Místo, kde jsem si postavil dům, založil rodinu, vychovávám své děti, místo, kde jsem zasadil stromy, kde obdělávám půdu, starám se o své blízké a kde zvelebuji svůj dům a zahradu. Místo, odkud vyjíždím do světa a kam se zase rád vracím. Místo, kde mám své přátele.

Valašsko považuju za krásnou oblast. Krásu Valašska jsem ale „objevoval“ až postupně. Vyrůstal jsem na jedné z valašských samot, na hospodářství, kde jsem musel zvládnout všechny práce na poli a s dobytkem a mnohdy s nechutí. Nechápal jsem, co vidí lidé zvláštního na jalovcových pasíncích, vždyť u nás byly samozřejmostí, nechápal jsem, co je zvláštního na vstavačových loukách, vždyť jsme je měli pod okny chalupy. Co jsme si vždycky užili, byly hromady sněhu, ve kterém bylo potřeba proházet a prošlapat cestičky do školy a do práce.

Teprve až jsem navštívil mnoho jiných krajin, jiné hory, jiné státy, až jsem se začal podílet na správě své obce a kraje, teprve poté jsem si začal uvědomovat, jak je Valašsko pro mě výjimečné, jak je krásné a jaké je zde bohatství.

Dnes mám na kole projeté nebo prochozené prakticky všechny valašské kopce, hřebeny i údolí. Mám moc rád panoramata valašských kopců a objevuji stále nová krásná místa. Objevuji krásu a bohatství architektury, kultury, folkloru. Velmi si cením toho, že jsou tady pracovití, srdeční lidé, kteří se vždy dokázali obdivuhodně vypořádat s těžkými, mnohdy tvrdými podmínkami a dokázali zvelebit a stále zvelebovat tento krásný kout světa.

V Rožnově pod Radhoštěm
16. 11. 2012

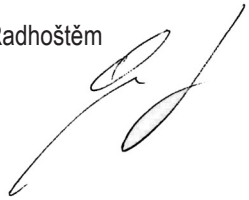

Obr. 1: Údolí říčky Senice u soutěsky Lomensko (pohled ze severozápadu

Komunikačně významná lokalita Lomensko na střední Senici

Souvislosti s vývojem dopravní sítě a relikty dopravního pohybu

Dušan Cendelín

Pohyb člověka otevřenou krajinou představoval od prvopočátku jeho existence zcela přirozenou a nutnou součást života. Nutnost přemísťování zahrnovala jednak potřebu získávání obživy, jednak, snad později, i pohyb krajinou při směně některých produktů či surovin nutných k životu nebo život obohacujících. Při situaci, kdy se pohyb v určité krajinné výseči mezi několika výchozími body opakoval, vznikaly zcela konkrétní dopravní linie viditelné v podobě cest, ať již si tuto podobu představujeme jakkoliv.[1] Celkově vzato, žádná z cest složité dopravní sítě v krajině nevznikla náhodně a chaoticky, ale vždy za účelem naplnění nějaké dopravní funkce.[2] Cesty nejen že nevznikaly náhodně, ale svou funkci musely plnit v rámci daných možností co nejracionálněji. Vypustí-li se z hodnocení různé společenské a vlastnické vlivy související s konkrétní krajinou, lidé si pro daný směr vždy vybírali tu část prostoru krajiny a terén, které jim umožnily přesuny s co možná nejmenší námahou. A pokud možno stabilní, nezávislé na počasí a klimatu dané doby. Závislost cesty na počasí a klimatu byla nejcitlivější logicky u cest sloužících pro dopravní pohyb na velké vzdálenosti. Výběr terénu pro historické dálkové trasy byl již detailně zpracován jinde.[3]

Historiografie obecně, českou nevyjímaje, si historických pozemních komunikací všímala již ve svém počátku, a to přinejmenším v kusých náznacích. Zpočátku zpravidla šlo pouze o mlhavé upozornění na existenci jistého dopravního spojení bez konkrétního zasazení do konkrétní krajinné výseče.[4] Zájem o staré komunikační spoje v rámci celé historiografie byl naprosto logický, protože pohyby různých společenství i jednotlivců často ovlivňovaly nebo mohly ovlivňovat dějinný vývoj. Obchodní styky pak šíření materiálních a duchovních hodnot, které zpětně působily na hospodářský, společenský, ale i mocenský a náboženský vývoj takto komunikujících lidských skupin. S mírnou nadsázkou je tedy možno určité cesty v krajině, přesněji pohyb na těchto cestách, pokládat nikoliv jen za produkt historického vývoje lidského společenství, ale i částečně za hybatele tohoto vývoje.

Komunikační linie v krajině a jejich relikty

Prakticky až do závěru 20. století se zájem o staré pozemní komunikace[5], respektive řešení jejich jednotlivých linií, odehrával víceméně v rovině teoretických úvah. Teprve nedávno začaly na podkladě intenzivních terénních průzkumů vznikat práce publikované v různých periodikách, které vycházely z po- stupných objevů reliktů opuštěných komunikačních linií.[6] Vrstvení poznatků z terénu postupně vytváří obraz staré dopravní sítě, která do této doby zatím unikala našemu poznání. Z pochopitelných důvodů převládá u všech badatelů zájem o linie nějakým způsobem přesahující lokální význam, ale nelze říci, že je to zájem obecný.

Stará dopravní síť, alespoň jak se to postupně začíná jevit, se v určitých krajinných konstelacích shoduje s částí současných polních a lesních cest, dokonce i s jistou částí současné silniční sítě. Některé linie, vzácně doložitelné relikty cest, se však dnes již nachází mimo tuto síť současnou a vytvářejí vzácnou představu komunikačního pohybu předchozích historických období. Za klíčový poznatek dosavadních terénních průzkumů je možno pokládat zjištění, že se patrně pro přesuny na střední a velké vzdálenosti nevyužívala zamokřená údolí, jak je tomu zpravidla dnes, ale suché prostory nad nimi. Přesněji dlouhá návrší, která byla někdy přesně, jindy přibližně položena do směru, nejvíce odpovídajícímu spojení výchozích bodů, specifikujících danou pozemní komunikaci.[7]

Výzkum zaniklých dopravních tras, přesněji jejich konkrétních linií v konkrétní krajině, spočívá ve vyhledávání jejich reliktů v terénu, jejich srovnávání co do intenzity, směrování, sestavování co do jejich návaznosti, porovnávání s liniemi nejstarších dostupných mapování, (omezenými) historickými prameny, archeologickými objevy atd. Podrobnější popis nějakého metodického postupu zkoumání starých cest jednak přesahuje rámec článku, jednak může být často i dosti variabilní. Může se měnit podle typu krajiny, množství a kvality dochovaných reliktů, zásahů člověka do tváře krajiny atp.

Lomensko

Pomístní jméno Lomensko se dnes používá pro soutěsku mezi vrcholy Stráž a Kopce, kudy prochází silnice od Lužné na Lidečko. Ta byla v minulosti dokonce vnímána i jako průsmyk, protože na 1. vojenském mapování z 2. poloviny 18. století nese toto místo německé značení PASS LOMENSKO. V širším kontextu východní Moravy se jedná o poměrně z geologického hlediska významný průlom říčkou Senicí, pramenící v Bílých Karpatech a ústící do Horní (Vsetínské) Bečvy u Ústí nedaleko Vsetína. Jde o výrazný předěl mezi Vizovickými vrchy a Javorníky, které právě od této soutěsky prudkým stoupáním vytváří své hlavní hřebeny, viz obr. 1. Jméno samotné však asi nesouvisí s tímto krajinným prvkem, ale se jménem zaniklé vesnice Lomná,[8] která se nacházela někde v blízkosti této soutěsky, snad u pravobřežního malého přítoku, vtékajícího do Senice pod kopcem Stráž. Osada patrně převzala jméno, patřící původně tomuto potoku, relativně často se u našich osad vyskytující

v různých variantách. Jméno potoka pak asi vzniklo podle jeho nepřehlédnutelného zalomení jako v jiných případech.[9]

Výstupy od soutěsky na hřebeny Javorníků a především Vizovických vrchů jsou značně příkré, nicméně schůdné, avšak pokračování cest dále po samotných obou hřebenech je již z dopravního pohledu velice příhodné bez většího kolísání nadmořské výšky. Bylo tedy naprosto přirozené, že se tyto suché lineární prostory využívaly i jako (výhodné) prostory dopravní, o čemž svědčí nepřehlédnutelné relikty dopravního pohybu v podobě opuštěných úvozů v okolí soutěsky. Především ve velkých terénních sklonech na úpatích obou hřebenů. Další významný relikt někdejšího přechodu říčky Senice v tomto místě, tedy propojení hřebene Vizovických vrchů s hřebenem Javorníků, je možno spatřovat i v přítomnosti brodu přes Senici, který i přes celkové zahloubení vodoteče se využívá dodnes.

Soutěska Lomensko má mimořádný význam v současnosti, kdy umožňuje přímé (!) pozemní spojení části severní Moravy a horního Slezska s jižními průsmyky Bílých Karpat, tedy i celým středním a dolním Povážím.[10] Průchod Lomenskem pro tento směr nemá v současnosti srovnatelnou alternativu, protože dnešní dopravní síť silnic je i zde vázána na údolní dopravní prostory s využitím i těch nejzavlhčenějších niv kolem vodotečí. Tento stav je umožněn staletým vývojem, kdy se díky zahušťování sídelní sítě v údolích postupně různými stavebními úpravami eliminovala dopravně problematická místa až do podoby dnešních moderních silnic. Tedy linií na kvalitě terénu prakticky nezávislých.

Vzhledem k rozložení horských pásem východní Moravy je možno se severojižním dopravním pohybem ze Slezska do Považí právě přes Vsetínsko počítat již od pravěku. Dokladem toho je osídlení v hospodářsky problematických prostorech na hradištích Kopce a Krajčice[11] a nálezy pravěkého osídlení na Pulčínských skalách v místě pozdějšího středověkého hrádku.[12] S dálkovým dopravním pohybem jistě souvisí i objev depotu bronzových náramků v trati Žár v údolí Kychová[13], který se v tomto prostoru jinak vysvětlit nedá. Tento objev mimo jiné naznačuje, že dálkový pohyb, i zde s největší pravděpodobností ve směru sever – jih, se praktikoval mimo soutěsku Lomensko, přesněji mimo zamokřené údolí Senice, tekoucí v tomto směru. I zde se dostává na povrch poznatek o historickém využívání tzv. „suchých tras" po návrších, v případě bronzového depotu návrších Javorníků a Vsetínských vrchů.

Využívání návršních dálkových tras je možno ještě vztáhnout v tomto prostoru až do počátku vrcholného středověku s probíhající kolonizací, kdy se osídlení údolí Horní Bečvy a Senice teprve formovalo, případně místy zcela chybělo. Za těchto okolností se s nějakou úpravou zamokřených dopravních prostor pro dálkovou cestu dalo sotva počítat. Mylná je tudíž i představa, že hrad Pulčín, vzdálený od říčky Senice kolem tří kilometrů a oddělený od tohoto údolí složitým horským terénem, byl postaven na ochranu dálkové údolní cesty podél Senice.[14] Jeho poloha v hospodářsky nevýhodném horském prostoru s významnou dálkovou pozemní komunikací s velkou pravděpodobností souvisí, avšak se zcela jinou linií, než na které je položena současná údolní silnice procházející Lomenskem od severu k jihu. Že pulčínský hrad vznikl za zcela jiných komunikačních souvislostí, asi naznačuje skutečnost, že přímo nad Lomenskem existuje dokonalé místo nejen pro kontrolu údolní komunikace, ale i pro stavbu výhodně posazeného středověkého hradu. Je jím dominanta údolí - kopec Stráž. Místo je dokonale chráněné příkrými svahy a přitom přístupné od severovýchodu po šíji z planiny. Navíc se nachází mnohem blíže údolním sídlům. Toponymum Stráž patrně naznačuje jistou kontrolu dopravního pohybu v tomto místě, je však více než pravděpodobné, že souvisí s mladší dobou, kdy již stavba hradů, plnících i strážní funkci na cestách, přestala být aktuální. A jak naznačují relikty zaniklé trasy pod Lomenskem, kontrola dopravního pohybu nemusela souviset pouze s cestou kolem Senice. Hypotetická dopravní síť dálkových tras v okolí Lomenska, využívaná před koncem vrcholného středověku, je zachycena na obr. 2.

Relikty tras na hřebeny u Lomenska

Jak bylo výše naznačeno, průchod Lomenskem v severo – jižním směru dálkovou komunikací podél Senice můžeme pokládat ze relativně mladý. Relativně je třeba zdůraznit, protože mohl být využíván přinejmenším od konce středověku. Lokální pohyb, méně vázaný na kvalitu terénu (větší možnost volby doby pro použití cesty s ohledem na její zamokření), zde mohl existovat průběžně. Přesná doba preferování údolí i pro dálkový pohyb je nezjistitelná a nikdy tomu nebude jinak. Problematické je již kromě jiného definování lokálního a dálkového pohybu. Pokus o toto rozlišení byl již publikován jinde.[15] V samotném úzkém prostoru soutěsky nelze prakticky objevit nějaký výraznější vývoj severo – jižní komunikace, kupříkladu v podobě opuštěných úvozů. Z větší části jakékoliv stopy asi překryla současná silnice a snad i železniční trať soutěsku rovněž využívající. Průzkum svahu mezi silnicí a železnicí přinesl nález pouze jediného, nepříliš výrazného úvozu po vrstevnici. Důležitý v tomto případě je i fakt, že úvozy se téměř bezezbytku tvoří ve svazích. V rovinách, tedy i po vrstevnicích, je erozivní činnost vody, vytvářející úvozy, mizivá i při větší intenzitě dopravního pohybu.

Na rozdíl od pozemní komunikace severo – jižní se na Lomensku dochovaly relikty po komunikaci na ni téměř kolmou. Na západ od brodu přes Senici se nachází na úbočí kóty Kopce 699 m n.m., na východě stoupá jednak po úbočí kopce Stráž (objevuje se i jméno Ostrá hora) 622 m n.m., jednak severněji po pravém břehu zmíněného přítoku Senice. S přechodem na hřebenové polohy s malým sklonem se relikty, jako v jiných případech, mění v lesní cesty, kde již se intenzita dopravního pohybu neprojevuje vůbec nebo málo vzhledem k omezené erozi terénu v prostoru cestní linie. Lomensko jednoznačně dokazuje, že se v tomto prostoru uskutečňoval intenzivní dopravní pohyb přibližně ve východo – západním směru, který využíval

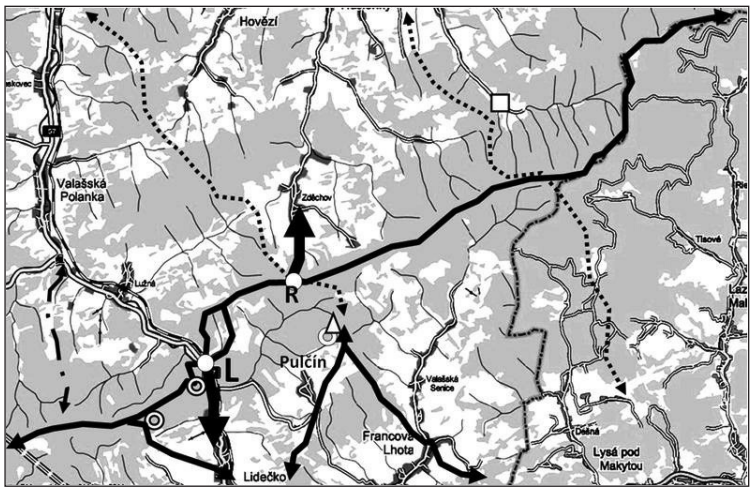

Obr. 2: Schéma položení historických dálkových tras v okolí Lomenska (plné čáry – trasy rekonstruované podle objevených reliktů intenzivního dopravního pohybu, tečkované čáry – v terénu zatím nezkoumané linie rekonstruované jako „suché trasy" podle dané hydrografické sítě, čerchovaná čára – trasa z údolí Senice k jihu doložená relikty u silnice a pasekářské osady Neratov--Dvořiska, dvě silné šipky – předpokládaná komunikační návaznost osídlení údolí Horní Bečvy na Kloboucko s využitím části historických tras, dvojité kroužky silnou čarou – pravěká hradiska Kopce a Krajčice, dvojitý kroužek slabou čarou – doložené pravěké osídlení v Pulčínských skalách, trojúhelník – středověký hrad Pulčín, bílý kroužek s „L" – Lomensko, bílý kroužek s „R" – lokalita Radošov, bílý čtverec – místo nálezu depotu bronzových náramků v dolině Kychová)

Obr. 3: Schéma rozložení reliktů intenzivního dopravního pohybu v blízkosti Lomenska zachycené v mapě 1 : 10 000 (bílé obdélníky – místa reliktů)

návrší Javorníků i Vizovických vrchů. Poloha reliktů kromě R3 je zachycena na obr. 3.

Vzhledem k poloze reliktů je zde dopravní situace o to zajímavější, že jak v západním, tak i východním směru neexistuje významnější blízké osídlení, které by mohlo trasu po hřebenech iniciovat. Sotva tyto relikty mohly vzniknout v závislosti na zaniklé osadě Lomná. Komunikace strmě směřuje od říčky na hřebeny a osadu Lomná je možno předpokládat někde spíše v údolí přítoku Senice. Vzhledem k reliéfu terénu nemohlo ve východním směru jít o spojení s hradem Pulčínem a vesnicí Pulčín, protože optimální spojení s těmito lokalitami dodnes představuje poloha současné silnice na pulčínské návrší. Jedněmi z více cílových bodů na severovýchodě by mohly být osady kolem Horní Bečvy, které by tak přes osadu Zděchov měly takto přímější spojení s Klobouckem. Nelze vyloučit ani předpoklad, že na tvorbě reliktů u Lomenska měl vliv i dopravní pohyb po vlastním hřebenu Javorníků, který přímo k severovýchodu směřuje na slovenské Kysuce a Oravu, sousedící již bezprostředně s prostorem širšího Krakovska. Posledně jmenovaný směr mohl mít velký význam v předhistorických obdobích, kdy neosídlená údolí pokrytá vegetací byla ještě mnohem zamokřenější než v současnosti a kdy lineární suchý hřeben Javorníků byl jediným použitelným dopravním prostorem pro dálkový pohyb v tomto směru.

Směrem na západ je situace ještě vyhrocenější. V tom směru na mnoho kilometrů není kromě několika pasekářských samot pod hřebenem žádné sídlo. Nachází se tam však na vrcholech hřebene až do prostoru u Vizovic několik hradisek z různých období. Pro současné osídlení v okolí Lomenska je využití hřebene od soutěsky na Vizovicko bezpředmětné, protože v tom směru již existují jiné, mnohem výhodnější dopravní prostory. Celou věc, jako i v jiných případech rekonstrukcí starých dopravních tras, komplikuje skutečnost, že relikty tras nelze prakticky datovat. Naprostá většina z nich totiž vznikala po velmi dlouhá období, při nichž se dopravní síť zpravidla i velmi proměňovala.

Popis reliktů

Hlavní složkou reliktů, a tento stav platí i pro jiné lokality, jsou především opuštěné úvozy, případně jejich různé soustavy a svazky. Zpravidla jsou položeny vedle lesních cest, nebo je současná lesní těžební cesta součástí větší soustavy opuštěných úvozů. Podstatná je skutečnost, že úvozy nemohly vznikat v souvislosti s těžbou dřeva, protože v naprosté většině případů současná cesta dopravu dřeva dostatečným způsobem zprostředkovává. Někdy je i vedena s jistou odchylkou, aby byla doprava kmenů pohodlnější. Rozdíl mezi relikty zaniklé dopravní trasy a těžebními cestami je nejpatrnější ve svazích a zúžených prostorech, v rovinatých partiích návrší a v dostatečně širokých prostorech, umožňujících rozptyl dopravního pohybu, obě trasy splývají. Buď se změní v jedinou lesní cestu, v případě absence těžební cesty stará trasa mizí.

Relikt R1: Soustava asi deseti opuštěných úvozů ve svahu kopce Stráž, těsně za železničním mostem na levém břehu potůčku ústícího do Senice. V horních partiích soustavy se mění ve velký úvoz cesty, pokračující na pláně Javorníků. Dolní část soustavy byla zcela zničena železnicí, ale je velice pravděpodobné, že trasa zde malý potůček směrem k Senici překračovala, protože vlastní brod přes Senici je na jeho pravém břehu. Nelze však vyloučit i regulaci potůčku v souvislosti se stavbou železnice i silnice. Detail soustavy úvozů viz obr. 4.

Relikt R2: Soustava šesti opuštěných úvozů asi 200 m severozápadně od reliktu 1. V dolní části navazují na výrazný úvoz, stáčející se k dnešnímu železničnímu mostu. Minimálně dva z úvozů však sestupovaly přímo k potoku prostorem, kde dnes stojí malá chatka. Detail soustavy úvozů viz obr. 5.

Linie cest od reliktu 1 i reliktu 2 se sbíhají na návrší s kótou 692 m n.m. nedaleko pasekářské osady U Kučků. Dále cesta pokračuje k návrší Radošov, odkud je možno pokračovat buď na Zděchov, nebo dále po hřebeni Javorníků k severovýchodu.[16]

Obr. 4: Část soustavy opuštěných úvozů reliktu R1

Obr. 5: Bok současného úvozu na výstupu od brodu přes Senici a poloha opuštěného úvozu nad současným (bílé šipky – zdůraznění rozdílu výšek obou úvozů)

Relikt R3: Náznaky opuštěných úvozů ve strmějším stoupání do výše zmíněné kóty 692. Relikt souvisí s větví trasy přes relikt 2.

Relikt R4: Soustava opuštěných úvozů kolem zatáčky současné lesní cesty 250 m západně od brodu přes Senici na svahu s vrcholem Kopce 699 m n.m. Část úvozů vychází z jediného opuštěného úvozu vedle současné cesty, který s ní ale již není spojen a nachází se mírně nad ní. Výškový posun dokládá i vývojový posun v čase. Zbytek úvozů vychází z cesty dnes používané, která je v blízkosti brodu již hluboce zaříznutá do terénu. Směrem do svahu soustava úvozů mizí pod současnou lesní silničkou, zprostředkovávající většinu dopravy těženého dřeva do směru na Lidečko. Všechny stopy dopravního pohybu, včetně současné cesty, je možno pokládat za značně starého původu, protože zde při výstupu od brodu není jiná alternativa. Značnému stáří nasvědčuje také narušení celé soustavy erozí a menšími sesuny ve svahu. Nástup na hřeben Vizovických vrchů je zde možno uskutečnit výrazným vícenásobným traverzem kolem pravěkého hradiska, který dále ve svahu zanechal v terénu rovněž hluboký úvoz.

Detail opuštěného úvozu viz obr. 5.

Relikt R5: Za specifický relikt po dlouhodobém dopravním pohybu je možno pokládat i vlastní, hluboce zařízntý brod přes říčku Senici, viz obr. 6.

Dopravní síť kolem Lomenska v nejstarších mapových dílech

Tereziánské 1. vojenské mapování z 2. poloviny 18. století zobrazuje v prostoru Lomenska pouze údolní cestu podél Senice od Vsetína na Valašské Klobouky. V příčném směru přes brod na Senici cestu žádnou. Lze to interpretovat jako výsledek obecně nepřesného 1. mapování, ale také jako skutečnost, že tento směr i přes výrazné relikty trasy nebyl v té době již nijak významný. Alespoň v rámci nějaké sítě dálkových cest té doby.

Poměrně přesné 2. vojenské mapování z 1. poloviny 19. století zachycuje cestu od Senice k severovýchodu, ale pouze údolím po pravém břehu zmíněného malého přítoku Senice. V prostoru, kde se nachází relikty 1 a 2, žádné cesty zobrazené nejsou. Položení údolní cesty od Vsetína na Klobouky u Lomenska bylo zcela jiné, než jak je situovaná dnešní silnice. Tato cesta zde dvakrát překračovala Senici (dnes nikde-jde po pravém břehu), ale žádný z přechodů říčky nelze spojovat se současným brodem. Došlo zde asi k napřímení jednoho z oblouků říčky v souvislosti se stavbou pozdější silnice, nicméně dnešní brod tato úprava nezasáhla. Musel zde být věky, jak naznačuje jeho profil a hloubka úvozu za ním i relikt 4 ve svahu.

Obr. 6: Současná podoba brodu přes Senici

Závěr

Na prvý pohled je patrné, že relikty pravého břehu vznikaly za větší frekvence dopravního pohybu, případně po delší dobu. Bude proto blíže předpokladu, že se zde odehrával dopravní pohyb i v mladší době v souvislosti s okolním osídlením, jak bylo naznačeno výše. Relikt na břehu levém nad brodem asi více odráží starší dobu s pravděpodobným dálkovým pohybem po obou hřebenech, který mohl souviset kromě jiného i s přítomností pravěkých hradisek. Ovšemže nikoliv výlučně. To by se shodovalo i s nálezem menší soustavy opuštěných úvozů na hřebenu západně od bývalých Vařákových pasek asi 2 km jiho-jihovýchodně od Pozděchova a s menší soustavou na hřebenu u kóty 662 m n. m. 2 km jižně od osady Lhotsko u Vizovic. Z pochopitelného hlediska jde o pouhý odhad. Ten staví na předpokladu, že seskupení úvozů nevznikala těžbou a dopravou dřeva, ale erozí po narušení povrchu terénu kopyty zvířat. Ta především obstarávala někdejší dopravu lidí a zboží nebo sama byla obchodovatelným a obchodovaným zbožím.

POZNÁMKY

1 Definice pojmu „cesta“ je při výzkumu historických pozemních komunikací poněkud nejednoznačný termín. Zpravidla si ji představujeme jako linii v krajině bez vegetace s povrchem narušeným dopravním pohybem. To však nemusí platit obecně. Méně využívané dopravní linie nemusí být v krajině občas téměř patrné a přesto mohly v kontextu dané dopravní sítě mít jistý nezastupitelný význam. Samostatnou skupinu cest tvoří ty, na nichž dopravní pohyb ustal nebo se proměnil, a o těch především je tento článek.

2 V lokálním kontextu to bylo propojení sídel s okolními polnostmi, lesy, pastvinami. V regionálním to bylo propojení mezi okolními sídly, tržními místy, místy se vzácnými surovinami atp. Při nadregionálním dopravním pohybu je možno již hovořit o cestách dálkového významu, které mohly vznikat jako spojnice cest lokálních a regionálních, ale také mimo ně. V posledním příkladu již šlo o cílené vytváření tras spojujících významné výchozí body, které v mnoha případech mívaly méně významná osídlení. Paralelou tohoto někdejšího stavu je položení současných dálnic.

3 Cendelín, Dušan – Bolina, Pavel – Adam, Dušan: Jevíčko na cestě z Prahy do Olomouce v období raného středověku, Jevíčko 2010, s. 22 – 26.

4 Historiků s tímto přístupem ke komunikacím je většina, namátkou jako příklady: Jireček H.: O starých cestách z Čech a z Moravy, 1856, Časopis Českého muzea 30/2, s. 114 – 129, Hosák L.: Zemské cesty a podružné stezky na Moravě v době předhusitské, 1951, Časopis Společnosti přátel starožitností 59, s. 82 – 87, Hraše J. K.: Zemské stezky strážnice a brány v Čechách, 1885, Nové Město nad Metují.

5 Slovo „staré“ v souvislosti s pozemními komunikacemi je možno nahrazovat i slovem „historické“. A to i v případech, kdy předmětem zájmu jsou předpokládané cesty v předhistorickém období. Terminologie v této problematice zatím nebyla přesněji kodifikována.

6 Prací, u kterých byly východiskem skupiny objevených reliktů zaniklých tras, jsou již desítky a jejich výčet přesahuje rámec tohoto článku. Pro zjednodušení je možno jen jmenovat několik autorů s intenzivnější publikační činností a jejich převládající zájmy v souvislosti se starými dopravními spoji. D. Adam – zpracoval starou dopravní problematiku Ivančicka, spolupracoval s D. Cendelínem a P. Bolinou na řešení komunikace Praha-Olomouc, píše i obecné práce týkající se starých cest. P. Bolina – v poslední době úzce spolupracuje s D. Cendelínem na dopravní problematice Moravy i Slovenska, o moravských komunikacích publikoval i samostatně, publikuje i práce tohoto typu o středních Čechách. D. Cendelín – kromě článků teoretického charakteru o starých cestách se soustřeďuje především na region východní Moravy a přilehlého Slovenska a zčásti i západní Českomoravské vysočiny a Brněnska, v posledních letech pravidelně spolupracuje s P. Bolinou. E. Černá – publikovala několik článků o přechodu Krušných hor. F. Kubů a P. Zavřel – rozsáhlé práce o tzv. Zlaté stezce z Prachatic do Pasova, kterou vyčerpávajícím způsobem zkoumali a články o ní publikovali více jak dvacet let. R. Soukup – zpracovává historickou komunikaci přes Tachov na Bömau zvanou Zlatá cesta, T. Velímský – články o přechodu Krušných hor.

7 K tématu specifikace staré pozemní komunikace Cendelín, Dušan: Přesná specifikace jako východisko a podmínka při řešení historických pozemních komunikací, sborník Staré stezky 7, Národní památkový ústav Brno 2002, s. 7 – 18.

8 Nekuda, Vladimír: Zaniklé osady na Moravě v období středověku, Brno 1961, s. 47.

9 Lutteler, Ivan – Šrámek, Rudolf: Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, nakl. Tobiáš H. Brod 1997, s. 161.

10 Těmito průsmyky jsou myšleny průsmyk Lyský a Vlárský do směru na Púchovsko a severní Trenčínsko, nikoliv již Starohrozenkovský průsmyk, který do Považí soustřeďuje dopravní pohyb ze střední Moravy.

11 Čižmář, Miloš: Encyklopedie hradišť na Moravě a ve Slezsku, Libri 2004, s. 165 a 166.

12 Kohoutek, Jiří: Hrady jihovýchodní Moravy, Archa Zlín 1995, s. 71.

13 Více k depotu - Štěpánek, Ladislav: Za tajemstvím depozitářů, Valašsko 24, 2010/1.

14 Kohoutek, Jiří: Hrady jihovýchodní Moravy, Archa Zlín 1995, s. 71.

15 Cendelín, Dušan: Fenomén dálkových tras v pracích na téma starých komunikací, sborník Staré stezky 8, Národní památkový ústav Brno 2003, s. 9 – 21.

16 Lokalita Radošov, podle jména asi zaniklé osídlení někde v blízkém okolí, mohla být v době intenzivního využívání tras po návrších asi poměrně významná. Nejenže zde mohlo dojít k dělení směru od Lomenska na směr zděchovský a směr dále po hřebeni, ale šla tudy i cesta patrně od Ústí (Vsetína) těsně kolem hradu Pulčín a dále na Francovu Lhotu a prostor Lyského průsmyku u Lysé pod Makytou. Trasa od Pulčína na Lysou je doložena relikty v terénu, ale její popis přesahuje již rámec této práce. Trasa od Pulčína k Ústí zatím nebyla v terénu zkoumána, ale dá se teoreticky rekonstruovat podle položení návrší.

Bronzové nákončí opasku, fragment spony typu Almgren 65 a hlavice ozdobného nýtu – nálezy z hradisek v Jasenici a Loučce, mající analogie na nejvýznamnějších oppidech tehdejšího období Foto Eva Čermáková

Keltští Kotinové – dávní obyvatelé Valašska?

Eva Čermáková

Hornatou krajinou východní Moravy procházely v minulosti nesčetné kmeny i národy. Některé s sebou přinesly zkázu a utrpení, jiné zase obohatily místní obyvatelstvo o vlastní kulturní prvky nebo nové způsoby hospodaření. Další nestačily zanechat ani slabou stopu v paměti a zmizely v zapomnění, jenom rozbité nádoby svědčí o jejich prastarých sídlech v horách.

Někde na pomezí známého a anonymního stojí tvůrci svérázné kultury, která kolem zlomu letopočtu obývala hornaté oblasti západních Karpat, včetně Beskyd. Archeologové nazývají tento lid púchovskou kulturou, pojmenovanou podle hradiska Púchov na Slovensku. Na rozdíl od většiny archeologických kultur, kde etnicitu není možné určit, existuje v tomto případě několik indicií, umožňujících o etnickém zařazení „Púchovjanů“ hovořit. Nejvýznamnějším vodítkem jsou samozřejmě archeologické nálezy. Zejména kovové předměty jsou takřka identické se současnou laténskou kulturou Keltů, známou především z opevněných sídlišť – oppid, připomínajících svým charakterem už vyvinutá města. Mnozí badatelé považují na základě toho púchovskou kulturu za keltskou, respektive ji přiřazují zvláštnímu keltskému kmeni Kotinů. Tito lidé prosluli především jako vynikající kováři a metalurgové, využívající místních železných rud. Ovšem pohled na púchovskou keramiku nám odhaluje další možné etnické vazby. Kromě charakteristických černě tuhovaných nádob se objevuje i zvláštní světlá porézní keramika, která poukazuje na přinejmenším kulturní vlivy Dáků, praobyvatel Rumunska. Svůj podíl na zformování púchovské kultury sehrálo jistě i původní domácí obyvatelstvo, konkrétně dožívající starobylé kultury popelnicových polí. (V tomto směru nám může púchovská kultura poněkud připomínat diskuse o etnicitě Valachů a jejich vztahu k rumunskému prostředí. Není-li ani u Valachů situace zcela jednoznačná, oč obtížnější je zabývat se touto otázkou u národa téměř 2000 let zaniklého.)

V souvislosti s púchovskou kulturou však můžeme využít již i písemné prameny. K roku 10 př. n. l. zmiňuje Kotiny tzv. tuskulské elogium a v 1. století podle Tacita pracovali pro Sarmaty (v Polsku) a Kvády (na jihozápadním Slovensku) v dolech na železo. Připomínají se i v souvislosti s markomanskými válkami (166 – 180 n.l.). Jakožto zručné kováře (a výrobce zbraní) si je za své spojence vybral dokonce i římský císař Marcus Aurelius. Kotinové ovšem zklamali důvěru, kterou do nich císař vkládal. Obchod se zbraněmi byl zjevně rizikový podnik odnepaměti. Rozezlený Marcus Aurelius sáhl nakonec k tvrdému trestu. Z karpatských hvozdů nechal své vrtkavé spojence vysídlit a usadil je daleko od jejich původních domovů, až v rovinaté Panonii, na území dnešního Maďarska. Tady přežívali vykořenění Kotini až do 3. století, kdy je zmiňují naposledy písemné prameny („cives Cotini“).

Na Valašsku ovšem púchovské osídlení (nebo chceme-li osídlení Kotinů) zaniká mnohem dříve, s největší pravděpodobností nepřekračuje vůbec rok 0. Náš region tak tvoří

Pozůstatky opevnění púchovského hradiště v Lešné – Jasenici
Foto Eva Čermáková

vlastně západní periferii púchovské oblasti, jejíž jádro se nacházelo až v horách středního Slovenska. Nejvýznamnější lokalitou v Moravskoslezských Beskydech je nepochybně hradisko „Požaha“ u Jičiny, které se dočkalo i systematičtějšího odborného zájmu (výzkumy L. Jisla, J. Krále a M. Čižmáře od padesátých do osmdesátých let minulého století). Menší hradiště se nachází dále v blízkosti Jasenice (Lešná – Jasenice), Loučky a u Pulčína, která rovněž poskytla řadu zajímavých nálezů uchovávaných v současnosti v Muzeu regionu Valašsko. Zdá se, že „valašští Kotinové“ se svým stylem života velice blížili tehdejšímu vyspělému oppidálnímu prostředí, jak ho známe z klasických lokalit Starého Hradiska, Němčic nad Hanou nebo Hostýna. Snad se svým západním sousedům jevili jako poněkud divocí příbuzní, drsní horalé holdující více lovu a dobrým zbraním než kultivovanější „nížinní“ Keltové.

Hradiska Kotinů pomalu splývají s přírodou a čas zahladil stopy bitev Keltů, Germánů i Římanů. Neboť, jak píše Marcus Aurelius, „filozof na trůně“: *„Než se naděješ, bude z tebe popel nebo kostlivec, a pak budeš jen jméno anebo ani to ne; a jméno – toť prázdný zvuk a jeho ozvěna...“*

Marcus Aurelius, spojenec a posléze nepřítel kmene Kotinů v Karpatech Foto Bibi Saint-Pol, zdroj: Wikipedia

LITERATURA

ČIŽMÁŘ, Z. *Encyklopedie hradišť na Moravě a ve Slezsku*. 1. vydání. Praha: Libri, 2004. 303 s. ISBN 80-7277-174-4.

ČIŽMÁŘOVÁ, J. *Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku*. 1. vydání. Praha: Libri, 2004. 367 s. ISBN 80-7277-249-X.

MARCUS AURELIUS *Hovory k sobě*. 6. vydání. Praha: Svoboda, 1975. 194 s.

Historická školní třída na zámku Lešná Foto J. Slezáková

Kapitoly z historie školství v Lešné I. Předválečné období

Jitka Slezáková

Počátky školství v Lešné

Obec Lešná

Obec Lešná leží 7 km severozápadně od Valašského Meziříčí, mezi obcemi Příluky, Lhotka nad Bečvou, Vysoká a Perná, které v minulosti patřily do její školní spádové oblasti. Obcí protéká potok Slaná voda, na jehož levém břehu dosud stojí budova staré školy (dnes sloužící jako knihovna a obchod). Na pravém břehu nejvíce zaujme zámek s anglickým parkem. Lešenská škola patří do trojice prvních škol v okolí, první školy byly ve Valašském Meziříčí, Rožnově a Lešné[1].

Hlavní pilíře obce

Na utváření historie každé obce se podílejí nejen lidé svým každodenním životem, ale také instituce, jež jí udávají směr. K těm zásadním patří v první řadě **kostel** a **škola**, *„poněvadž oné ústavy byly první všeobecnou potřebnou obcí již od starodávných časů“*.[2] V Lešné u Valašského Meziříčí je dalším členem do trojice místní **zámek**. Zatímco kostel sv. Michaela v Lešné byl založen v roce 1635 a počátky školství spadají do stejné doby, první zmínky o zámku pocházejí již z poloviny 14. století. Ve školních kronikách je řada záznamů věnována zásluhám hraběcího rodu Kinských, který na zámku žil od roku 1888 a jehož příslušníci se aktivně účastnili společenského života obce. Samotná budova zámku hrála v dějinách lešenské školy podstatnou roli. Dnes se opravený zámek Lešná stává jedním z nejnavštěvovanějších turistických cílů v regionu i místem kulturního dění. V nové zámecké expozici se sem od října 2012 dokonce vrací i školní třída.

Počátky lešenské školy

První základní školy byly zřizovány při farách a nejinak tomu bylo v případě Lešné.

Kostel sv. Michaela a dnes již zaniklý domek č. 35 postavený hrabětem Dubským v roce 1866
Fotokronika obce Lešná, SOkA Vsetín

Škola zde vznikla již s duchovní správou, s níž také zanikla. Zmínka z roku **1621** uvádí, že při přechodu císařského vojska byl vypálen kostel s farou a školou. Roku 1657 žádá tehdejší správce lešenského panství Wolfgang z Grünbüchlu o připojení zaniklé fary se školou ke Starému Jičínu[3]. Stálé přechody vojsk, svízele válečné doby a poddanství přispívaly obecně k úpadku školství.

První rektoři v Lešné

Škola v Lešné byla obnovena až koncem 17. století (1682) a sloužila i pro okolní obce Pernou, Vysokou, Příluky, Lhotku a tehdejší kolonii Střítež. Brzy nato se datuje počátek rektorství v Lešné. V roce **1692** byl prvním rektorem jmenován *Václav David*, majitel chalupy č. 35, kde také tento lidový učitel vyučoval. Zastával službu 57 roků a po jeho smrti zůstala funkce nejvyššího představitele učitelů v rodině. Deset let ji zastával jeho syn *Antonín David* a po jeho smrti byl dvanáct let – opět doživotně – rektorem jeho bratr *Bernard David*. Obec Lešná v té době měla kolem 50 stavení s domovním číslem.

Stěhování školy

V roce 1771 nastoupil nový rektor *Jiří Janáč,* majitel chalupy č. 55 v Lešné, a působil ve funkci 50 let, až do roku 1821, kdy se odstěhoval. Za doby jeho úřadování škola několikrát měnila své sídlo. Pouhý jeden rok (1790) využívala budovu č. 61 postavenou pro účely školy, poté ji od obce vykoupila vrchnost a začlenila do panského dvora. Od roku 1790 se pak vyučovalo v budově č. 9.

V té době došlo v českých zemích k zásadním změnám školského systému. Všeobecným školním řádem z roku 1774 byla za Marie Terezie stanovena povinnost docházet do škol pro děti od 6 do 12 let. Omezena byla ovšem v letních měsících, kdy děti pomáhaly při polních pracích. Tato reforma také vytvořila základ třístupňové školské soustavy. Prvním typem škol byly školy triviální (jednotřídní či dvojtřídní, pro více ročníků ve třídě), které byly zakládány v malých obcích. Vyučovalo se českým jazykem, a to náboženství, biblické dějiny a dále *„znání písmen, slabikování a čtení psaných a tisknutých věcí, běžnému písmu, z počtů čtyřem základním operacím početním a jednoduchému počtu trojčlenkovému“*.[4] V krajských městech vznikaly školy hlavní, připravující žáky na další studium, a ve větších centrech školy normální, které vychovávaly budoucí učitele. Se zveřejněním povinné školní docházky se zvyšoval také plat učitele, ale často zůstával na hranici existenčního minima. Zhruba to dělalo 130 zlatých ročně[5].

V Lešné byly učitelské příjmy doplněny výsadami pást dva kusy dobytka na panském pastvišti a lukách a využívat dva panské pohnojené záhony na zeláky. To platilo do roku 1864, kdy velkostatek obce Lešná daroval škole 3 měřice pole (tj. asi 0,6 ha), které též patřilo k učitelským služebným příjmům.

V letech **1804 až 1871** sídlila lešenská škola v nové budově. Získala ji od vrchnosti, která zakoupila chalupu č. 40 a ponechala ji škole i s částí k ní přiléhající zahrady. Avšak tato budova nebyla stavěna pro školní účely, a proto neměla ani vyhovující dispozici. Přistoupilo se k propojení celého prostoru – strhnutím dělící stěny vznikl z bývalé obytné světnice a kovárny prostor pro vyučování. V nové škole je uváděn jako rektor Josef Stoklas rodem z Poruby, zastávající učitelský a rektorský úřad do své smrti 17. 11. 1843. Pak nastoupil František Stoklas, který byl nejprve ustaven v roce 1828 jeho pomocníkem a od ledna 1844 již skutečným učitelem až do 30. 10. 1881, celkem tedy 53 roků.

Obecná škola v Lešné

Nová národní škola

V roce 1869 na základě tzv. Hasnerova zákona byla v Rakousku upravena školní soustava. Byla zavedena škola obecná a stanovena osmiletá školní povinnost. Obce za tímto účelem začaly zřizovat osmileté obecné školy. Po prvních pěti letech školy však mohli žáci odejít na gymnázia, reálky anebo na tříletou praktičtěji zaměřenou měšťanskou školu.[6]

Začátek národní školy v Lešné spadá do doby rektora a učitele *Františka Stoklasy*. Z jeho popudu se začalo jednat o zřízení větší budovy pro školu. Ke koupi přicházela v úvahu **chalupa č. 37**, *„poněvadž přiměřenějšího místa pro školu v obci nebylo“*.[7] Byla k prodeji roku 1863 a koupena za 1300 zlatých, a to společně s rozsáhlými pozemky, ke kterým patřila *„role za školní zahradou, nad chodníkem i pod chodníkem až za potok a pak konče na Pasekách“*.[8] Ty však byly následně odprodány a škole zůstala pro stavbu pouze zahrada. *„Na postavení nové školy bylo velmi naléháno, poněvadž vrchnost se v odpor stavěla,*“ píše František Stoklasa ve školní kronice. V roce **1871** byl překročen limit 200 dětí a nová národní škola byla postavena.

Dne 22. října 1874 byla obecná škola v Lešné uznána dekretem c. k. zemské školní rady jako dvoutřídní. Prvními učiteli byli *Josef Betuňák z Poličné* (1874–1875) a *Filip Sober z Veselé* (1875–1877). Zpočátku se v nové škole vyučovalo pouze polodenně, a to až do roku 1882, kdy do Lešné přišel učitel z národní školy v Novém Hrozenkově Ludvík Lacina. Jeho nástup byl provázen nešťastnou událostí – mezi dětmi vypukl záškrt a 16 jich nemoc nepřežilo. Ve školním

Národní škola v srpnu 1895 – slavnostní výzdoba při uvítání zemských zastupitelů
SOkA Opava, fond Velkostatek Lešná

nastoupil/a	odkud	jméno	odešel	kam / pozn.
asi 1880	Val. Meziříčí	*Fr. Růžička*	1. 10. 1883	Komárovice
1. 1. 1882	N. Hrozenkov	***Lud. Lacina***	21. 9. 1900	nemoc
12. 10. 1883		*Jan Táborský*		nezkušený abiturient
16. 9. 1884	Krásno	*Ant. Pokorný*	8 týdnů	nemoc
12. 1. 1885	Rožnov	*Vikt. Janík*	31. 8. 1893	Hošťálková
15. 9. 1887	Zašová	*Jindřich Raubüchel*	únor 1890	Veselá (okr. Uh. Hrad.)
1. 9. 1890	Střítež	*Ant. Plesník*	8. 10.1891	St. Zubří
8. 10. 1891	St. Zubří	***Michal Majer***	1. 4. 1903	Halenkov
1. 1. 1893	Rajnochovice	*Aloisia Klejzlová*	21. 5. 1897	1. učitelka

Tab. 1: Přehled střídání učitelů podle školní kroniky. Zvýrazněna jsou jména správců školy.

roce 1881/82 dvojtřídní školu navštěvovalo celkem 240 dětí z celého obvodu farnosti Lešná (kromě Lešné ještě z Vysoké, Perné, Lhotky nad Bečvou a Příluk).

Trojtřídní škola v Lešné

Už v roce 1882 se lešenská škola snažila o rozšíření počtu tříd na tři. Zpočátku bylo jednání neúspěšné. K odkladu došlo zásahem sousední Perné, která usilovala o zřízení vlastní školy. Tím by ze školy v Lešné ubylo asi 50 dětí a dvě třídy by byly dostačující. V Perné nakonec škola nevznikla a I. třída lešenské školy měla celkem 122 dětí. I přes tak vysoký počet a přes přímluvu zástupce velkostatku místní školní rada žádost o rozšíření na „trojtřídku" v první fázi zamítla. Důvodem byly nevyhovující podmínky budovy, zejména vlhkost přízemních místností a horší dostupnost prostor v patře. Počet dětí navštěvujících lešenskou školu však přesáhl únosnou mez – do dvou tříd bylo i v dalším roce přihlášeno 225 dětí. Místní školní rada nakonec poslala žádost na zemský úřad, jehož komise umožnila zřízení třetí třídy na úkor obytného prostoru učitelů. Přestože ještě v říjnu 1885 došlo ke změně spádové příslušnosti střítežských dětí (díky novému mostu byly přiškoleny do choryňské obce), stala se obecná škola v Lešné od školního roku **1887/88** trojtřídní.

Kvůli posouzení stavu a úrovně vyučování všechny školy pravidelně navštěvoval c. k. okresní školdozorce. Lešná tehdy spadala do pravomoci *Jana Tereby* (†1890), profesora na Státním gymnasiu ve Valašském Meziříčí, *„za jehož úřadování povzneslo se školství v okresu Val. Meziříčském znamenitě. Než nastoupil,… vypadalo to se školstvím velmi bídně, neb okres Val. Meziříčský může se pokládati za nejchudobnější na Moravě… Jeho přičinlivou snahou mnohé školní budovy nově postaveny, prozatímně obsazená místa učitelská silami zkoušenými nahrazena"*.[9] Pravděpodobně se zasloužil o pozvednutí úrovně školy také v Lešné, jejíž rozšíření zpočátku provázela nepříznivá vizitační zpráva – první v historii trojtřídní školy – z června 1886, která shledala výsledky vyučování v I. třídě „*sotva dostatečné*". Na vině bylo několik faktorů. Jednak děti ze čtyř přiškolených obcí v zimním období školu navštěvovaly nepravidelně. Jednak se během posledních let několikrát za sebou vystřídali učitelé a vyučování často probíhalo pouze polodenně. Vizitační zpráva z následujícího roku (i let dalších) je však už příznivá, uvádí: „*…shledána byla návštěva školy uspokojivou, osnova učebná se zachovává a předepsaného úkolu vyučování se dosahuje".* Ve školním roce 1909/10 měla škola již 4 třídy a o deset let později 5 tříd.

Na nové učitelské místo v trojtřídní obecné škole v Lešné nastoupil na základě konkurzu vybraný *Jindřich Raubüchel*, učitel ze Zašové, jehož životní dráze je ve školní kronice věnována větší pozornost. Narodil se ve Strážnici roku 1860, kde se učil na hlavní škole německé a později studoval německé gymnázium. Od roku 1876 pokračoval na učitelském ústavu v Brně, který absolvoval 1880, a stal se podučitelem na trojtřídní škole v Mutěnicích (okr. Hodonín). V dubnu 1880 byl odveden do stálého vojska, kde setrval až do března 1884. Během služby byl odeslán do Terstu jako účetní poddůstojník c. k. vojenského chlapeckého penzionátu v Sarajevu a za svou dvouapůlletou činnost získal pochvalné uznání. Po návratu se stal nejdříve podučitelem, po dvou letech učitelem v Zašové, a odtud už jeho cesta vedla do Lešné.

Vrchnost školy

Do dění lešenské školy v 19. století zasahuje místní zámecké panstvo. Na zámku Lešná žil od roku 1888 rod Kinských, původem ze severních Čech. Hrabě *Filip Kinský* (1861–1939), jemuž Lešná přirostla k srdci, byl 22. 11. 1891 zvolen jako předseda do čela místní školní rady a později při škole vydržoval „polévkový ústav" pro chudé. Byl zaveden v roce 1895 a s mírným omezením trval ještě i na počátku první světové války. Filip Kinský působil také po dobu 19 let (1894 až 1913) v úřadu starosty obce Lešná.

Hraběnka *Marie Kinská, roz. Dubská* (1864–1926) zavedla na zámku dobročinné akce pro chudé. Mezi nimi ve školní kronice zaujímá každoročně hlavní místo slavnost vánočního stromku. Paní hraběnka se jí osobně účastnila, obvykle i s dalšími členy hraběcí rodiny. Roku 1900 např. společně s hrabětem *Františkem Dubským* (1883–1965)[10] a svou dcerou komtesou *Terezií Kinskou* (1888–1955). Děti byly uvedeny do slavnostní síně zámku s nazdobeným osvětleným vánočním stromem a dostaly ošacení, školní potřeby, pečivo, cukrovinky a hračky (v ceně asi 1200 korun). *„Však nejen při této příležitosti, ale každý den koná vysokorodá rodina hraběcí skutky, které svědčí o pravé šlechetnosti a dobrotě srdce, neboť poskytuje 90 dítkám školním silné polévky, která jim celý oběd nahrazuje, neboť v polévce této bývají zavařeny silné pokrmy."* [11] Takové akce trvaly přes celé zimní období (od začátku listopadu do konce března).

Provoz obecné školy

Školní rok obvykle probíhal od 16. září do 31. července, slavnostní zahájení i ukončení bylo vždy doprovázeno bohoslužbou. Řádné vyučování probíhalo celodenně, ve výjimečných případech (např. při dlouhodobější nepřítomnosti vyučujícího) i polodenně, podle rozvrhu pro příslušný počet tříd. Nejdříve škola fungovala jako dvojtřídní, od školního roku 1887/88 byla rozšířena na trojtřídní a ve školním roce 1909/10 byla při 1. třídě zřízena pobočka, která byla ponechána i v dalších letech, takže se vyučovalo podle učebních osnov pro čtyřtřídní školy. Pátá třída přibyla až v době poválečné. Počet dětí na škole ve sledovaném období se pohyboval od 203 do 255, přičemž kolísání bylo způsobeno několika faktory (např. vysoká úmrtnost při rozšíření dětských nemocí, vyškolení některé ze sousedních obcí, hospodářská situace).

Běžný provoz školy zahrnoval kromě vyučování také společenské akce, jako jsou koncerty, zábavy a vzdělávací besídky pro rodiče. Na závěr školního roku se obvykle pořádaly naučné vycházky do okolí (do Frenštátu a na Radhošť). Ve školní kronice je věnována pozornost také nutným stavebním úpravám školní budovy. V roce 1890 probíhala zásadní přestavba, kterou provedl stavitel *R. Fárek* z Kelče za 2790 zlatých. Školní rok 1908/09 provázela nutná oprava záchodů a chodeb, kterou financoval hrabě *Kinský*. Dále došlo roku 1913 na odvodně-

ní, nové okno a ventilaci. Následné opravy spolu s vymalováním všech učíren spadají do roku 1908, kdy byla při škole postavena také kůlna a dřevník.

Zásadní roli pro hladký provoz školy hrál **správce**. Byl nejen reprezentantem školy a organizátorem významných událostí, ale i mecenášem a veřejně činnou osobou. Působil např. jako člen obecního výboru nebo v představenstvu okresního sirotčího spolku. Zasloužil se o řadu osvětových akcí (pořádání hospodářského kursu a přednášek pro rodiče), včetně založení učitelské knihovny, které propůjčil k užívání 50 vzácných spisů. Na jaře 1907 začal vlastním nákladem[12] připravovat zřízení školní zahrady na pozemku, který k tomu účelu propůjčil hrabě *Filip Kinský*. Školní zahradu rozvíjel z vlastních prostředků i nadále a úspěšně reprezentoval školu na ovocnářských výstavách (ve Valašském Meziříčí, Vsetíně, Vyškově, Brně a ve Vídni).

Škola centrem dění v obci

Obec Lešná na přelomu 19. a 20. století se svými 524 obyvateli[13] získala díky škole statut místa, kde se soustředí podstatné společenské dění. Události zaznamenané ve školní kronice se vztahují buď přímo ke školním záležitostem, jako např. schůze učitelského spolku Palacký v Lešné v červnu 1907, nebo k významným návštěvám, na jejichž pořádání škola participovala. K těm nejdůležitějším patřily **návštěvy církevních hodnostářů** v obci. V červenci 1894 zavítal do Lešné a dva dny zde pobyl kníže arcibiskup olomoucký *Theodor Kohn*, jehož slavnostního vítání se účastnila kromě duchovenstva školní mládež s celým učitelským sborem. Velkolepého uvítání se před slavnostně vyzdobenou školou (viz obr. 3) dostalo také **delegaci zemských zastupitelů**. Lešnou v srpnu 1895 navštívil c. k. okresní hejtman, svobodný pán *Moritz Gastheimb*, c. k. moravský místodržitel a ministr spravedlnosti *Alois Spens-Booden*, c. k. zemský hejtman hrabě *Vetter z Lilie* a c. k. moravský místodržící rada *Emanuel Pötting*[14]. Škola se v takových chvílích stávala centrem dění v obci, všichni vznešení účastníci se podepsali do školní kroniky.

Také oslavy významných **výročí císařského dvora** obvykle probíhaly ve školní budově. V prosinci 1898 to bylo zlaté jubileum panování císaře *Františka Josefa I.*, jehož se účastnilo duchovenstvo, školní rada a představitelé přiškolených obcí. Oslava císařských kulatých narozenin v roce 1900 proběhla na přání hraběte Filipa Kinského v zámeckém parku. Škola se postarala o programovou náplň. Pěvecké, recitační i taneční vystoupení dětí zahájil úvodní řečí správce školy *Michal Majer*. Do Lešné na tuto oslavu přijela také známá rakouská spisovatelka moravského původu *Marie Ebner-Eschenbach*. Na památku císařského jubilea v roce 1908 získala škola dar od hraběte Filipa Kinského, a to pozemek v ceně 2000 K, který byl plánován pro tělocvičnu a školní zahradu.

Hospodářská pokračovací škola

V listopadu a prosinci 1906 se ve školní budově konal hospodářsko-záložensky kurs pro občany pěti okolních obcí (3x týdně od 17 do 19 hodin). Mezi přednášejícími byly známé osobnosti širokého okolí[15]. Od listopadu 1907 byly pravidelně pořádány na popud správce školy takzvané „besídky" pro rodiče, byly navštěvovány v hojném počtu (od 53 do 119 zúčastněných). Z nabídky témat je možné usuzovat na problémy a otázky, které byly v té době aktuální. Mezi přednáškami okresního soudce se opakovaně objevuje téma výchovy, např. *„O některých zjevech spustlosti mládeže a příčinách jejích"* nebo *„O výchově mládeže škole odrostlé, a to hlavně venkovské"*. Ke zlepšení situace mohlo přispět zřízení Hospodářské pokračovací školy v Lešné na **podzim 1908**. Dne 8. listopadu zde započalo vyučování pro dvaadvacet mladíků z Lešné, Perné, Vysoké, Příluk a Lhotky. Vyslechli přednášky např. o pozemkových knihách, o včelaření nebo o povznesení blahobytu venkovského lidu. Ve školním roce 1909/10 zde byly vyučovány předměty mravouka (farář *Křižan*), počty, měřictví a fyzika (uč. *Josef Háša*), písemnosti, znalosti zákonů a polní hospodářství (správce školy *Fr. Adámek*).

Další kapitoly z historie lešenského školství se budou věnovat době válečné a zejména poválečné, kdy se osudy školy prolínají s budovou zámku Lešná.

Lešenský zámek na snímku z roku 1940 Fotoarchiv MRV, Vsetín

POZNÁMKY

1 Miroslav Kostiha, http://www.obec-lesna.cz/hlavni-menu/historie/historie-lesne/

2 Školní kronika, SOkA Vsetín, fond Národní škola Lešná, inv. č. 1

3 http://www.zslesna.cz/index.php?ctg=16

4 VESELÁ, Z.: Vývoj české školy a učitelského vzdělání. Brno 1992, s. 10.

5 Ibid.

6 BOHÁČ, A., CACH, J., ČERNOHORSKÝ, Z.: Dějiny školství v Československu 1945–1975, I. díl. Praha, Univerzita Karlova 1982, s. 4.

7 Zápis ze školní kroniky, SOkA Vsetín, fond Národní škola Lešná, inv. č. 1

8 Ibid.

9 Ibid.

10 Pravděpodobně se jedná o nevlastního bratra Marie Dubské Františka Mořice Adolfa, syna Adolfa Jana Křitele Dubského a jeho druhé ženy Gizelly Pálffyové.

11 Zápis ze školní kroniky, SOkA Vsetín, fond Národní škola Lešná, inv. č. 1

12 První náklady na úpravu půdy, ohrazení atd. věnoval ve výši 160 korun, při pokračovacích pracích ze svých prostředků daroval škole 100 korun. Místní školní rada přitom přispěla 10 korunami.

13 Údaj ve školní kronice pochází ze Všeobecného sčítání lidu v roce 1910 (247 mužů, 277 žen). Údaj ČSÚ ze sčítání lidu, domů a bytů k roku 2001 udává v Lešné 1960 obyvatel (958 mužů, 1002 žen), zdroj http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/obce/544302?OpenDocument

14 Hrabě Pötting, ačkoli byl německého původu, se hlásil k českému národnímu hnutí. Budoucnost českého národa viděl ve vyrovnání české a německé národnosti, zejména v jazykové rovině. Základním směrem jeho národního snažení byla podpora českého školství v Olomouci. Byl jedním ze zakládajících členů zdejší Matice školské, kterou výrazně finančně podporoval.

15 Přednášeli okresní zvěrolékař Taufer, zemský zahradník Chvapil, c. k. profesor Domluvil, odb. učitel Kocián či nájemce velkostatku Lešná Honka.

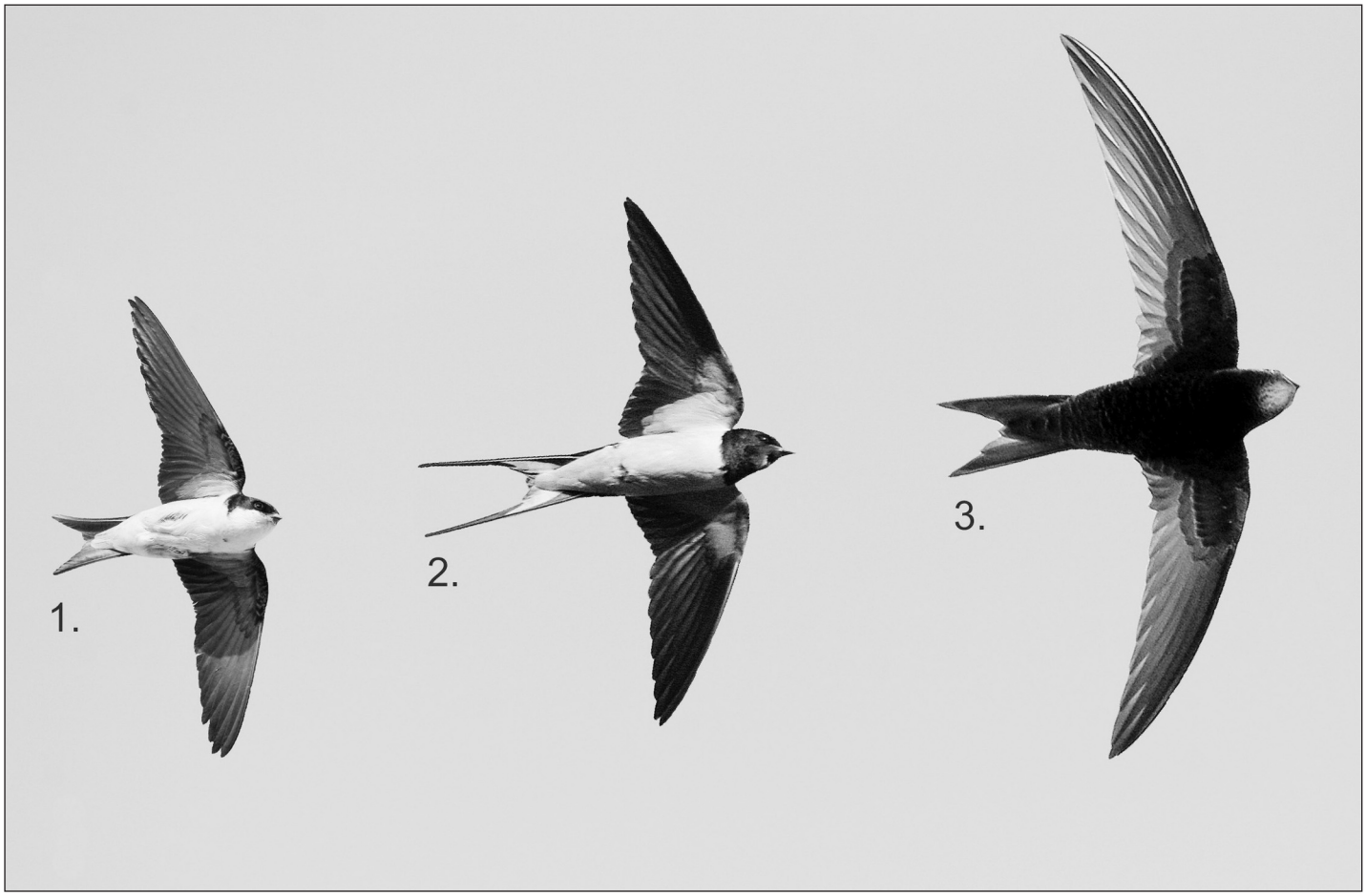

Rozlišení všech tří druhů – jiřička obecná (1), vlaštovka obecná (2) a rorýs (3) – v letu Foto Zdeněk Tunka, fotomontáž Michaela Juříková

Žijí s námi… (Zvířata v lidských sídlech)

Část I. - Ptáci

Karel Pavelka

V lidských sídlech a dokonce přímo v našich domech se vyskytuje řada druhů živočichů, kteří s námi sdílejí náš obytný prostor. Mnozí jsou viditelní a slyšitelní, naopak s některými se setkáme jen vzácně. Někteří zkrášlují svým zjevem i zpěvem mnohdy šedivé prostředí našich sídlišť, jiní naopak kvalitu našeho prostředí snižují. O mnohých zvířatech žijících s námi nebo v našem blízkém okolí se moc neví, ale jejich vlastnosti i způsoby života jsou často velmi pozoruhodné. Pojďme si nyní zastavit u některých zástupců ptáků.

Ptáci hnízdící jen na budovách

K nejznámějším ptákům hnízdícím na domech patří **vrabec domácí**. Úbytek jeho populace v lidských sídlech je všeobecně známý a je občas vhodným námětem sdělovacích prostředků. O příčinách tohoto jevu se v těchto informačních kanálech moc nedozvíme. Vrabci hnízdí v různých otvorech obydlených i neobydlených staveb, za okapy, v kůlnách, na sloupech elektrického vedení i veřejného osvětlení nebo v hnízdech jiřičky obecné. Osidlují často také tovární a zemědělské objekty. Nedostatek míst pro hnízdění v našich obcích a městech je jednou z hlavních příčin úbytku vrabce – ty ubývají následkem rekonstrukcí starých domů nebo střech. V nově stavěných domech se v případě některých typů krytin nemají vrabci šanci usídlit vůbec. Mizející chov drůbeže z našeho venkova je dalším faktorem úbytku vrabce. Dalším je často až nesmyslné odstraňování různých „nevzhledných“ keřů a stromů z měst - ty slouží vrabci jako úkryt před predátory - především před krahujcem obecným a také poštolkou obecnou. Husté keře používají vrabci také jako nocoviště nebo jsou zdrojem hmyzu v době krmení mláďat. Vrabec hnízdí v příhodných podmínkách pospolitě v koloniích až do 20 párů, méně často hnízdí jednotlivě. Vzácně si vrabec domácí postaví původní kulovité hnízdo v korunách stromů.

Mnozí nevědí, že kromě vrabce domácího u nás žije jeho příbuzný, **vrabec polní**. Obě pohlaví jsou u něj zbarvena stejně. Na rozdíl od vrabce domácího ovšem vrabec polní hnízdí především v přírodě, v dutinách stromů. Častý je třeba v lužních lesích, ve stromořadích na hrázích rybníků a v polních remízcích. V lidských sídlech jej najdeme na hřbitovech, v sadech a zahradách, někdy i na budovách. Zahnízdí rád i v budkách. K hnízdění ve městech využívá větrací otvory pod střechami panelových domů nebo různé další výklenky a štěrbiny na městských stavbách.

Dalšími v blízkosti člověka žijícími ptačími druhy jsou rehci. A podobně jako u vrabců je jeden z nich úzce vázaný na lidská sídla, zatímco ten druhý se vyskytuje často i

Vrabec polní
Foto Tomáš Kašpar

v lesích. **Rehek domácí** je neodmyslitelným společníkem lidí, především těch, co bydlí v rodinných domcích. Původně skalní druh si staví svá hnízda pod střechami domů, průmyslových budov nebo v různých kůlnách, ale často i v lodžiích balkónů. Je o něco menší než vrabec, samec je převážně černě zbarvený s bělavou čepičkou na hlavě, ocas je rezavě zabarvený. Samice je šedavá. Rehek domácí má poměrně dlouhé období zpěvní aktivity – v předjaří začíná zpívat na přelomu února a března až do července. Koncem srpna pak začíná opět zpívat a tato jeho aktivita trvá do začátku října. Ráno zpívá 1 až 2 hodiny před rozedněním a večer umlká až za tmy.

Rehek zahradní je výrazněji zbarven – prsa a břicho má rezavé, hlava je černá s bílou čepičkou. Samice je podobně zbarvená jako u rehka domácího. Ocas obou pohlaví je rezavý. Tento druh hnízdí především v různých typech lesů, přičemž nejvyšší početnost vykazuje na hřebenech Beskyd v rozvolněných pralesovitých porostech horských smrčin a bučin. V sídlech se objevuje v zahradách rodinných domků, kde rád zahnízdí v polobudkách, v dutinách stromů nebo v různých výklencích na budovách.

Další skupinou ptáků jsou druhy, které loví potravu především ve vzduchovém sloupci nad městy i obcemi. Obecně známá je ubývající **vlaštovka obecná**. Dříve byla běžným druhem u vesnických stavení, kde chovali dobytek. Jelikož chov skotu z většiny vesnic prakticky vymizel, s ním zmizely i chlévy, kde vlaštovky nacházely nejen potravu, ale i vhodná místa pro hnízdění. A na nevybetonovaných a nevydlážděných dvorcích dřívějších vesnických stavení i nějaké to bláto na stavbu hnízd. Vlaštovku není třeba zvláště představovat - v letu se vyznačuje vidličnatě vykrojeným ocasem. Létá lehce a elegantně. Často usedá na dráty nebo větve bez listí, málokdy na zem. Za špatného počasí sbírá mnohdy potravu nad hladinou řek a stojatých vod. Hnízdí v koloniích i jednotlivě, často také na jednotlivých objektech mimo souvislou zástavbu. Kolonie jsou zjišťovány pouze v kravínech (až 50 v jednom objektu). Často jsou hnízda také na mostech.

Jiřička obecná je menší příbuznou vlaštovky. Jedná se také o druh, který původně hnízdil na skalních stěnách a pobřežních útesech a v 19. století se začala jiřička přesunovat do měst. Ocas má krátký jemně vykrojený a místo nad kořenem ocasu (kostřec) je bílé. Zdálky se jeví oproti vlaštovce černobílá. Vydává hrubší hlas než vlaštovka. Její výskyt je početnější než u vlaštovky, protože se lépe přizpůsobila novým stavbám ve městech. Často hnízdí na panelových domech – zde si staví hnízda přímo na panelech v balkonových lodžiích, také pod střechami starších domů se sedlovou střechou nebo na velkých mostních konstrukcích - viaduktech; třeba ve Vsetíně na Ohradě u Lidlu je vidět hned z parkoviště několik hnízd. Hnízdí v malých i větších koloniích, přičemž ty největší dosahují až stovek hnízd. U jiřičky je podle kroužkování patrná velká věrnost hnízdišti – mladí ptáci se v následujících letech po vyhnízdění rozptylují pouze do okruhu 1,3 km od hnízda!

Třetím druhem lovícím potravu ve vzduchu je **rorýs obecný**. Vzhledově podobný předešlým druhům, tmavohnědě až černě zbarvený pták však nepatří k pěvcům, ale do zvláštního řádu srostloprstých. Původně hnízdil ve skalních štěrbinách a v dutinách stromů. S výstavbou vyšších domů ve městech se začal přesunovat sem. Dnes hnízdí především v centrech měst – na obytných domech, ve věžích kostelů a na půdách. Hnízdění rorýse je nejvíce ovlivněno převažujícím počasím, které ovlivňuje výskyt tzv. vzdušného planktonu - drobných členovců ve vzduchu. Při dlouhotrvajícím chladném počasí se rorýsi přesunují i desítky kilometrů daleko od hnízdiště k okraji tlakové výše, kde využívají vzdušných proudů k lovu hmyzu. Je výborný letec – ve vzduchu tráví celý svůj život. Je to tažný pták, který jako jeden z posledních přilétá na jaře, a to na přelomu dubna a května a odlétá ještě v létě - začátkem srpna.

Zde je dobré se zmínit ještě o dalším druhu lovícím potravu ve vzduchu, a to je **lejsek šedý**. Nenápadný šedě zbarvený pták si staví svá hnízda na světlech ve vchodech nebo v atriích domů, v kůlnách i pod střechami rodinných domů. Není vzácný ani

Lejsek šedý na hnízdě
Foto Tomáš Kašpar

v lesích. Jeho lov hmyzu je však jiný než u předešlých druhů. Ze svého stanoviště na větvi vyletí a vrací se na stejné místo, přičemž loví létající hmyz. Byl dokonce pozorován při lovu hmyzu kolem lamp veřejného osvětlení. Zpěv lejska šedého je nenápadný, jednoduchý a tichý. Největší hnízdní hustota je v parcích a městské zeleni. Je to tažný druh, který zimuje až v jižní Africe. Proto začíná s hnízděním poměrně pozdě - ve druhé dekádě května.

Z větších ptačích druhů nelze opomenout **holuba domácího** - věžáka. Jde o zdivočelou populaci doma chovaných holubů. Ptáci hnízdí a vyskytují se na budovách našich měst často v půdních prostorách a způsobují nemalé problémy hygienické i technické. Jsou schopni hnízdit i třikrát ročně, a tak jejich počty neustále stoupají. Trus holubů poškozuje budovy, což je zvláště citelné u těch památkově chráněných. Prevencí je důsledné zamezení jejich volnému přístupu do půdních prostor budov.

Z větších ptáků se nelze nezmínit o **poštolce obecné**. Původně dravec otevřené zemědělské krajiny, který postupně částečně přesídlil do měst. Na Valašsku se toto událo až v poslední čtvrtině 20. století. Hnízdí na věžích kostelů, na školních i úředních budovách. Změnila i způsob svého lovu, který se více podobá lovu krahujce. Loví mnohem více ptáků než v zemědělské krajině, a to především vrabců, ale i vybírá mláďata jiřiček a vlaštovek z hnízd a troufne si také na mladé holuby domácí. Zimuje ve Středomoří.

Trochu zvláštním druhem ptáků v obcích a městech je **konipas bílý**. Na rozdíl od svého příbuzného konipasa horského vyhledává k hnízdění převážně lidské stavby, a to převážně rozestavěné nebo málo využívané (kůlny, přístřešky, komíny, pod střešní krytinou atd.). Nejčastěji je spatříme na štítu budovy. Je to pták štíhlejší než vrabec, černobíle zbarvený, s dlouhým ocáskem, jímž neustále pocukává. Odtud dostal i své lidové jméno třasořitka. V mnoha zemích se tento termín dostal i do odborných názvů tohoto ptáka. Je tažným druhem; ptáci z Moravy a Slezska zimují ve Středomoří. Jeho příbuzný **konipas horský** si umísťuje svá hnízda v březích regulovaných potoků nebo řek, např. Bečvy, a to především ve Vsetíně a v Rožnově. Pravidelným hnízdičem je v horských obcích Valašska. Vyskytuje se i na budovách v blízkosti vodních toků. Je větší než konipas bílý a spodina je žlutá, horní část těla se složenými křídly je tmavě bílá. Tento pták na sebe upozorní často spíše hlasem, a to především na jaře zpěvem samce. Svým pestrým zbarvením patří k ozdobám našich obcí i měst. Ojediněle zde i zimuje.

Sýkora modřinka
Foto Petr Podzemný

Ptáci hnízdící v keřové a stromové zeleni

Další ptačí druhy vyskytující se v okolí lidských obydlí často hnízdí v zeleni přiléhající k domům. Tak trochu výjimkou je **hrdlička zahradní**, která si hnízda staví ještě také na budovách nebo sloupech elektrického vedení, i když převažuje jejich umístění na stromech. Je to druh, který se k nám rozšířil kolem poloviny 20. století z Balkánu, a proto se jí dříve říkalo balkánská. Jednotvárné hlasové projevy samců při toku neodmyslitelně patří ke zvukové kulise měst a obcí. Je to stálý druh, takže s námi přečkává i zimu. Hrdlička je naokrovělе šedavě zbarvená, s tmavým límečkem na krku. Živí se především semeny kulturních rostlin a plevelů, vzácně i drobnými živočichy (žížaly, plži).

Další druhy ptáků hnízdí již pouze na stromech a keřích. Druhem s podobným osudem jako hrdlička je **zvonohlík zahradní**, jen se u nás objevil podstatně dříve. Zmínky o jeho výskytu máme již na začátku 19. století, ovšem horské oblasti obsadil až v druhé polovině století. Nyní je u nás hojně vyskytujícím se ptákem. Je stále tažným druhem zimujícím ve Středomoří a na Blízkém Východě. Občas u nás jednotliví ptáci také přezimují. Zvonohlík je menší než vrabec, šedozeleně zbarvený, s černými skvrnami po celém těle. Více nápadný je svým hlasitým cvrčivým zpěvem, který samci předvádějí v sedu na vrcholcích stromů nebo na drátech elektrického vedení či v letu v obloucích a křivkách připomínajících let netopýra. Na rozdíl od předešlých druhů se objevuje i ve volné krajině mimo lidská sídla. Ve městech a obcích je jeho hnízdo nejčastěji umístěno na bezu černém, na smrku a okrasných jehličnatých keřích (túje, zeravy, tisy…).

Obecně známým ptačím druhem je **kos černý**. Zbarvení obou pohlaví je odlišné – zatímco samec je černý a má žlutý zobák, samice a mladí ptáci jsou zbarveni hnědě, zobák je rovněž hnědavý. Častá jsou u kosa abnormální zbarvení – u samců to bývají bílé skvrny různého rozsahu, u samic zase světlehnědé až okrové zbarvení. Kos hnízdí na stromech i keřích v okolí domů. Samec zpívá ráno a hlavně navečer flétnovým hlasem. Dříve se vyskytoval pouze v lesích, postupně část populace přesídlila do měst – v menších městech tento proces nastal asi až od konce 19. století. Je částečně tažný – podíl táhnoucích ptáků je odhadován na jednu až dvě třetiny populace. Častá jsou hnízda umístěná i na budovách. Živí se rostlinnou i živočišnou potravou (převažují žížaly). V zimě pak kosi ve městech přežívají i při zvýšené sněhové pokrývce a silných mrazech zásluhou bobulí okrasných keřů, např. skalníku.

U jeho příbuzného **drozda zpěvného** naopak od sebe nepoznáme samce a samici, obě pohlaví jsou zbarvena stejně – svrchu světle hnědě, zatímco spodina těla je na šedém podkladě tmavě skvrněná. Podobně jako u kosa přesídlila část populace z lesů do lidských sídel – tento přesun nastal až ve 20. století, nekonal se však v tak velkém rozsahu jako u kosa. Vnitřek hnízda je u něj vymazán hlínou smíšenou s dřevním trouchem. Hnízda jsou umístěna především na dřevinách, ojediněle i na budovách. Zpěv drozda je silný, poznatelný dle oddělených strof.

Další ptačí druhy osídlující zahrady a stromy u domů jsou sýkory. Naše nejběžnější jsou obecně známé **sýkora koňadra** a **sýkora modřinka**. Hnízdí v dutinách stromů v okolí bytových domů nebo v zahradách rodinných domků. Jinak jsou časté i v lesích různých typů či v břehových porostech vodních toků. Ptáci zůstávající u nás v zimě však nemusí být ti, co oživují naše

okolí v teplé části roku. Dlouhodobě tradované tvrzení o stálosti výskytu těchto a dalších druhů vzalo za své poté, co se zjistilo, že oba druhy vykonávají velké přesuny podobající se tahu – naši ptáci se na podzim stěhují na jih, zatímco u nás se v zimě vyskytují ptáci hnízdící na sever od nás, především ve Skandinávii. Naši hnízdící ptáci byli zastiženi v Itálii, Německu i Francii. Tento podzimní tah je patrný u naší největší sýkory - sýkory koňadry v druhé a třetí dekádě října a byl zjištěn především na základě odchytu kroužkovaných ptáků. Sýkora modřinka rovněž provádí přesuny jihozápadním směrem - jde o mladé ptáky a pak mláďata a samice – ze severských populací, kteří protahují přes naše území v září a říjnu. Silný podzimní průtah, kdy modřinky protahují v hejnech, je možné pozorovat jen v některých letech. Většina našich dospělých ptáků se však u tohoto druhu vyskytuje ve svých hnízdních teritoriích.

Posledním drobným druhem oživujícím lidská sídla, o němž se zmíním, je **konopka obecná**. Vyskytuje se často na hřbitovech, v parcích i na zahradách v okolí domů, a to především ve vesnicích. Zaujme nejen červenavým zbarvením, ale také svým pěkným zpěvem. Ten přednáší často sedící na drátech telefonního nebo elektrického vedení. Hnízda si staví v hustých stromcích nebo keřích, především jehličnatých. Na zimu odlétá do Středomoří, jen malá část ptáků u nás zimuje.

Čáp bílý je již neodmyslitelně spojen s lidskými sídly, hnízda si staví nejen na stromech, budovách a jejich komínech v obcích, ale v posledních desetiletích často na sloupech elektrického vedení. V rámci bývalého okresu Vsetín hnízdí přímo ve městě ve Valašském Meziříčí na budově Moravské gobelínové manufaktury. Původně však tento druh hnízdil pouze v lesích kolem velkých nížinných řek – ještě dosud existuje několik hnízdních kolonií v lužních lesích na Břeclavsku a Hodonínsku. Ve městech se ovšem objevuje na lovu potravy i jeho příbuzný – **čáp černý**, kterého není vzácností spatřit na potocích v centru obcí (např. Ratiboř, Hošťálková), ale také v zastavěných částech Vsetína – třeba na potoce v sídlišti Jasenka nebo na Bečvě u strojnické průmyslovky.

Ptáci v sídlech v zimním období

Chladné období roku způsobuje, že se v obcích a městech objevují další, a to především severské ptačí druhy. Jedním z nich je **brkoslav severní**, s charakteristickou chocholkou na hlavě. Vyskytuje se jen v některých letech – invaze k nám nastávají při neúrodě bobulí jeřábu v oblastech Skandinávie a Ruska, kde hnízdí. Na krmítkách je vzácný, častěji jej spatříme na jmelí nebo na spadaných jablkách či při konzumaci bobulí stromů a keřů (např. šípek, hloh aj.). Jeho trávicí soustava je nedokonalá, proto zkonzumuje značné množství potravy a za jejími zdroji se přesunuje na velké vzdálenosti. Spolu s drozdovitými ptáky přispívá k rozšiřování jmelí na stromech.

Dalším nápadným zimním hostem je **kvíčala obecná**. Tento druh sice hnízdí v okolí vodních toků i v městských a zámeckých parcích, ovšem početná hejna vyskytující se u nás v zimě pocházejí ze severu. Kvíčala se přemísťuje ve velkých hejnech za zdroji potravy, podobně jako brkoslav. Je schopna při dostatku potravy vydržet i velké mrazy. Zatímco naši hnízdící ptáci odlétají jihozápadním směrem, u nás se objevují v říjnu a listopadu skandinávské populace.

Na krmítkách kromě obou běžných druhů sýkor můžeme zahlédnout i spořeji vybarvenou **sýkoru babku**, celkově hnědavou s černou čepičkou na hlavě. Také však není na krmítkách vzácný **brhlík lesní, zvonek zelený, stehlík obecný** nebo **čížek lesní**. Na podzim, v zimě i na jaře je u nás přítomna jako u dalších druhů i u čížka severská populace. Čížci často mění své zimoviště podle úrody semen – chovají se podobně jako nomádi - na příhodných místech se zdržují jen krátce. Nápadně zbarvený **hýl obecný** u nás jako hnízdič kvůli oteplování klimatu ubývá - v zimě se tu však objevují severské populace. Severští ptáci jsou větší a jejich hlas je odlišitelný od našeho hýla, přilétají k nám až v listopadu.

Červenavě zbarvená **čečetka zimní** se u nás objevuje, pokud se neurodí na severu Evropy semena břízy a ptáci vyskytující se u nás pocházejí z velké oblasti od Norska až po Ural.

Jak ptákům v zimě pomoci? Krmítka by měla být spíše otevřená a větší. Lepší je si je podle nějakého návodu vyrobit, protože ta prodávaná často nevyhovují. Pokud je umisťujeme třeba na zahradu, je lepší je pověsit na provaz. Kočky je pak nenavštěvují. Přikrmujeme semeny kulturních i volně rostoucích rostlin, případně jim na krmítko dáme lůj nebo zakoupíme lojové směsi z prodejen. Vhodné jsou také usušené plody volně rostoucích keřů a stromů. Pozor, nekrmíme je osolenými a okořeněnými zbytky jídel z naší kuchyně! Vhodný není ani čerstvý rohlík, který může ptákům způsobit zažívací potíže.

Přehled ptáků vyskytujících se ve městech není samozřejmě úplný – zmínka nebyla o druzích hnízdících mimo lidská sídla, ale objevujících se v nich na přeletu nebo při shánění potravy. Rovněž nejsou zmíněni ptáci hnízdící v přírodnějších prostředích v okolí obcí a měst, protože takový výčet by byl neúměrně dlouhý. V druhém díle si povíme něco o mnohem méně nápadných zvířecích obyvatelích obcí a měst – o savcích.

LITERATURA

HUDEC, K. a kol. *Fauna ČR a SR. Ptáci 1.* 2. přepracované a doplněné vydání, Praha: Academia, 1994.

ŠŤASTNÝ, K., HUDEC, K. a kol. *Fauna ČR. Ptáci 3/I a 3/II*. 2. přepracované a doplněné vydání, Praha: Academia, 2011.

CEPÁK, J., KLVAŇA, P., ŠKOPEK, J. a kol. Atlas migrace ptáků České republiky a Slovenska. Praha: Aventinum, 2008.

Kos černý a brkoslav severní na jablkách ve sněhu Foto Dušan Boucný

Dům na půl cesty II dle návrhu Zdeňka Trefila Foto L. Šmitke

Moderní architektura Valašského Meziříčí

Ivana Martišková, Zdeněk Trefil

Čtenáři, kteří se 30. září 2012 ve Valašském Meziříčí zúčastnili Dne architektury, si jistě v následujících řádcích rádi připomenou trasu naší letošní architektonické vycházky. Pro ostatní budiž pozvánkou na další ročníky této zajímavé akce.

Zrod moderní architektury

Novou (rozuměj moderní) architekturu do českých zemí jednak přinesly **velké výstavy konce 19. století** (Jubilejní zemská výstava v Praze roku 1891, Národopisná výstava československá v Praze roku 1895), jejichž cílem bylo mimo jiné upozornit na možnost využívání nových materiálů a konstrukcí (oceli, železobetonu či skla) v architektuře. Druhý proud je charakteristický inspirací **lidovým stavitelstvím**, což se i u nás projevilo díky anglickému hnutí Arts and Crafts a vlastenecky motivovanému romantismu – vůdčí osobností těchto změn je Dušan Samo Jurkovič (1868–1947), který úspěšně debutoval v roce 1895 na Národopisné výstavě československé s návrhem valašské dědiny. Posledním impulsem přechodu od historizující architektury k moderně byli tzv. **wagneriáni**. Otto Wagner (1841–1918) vyšel ve své tvorbě sice z neobaroka a historismu, pak ale začal razit heslo Gottfrieda Sempera, že „nepraktické nemůže být krásné“, proto trval na tom, že „nové účely musí zrodit nové tvary“. Jako wagneriány označujeme Wagnerovy žáky na vídeňské akademii, kteří se pod vedením tohoto architekta stali nositeli pokrokových myšlenek v architektuře na přelomu 19. a 20. století, přičemž architekturu v českých zemích nejvíce ovlivnili hlavně dva z nich, Josip Plečnik a Jan Kotěra. První Wagnerem inspirovanou stavbou v našem regionu je vila ve Valašských Kloboukách dle návrhu Huberta Gessnera (1871–1943), do Valašského Meziříčí se moderní tendence dostaly díky **žákům Jana Kotěry**, působícím na zdejší Odborné škole pro zpracování dřeva. Jan Kotěra (1871–1923) je právem označován za nejvýznamnějšího českého žáka Wagnera, jeho první stavbou rané moderny je muzeum v Hradci Králové z roku 1906, kde dekoru dosahuje pouze hrou s omítkami a cihlou.

V následné době architektonického kubismu formuloval Pavel Janák zásadu návratu „od moderní architektury k architektuře“, čili staví se tím do opozice k Wagnerovi a chce návrat od wagneriánské věcnosti k umění jako samotné podstatě architektury. Rozpad Rakouska-Uherska a vznik samostatného Československa však i tyto moderní architekty načas přivedly k hledání nového, národního slohu. Až do 20. let 20. století dochází k častým návratům k historismu, např. oblibou neoklasicismu na stavbách občanské vybavenosti.

Kolem roku 1900 se ve Valašském Meziříčí rozvíjela zástavba parku Botanika v tehdy módní secesi, roku 1910 se mezi nimi objevila vila Alberta Grubera, která je příkladem spojení architektonické moderny s lidovými prvky.

Moderní architektura Valašského Meziříčí

Velký rozvoj stavebního ruchu ve Valašském Meziříčí nastal především po **1. světové válce** a vůbec největší podíl na něm měli profesoři dřevařské školy. K rozmachu však docházelo už v 2. polovině 19. století, kdy se sice tehdy samostatné Krásno orientovalo na průmyslovou výrobu, avšak radní Valašského Meziříčí v čele s JUDr. Aloisem Mikyškou průmysl odmítali a důraz kladli na **vzdělání řemeslníků a živnostníků**, které jim mělo pomoci bojovat s konkurencí velkých firem. Pro velký počet kulturních a vzdělávacích spolků a hlavně rozvinuté základní i střední školství bylo město v této době právem nazýváno **Valašskými Athénami**.

Po zrušení cechů v roce 1872 začala prudce upadat řemeslná výroba, na což Ministerstvo obchodu reagovalo podporou zakládání odborných škol. Valašské Meziříčí jakožto přirozené centrum regionu bylo pro velké bohatství dřevní hmoty v okolních lesích vybráno coby sídlo **Odborné školy pro zpracování dřeva**, a tak **roku 1874** mohlo být v **domě čp. 106** na náměstí zahájeno v provizoriu vyučování pod vedením jejího prvního ředitele Karla Friedricha. V roce 1875 se výuka přemístila do **přízemí budovy gymnázia**, od roku 1889 sídlila dřevařská škola v přístavbě gymnázia dle návrhu Viléma z Dodererů (dnes budova Moravské gobelínové manufaktury). V pořadí druhým ředitelem dřevařské školy od roku 1876 byl František Rosmaël, třetím od roku 1909 **Albert Gruber** (autor návrhu vlastní vily v Botanice či původní sokolovny), od 1917 zastával ředitelský post Bořivoj Weltrubský (v letech 1923–1925 starosta Valašského Meziříčí), posledním ředitelem až do roku 1951 byl Augustin Puchta. V roce **1929** získala škola konečně **vlastní budovu** na Máchově od architekta Miloslava Lamla z Brna, kde od přesunu školy do Bystřice pod Hostýnem v roce 1951 sídlí Střední průmyslová škola stavební. V prvopočátcích, pod vlivem umělecky zaměřených pedagogů, vychovala škola především řadu pozdějších umělců (bratři Jaroňkové, František Úprka aj.), s příchodem Emanuela Pelanta, žáka Jana Kotěry, se škola zaměřuje více na výuku architektury.

Stavební činnost ožívala ve Valašském Meziříčí i **koncem 19. století**, v souladu s vývojem v Rakousku-Uhersku získávaly i zdejší veřejné budovy především **neorenesanční ráz**

(např. gymnázium a Mikyškův dům od architekta Antonína Grušky, školy v Komenského ulici, okresní soud či klášter salvatoriánů), na místě dnešního kruhového objezdu u bývalého hotelu Panáček si vybudoval neorenesanční městský dům stavitel Staněk.

Secese coby první moderní sloh do Valašského Meziříčí pronikla díky učiteli dřevařské školy **Josefu Steindlovi**, který secesní prvky užil na fasádě domu čp. 9 na meziříčském náměstí, nebo **Leoši Kaldovi**, staviteli evangelického kostela na Blahoslavově ulici v roce 1909. Jinou významnou historizující stavbou je **neobarokní budova Zemského ústavu pro hluchoněmou mládež** od Antonína Papeže z let 1909–1910.

Putování po stopách moderny ve Valašském Meziříčí nezačíná nikde jinde než na náměstí, osazeném dvěma významnými barokními sochami, a sice sochou sv. Floriána, postavenou roku 1747 nákladem písaře Šindelka a dokončenou díky vykonavateli jeho poslední vůle J. J. Krethovi jako dík za odchod Prusů z města za prusko-rakouské války. Fragmenty originálu se nacházejí v Lapidáriu Trojice, kopii sochy vytvořil počátkem 20. století sochař František Hrachovec. Starší mariánská socha pochází ze 70. let 17. století, původně však stávala níž, v ose ulice Komenského, naproti žerotínskému zámku, ke kterému se obracela čelem. Nejen meziříčské náměstí bylo od počátku křižovatkou obchodních cest a místem konání jarmarků, kolem sochy Panny Marie se tehdy soustřeďovali obilnáři, kdežto u sv. Floriána obchodovali hrnčíři a výrobci dřevěného nářadí. Až do velkého požáru města v roce 1865 se domy na náměstí pyšnily podloubími, která poté byla zazdívána. Historická fasáda, dílo Josefa Justicha, se dochovala na **domě U Černého orla**. Nejdůležitější historickou stavbou každého náměstí je **radnice**; dům, ve kterém ta meziříčská dnes sídlí, město zakoupilo však až v roce 1677, do té doby sídlila dle L. Baletky v domě U Zvonu. Do patra radnice původně vedly vnější kamenné schody s altánkem na čtyřech sloupcích, ten byl však po požáru roku 1865 odstraněn a sloupky meziříčští občané věnovali sousednímu Krásnu ke kapličce sv. Rocha. V dnešní obřadní síni se až do roku 1780 šenkovalo, v místnostech do dvora se tísnily muzejní sbírky, které později získaly výstavní prostory v nové budově spořitelny.

Na místě spořitelny dříve stávala měšťanská škola. Fotoarchiv MRV

Budova městské spořitelny dle návrhu Aloise Balána Foto K. Valoušková

Za jednu z prvních přelomových staveb v dějinách meziříčské moderní architektury můžeme označit **budovu městské spořitelny** dle návrhu Aloise Balána z roku 1929. **Alois Balán** (1891–1960), rodák z Valašského Meziříčí, vystudoval zdejší dřevařskou školu, kde učil jeho otec řezbářství. V roce 1914 absolvoval pražskou techniku, po vzniku Československa odešel za prací do Bratislavy, kde se živil nejprve jako úředník referátu Veřejných prací, poté profesor na střední škole, než založil s dalším českým architektem Jiřím Grossmannem architektonický ateliér. Společně pak ovlivňovali dlouhá léta moderní architektonickou podobu města Bratislavy, než se museli po vzniku samostatného Slovenského štátu v rámci odsunu Čechů vrátit do Čech. Balán našel azyl v rodném městě jako učitel na dřevařské škole. Ve Valašském Meziříčí realizoval Balán kromě spořitelny také domy pro lékaře u nemocnice, do roku 1948 zde působil jako městský architekt, poté odešel do Gottwaldova.

Dalším významným architektem, který se nesmazatelně zapsal do podoby Valašského Meziříčí, je **Bohumír Kupka** (1900–1942). Kupka se narodil v domě na Vrbenské ulici, ve Valašském Meziříčí vychodil obecnou školu, od roku 1915 se učil u stolaře Orlity v Krásně, od roku 1919 navštěvoval mistrovskou školu pokračovací na dřevařské škole u Emanuela Pelanta a Aloise Balána, otce výše zmíněného architekta. V roce 1926 zahájil studia na Uměleckoprůmyslové škole v Praze pod vedením Pavla Janáka. Po třech letech se vrátil do rodného Valašského Meziříčí a začal učit na dřevařské škole. Za účast v sokolském odboji během okupace byl však zatčen a po internaci v Brně odeslán do koncentračního tábora v Osvětimi, kde 19. května 1942 zahynul. I za tak krátkou dobu, která byla vyměřena jeho pozemské pouti, vytvořil nejen ve svém rodném městě řadu cenných děl v duchu funkcionalismu. **V roce 1930** vystavěl na dolním konci Mostní ulice ryze funkcionalistický obytný a obchodní dům pro svého **bratra Viléma**, jehož přízemí otevřel do ulice širokým výkladcem, krytým předsunutým patrem s bytem osvětleným pásovým oknem. Na protější straně ulice Kupka roku 1932 projektoval ještě obchodní dům bratří Pražáků. Na horním konci Mostní ulice v témže roce vyprojektoval na parcele po zbořeném Hasalově hostinci **tři obchodní domy**. Na tradiční architekturu Valašského Meziříčí před zničujícím požárem roku 1865 navázal Kupka předsazením patra, jež můžeme považovat za interpretaci historických podloubí. Po návratu z pražských studií začal Kupka přemýšlet o stavbě **vlastního domu**, volba nakonec padla na parcelu s jeho vlastním rodným domem, na jehož místě v **roce 1933** vystavěl v duchu bílého funkcionalismu během několika týdnů perlu meziříčské moderny, do níž však umně zakomponoval původní dům rodičů. Z dalších Kupkových realizací připomeňme **dům řezníka Plesní-**

ka na Stříbrné ulici čp. 65, úpravu **fasády domu rodičů jeho ženy** na náměstí čp. 107 či **památník československých legionářů**, v roce 1937 slavnostně odhalený před tehdejším učitelským ústavem, po 2. světové válce přemístěný na ulici Masarykovu.

Třetím významným zdejším rodákem, který ovlivňoval především prvorepublikovou stavební činnost v našem městě, je **Josef Místecký** (1891–1957). Narodil se v sousední Poličné, studii na dřevařské škole jej provedl Emanuel Pelant, žák Jana Kotěry. Místecký záhy odešel na studia do Prahy k Josipu Plečnikovi, po 1. světové válce studoval i na pražské Akademii u Jana Kotěry. Do Valašského Meziříčí se natrvalo vrátil v roce 1921, kdy také přijal místo profesora na dřevařské škole. První jeho práce ve městě ještě vycházejí z historického dekorativismu a ovlivnění národním slohem (např. na domě A. Baslera na Fügnerově ulici čp. 492). Již roku 1926 však projektuje veskrze moderní, od dekoru oproštěnou **vlastní vilu na Králově ulici** čp. 63/592. Obyvatelům Valašského Meziříčí je patrně nejvíce známý coby spoluautor **návrhu památníku obětem 2. světové války** na nedalekém kopci Helštýně, na němž spolupracoval s Jaroslavem Hlavářem, a který byl realizován roku 1948. Z dalších Místeckého staveb připomeňme např. domy čp. 540 a čp. 563 na Sokolské ulici z let 1924, resp. 1926, rodinný dům na Králově ulici čp. 512 či obchodní dům Bohumíra Davida z počátku 30. let 20. století na Mostní ulici. Čistý funkcionalismus ovlivněný Le Corbusierem Místecký uplatnil na svém v pořadí už **druhém vlastním domě**, tentokrát budovaném v rodné Poličné v roce 1936. Dům zasadil do geometricky koncipované zahrady s tenisovým kurtem. Původní plán budovy, vycházející ze spojení vertikální a horizontální hmoty, se po zahájení prací ukázal nejspíš nad možnosti stavebníka, neboť výsledkem je „pouze“ vertikálně pojatá stavba, prosvětlená pásovými okny, se zajímavou koncepcí vnitřních prostor.

Místeckého vila prošla v roce 2010–2011 zdařilou rekonstrukcí dle návrhu **Ing. arch. Zdeňka Trefila** (* 1967), rodáka z Valašského Meziříčí, který se po studiích v Brně a Švýcarsku vrátil do rodného města a otevřel zde v roce 1998 vlastní architektonický ateliér. Z roku 2007 pochází jeho realizace letní terasy ve dvorním traktu **restaurace Snoza** na Poláškově ulici, průčelí restaurace z ulice Vsetínské oživuje socha „Jendy Chodce“ od Jana Zemánka. V téže budově se nachází i Z. Trefilem rekonstruovaný **Central bar**, zajímavý tím, že veškeré interiérové vybavení, vyjma barových židlí, bylo řešeno na míru. Na Vodní ulici v místech, kde stávala až do počátku 50. let 20. století židovská synagoga, realizoval Z. Trefil v roce 2004 **Památník holocaustu**, slavnostně odhalený 13. 9. 2004 v předvečer 62. výročí transportu 170 valašskomeziříčských Židů do Terezína. Návrh opět vznikl ve spolupráci se sochařem Janem Zemánkem, který je i autorem prostorově řešené Davidovy hvězdy na kamenném podstavci, do něhož jsou vyryta jména 150 obětí transportu. Ten připomíná i do země zapuštěná kolejnice s názvy míst, kde meziříčští Židé zahynuli. Dokonce i půdorysná koncepce památníku vychází z Davidovy hvězdy, která je znázorněna v okolních zpevněných plochách zádlažbou z žulových kostek. V ulici Pod Oborou nalezneme **Dům na půl cesty II**, což je vůbec nejslavnější meziříčský zástupce soudobé moderní architektury, oceněný roku 2005 prestižní cenou Grand Prix Obce architektů jako nejlepší novostavba v České republice a zastoupený v řadě tuzemských i zahraničních publikací. Z dalších realizací, v rámci Dne architektu-

Historická fotografie Mostní ulice s obytnými domy dle projektu Bohumíra Kupky, vystavěnými na místě zbořeného Hasalova hostince
Foto soukromá sbírka Antonína Žlebka

Původní zástavba Stříbrné ulice, v pozadí se rýsuje funkcionalistický dům dle návrhu Bohumíra Kupky.
Foto soukromá sbírka Jindřicha Zetě

Vlastní dům Josefa Místeckého na Králově ulici
Foto Slavné vily Zlínského kraje

Obchodní dům Bohumíra Davida od Josefa Místeckého na Králově ulici
Foto K. Valoušková

Vila NN dle návrhu Zdeňka Trefila
Foto M. Mertová

ry nenavštívených, ale jistě stojících za pozornost, připomeňme i restauraci **Valašská koliba** na Smetanově ulici. Jde o radikální přestavbu a nástavbu původního administrativního objektu, Koliba sama o sobě je novodobou interpretací typických znaků valašské lidové architektury, s obvodovým pláštěm budovy odkazujícím svým členěním na valašské roubené stavby. Taktéž na míru a individuálně projekčně řešený interiér restaurace během svého provozu vykázal některé zajímavé kvality, například vynikající akustiku. Skvělým příkladem soudobé rezidenční architektury, zastoupené i ve Slavných vilách Zlínského kraje, je **„vila NN"** v nedaleké Krhové. Z jeho dalších staveb k individuálnímu bydlení zmiňme například úpravu podkroví s korpusem betonové terasy domu manželů Peluhových na Sokolské ulici, přístavbu bazénu a vstupní části rodinného domu manželů Denkových v lokalitě Pod Oborou, rekonstrukci dvojdomku na ulici Dvořákova, novostavbu rodinného domu na Šípkové ulici 1533 či novostavbu **vily na Velké Lhotě**. Poslední zmíněný objekt je situován v blízkosti tolerančního kostela, dostavěného v roce 1783. Stavba je zajímavá nejen použitou montovanou technologií z křížem lepených dřevěných panelů, ale i pro valašskou krajinu netypickým materiálovým a architektonickým řešením, které však nachází paradoxně svou inspiraci v duální koncepci interiéru a exteriéru již zmíněného tolerančního kostela.

LITERATURA A PRAMENY

BALETKA, Ladislav. Dřevařská škola ve Valašském Meziříčí 1874–1952. In: Dřevo v životě valašského lidu, Vsetín, 1972, str. 22–23.

DEMEL, Jiří. Valašské Meziříčí, aneb, Vzpomínání a toulání. Valašské Meziříčí: Kulturní zařízení města Valašského Meziříčí, 1995.

DEMEL, Jiří. Odborná škola pro zpracování dřeva ve Valašském Meziříčí a její přínos výtvarnému umění. In: Zpravodaj Okresního vlastivědného muzea ve Vsetíně, Vsetín, 1988, str. 45–50.

JANOUŠEK, Jindřich. Historie Valašského Meziříčí a Krásna nad Bečvou v datech. Valašské Meziříčí: Colora, 1996.

Okres Vsetín. Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2002.

PODZEMNÁ, Alena. Architekt Bohumír Kupka. In: Zpravodaj Okresního vlastivědného muzea ve Vsetíně. 1996, s. 65-72.

PUPÍK, Bohuslav. Tuším, že to tak bylo... Valašské Meziříčí: Kulturní zařízení města Valašského Meziříčí, 1998.

Sborník Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí. Valašské Meziříčí: Muzejní společnost, 2009.

Slavné vily Zlínského kraje. Praha: Foibos, 2008.

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Vsetín: Fond Archiv města Valašské Meziříčí (1574–1945),

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Vsetín: Fond Kupka Bohumír

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Vsetín: Fond Městský národní výbor Valašské Meziříčí (1945–1990)

V letech 1929–1931 zrealizoval stavitel Sedlář budovu městské spořitelny ve Valašském Meziříčí, autorem návrhu byl architekt Alois Balán. Foto sbírka Antonína Žlebka

Prvorepublikový stavitel Alois Sedlář

Antonín Žlebek, Ivana Martišková

V listopadu 2012 uplynulo 50 let od úmrtí Aloise Sedláře, svého času nejvýznamnějšího stavitele na Valašskomeziříčsku. Připomeňme si tedy nejdůležitější okamžiky života této osobnosti, která dlouhá desetiletí pomáhala ovlivňovat architektonickou podobu Valašského Meziříčí díky spolupráci s architekty jako Bohumír Kupka nebo Josef Místecký.

Alois Sedlář se narodil 18. května 1891 v **Hlinsku pod Hostýnem** a měl dalších 7 sourozenců. Po studiích na reálném gymnáziu v Holešově přešel na stavební průmyslovou školu v Brně, kde také musel vykonat stavitelské zkoušky, aby si mohl zažádat o stavitelskou živnost. V roce **1912** přichází do **Krásna nad Bečvou**, kde našel podnájem v domě čp. 88, patřícím Emilii Táborské. **Od roku 1912** byl zaměstnán jako asistent u stavební firmy **Jana Deml**a ve Valašském Meziříčí, za 1. světové války však narukoval a bojoval na italské frontě. Po válce se vrátil do Krásna nad Bečvou a požádal o **provozování živnosti mistra stavitelského** se stanovištěm v Krásně, což bylo místodržitelstvím v Brně povoleno **18. září 1919**. V té době již pracoval jako stavbyvedoucí ve firmě Jana Demla. Ve stejné době se seznámil i s Mariií Růžičkovou, se kterou se 27. 9. 1919 oženil. Hned po svatbě požádal stavitel Sedlář Okresní hejtmanství o přeložení právě udělené stavitelské koncese z Krásna nad Bečvou čp. 88 do domu svého tchána ve Valašském Meziříčí čp. 78 z důvodu nedostačujících prostor pro provoz firmy v původním sídle. V říjnu téhož roku bylo **přeložení koncese schváleno** a stavitel se přestěhoval do domu Adolfa Růžičky, mistra stolařského ve Valašském Meziříčí, kde si ve dvoře zřídil stavitelskou kancelář a založil stavební firmu.

Počátky jeho nové stavební firmy nebyly lehké, ale v roce **1921** dostala firma **první velkou zakázku** od obce Branky na rozšíření a přístavbu obecní školy. Stavební práce započaly v červnu roku 1922 s předpokladem, že nový školní rok 1923/1924 už bude zahájen v nové školní budově. Sedlářova firma však současně pracovala také na **přestavbě mlýna** v téže obci a hrozilo reálné nebezpečí, že termín dostavby nebude dodržen. Všechny práce nakonec byly včas provedeny, a tak 1. září 1923 mohlo do nové školy slavnostně nastoupit 160 dětí.

Stavitel Alois Sedlář (18. 5. 1891 – 26. 11. 1962) Foto sbírka rodiny Leinfellnerovy

V červenci roku 1922 se narodil staviteli syn Milan, druhé dítě, dcera Jarmila (později vdaná Leinfellnerová), přišla na svět v březnu 1927. **V roce 1924** dostala firma zakázku na stavbu pěti **nouzových dvojdomků** pro město Valašské Meziříčí, na jejichž projektu a realizaci spolupracoval s meziříčským stavitelem Václavem Brdou. Dle projektu Josefa Místeckého provedl **v roce 1923** novostavbu domu Antonína Baslera na Fügnerově ulici čp. 492. **Ve 20. letech 20. století** také město Valašské Meziříčí iniciovalo **výstavbu sociálního bydlení.** Stavitel Sedlář byl proto pověřen úkolem rozparcelování pozemků na ulici Pod Oborou, návrhy dvojdomků pak městu dodal ve spolupráci se stavitelem Cyrilem Kabeláčem a architektem Místeckým.

V roce **1926** postavila Sedlářova firma **sokolovnu v Lipníku nad Bečvou** podle plánů přerovského architekta Aloise Pilce. Roku **1927** provedla firma pro meziříčské sokoly **přestavbu bývalého pivovaru** na novou budovu kina. Autorem návrhu byl architekt František Krásný.

V letech **1928–1929** stavěla ve Valašském Meziříčí Sedlářova firma dle návrhu brněnského architekta Jaroslava Stockara-Bernkopfa **budovu okresního úřadu na Sokolské ulici**. Manželka stavitele Marie Růžičková zdědila po svých rodičích v téže době pozemek u **cesty do Hrachovce** (dnešní ulice Šafaříkova), na kterém počala s manželem budovat v roce 1928 vilu čp. 196 s hospodářským dvorem, konírnami, skladištěm, garáží, studnou, kůlnou na stavební hmoty a domem pro kočího. V prosinci roku 1929 byl dům zkolaudován a stavitel se tam se svojí rodinou přestěhoval na počátku roku 1930. Zároveň do nového domu přenesl i sídlo firmy.

Počátkem 30. let 20. století zažívala firma své **největší úspěchy**, kdy i přes hospodářskou krizi neměla nouzi o zakázky a dál expandovala. V letech **1929–1931** stavěl Sedlář s firmou Jana Demla **budovu nové městské spořitelny** podle návrhu architekta Aloise Balána, působícího toho času v Bratislavě. V roce 1932 postavila firma 3 vilky na ulici Karasova. V letech **1932–1934** stavěla firma **měšťanskou školu v Zubří** dle návrhu architekta Bohumíra Kupky, na budování školy se podílel s Františkem Bayerem z Rožnova pod Radhoštěm. V roce **1933** se firma podílela na **stavbě učitelského ústavu** na cestě do Hrachovce (dnešní Základní škola Šafaříkova), podle návrhu Miloslava

Stavitel Alois Sedlář (druhý zprava) a polír Rusek (zcela vpravo) se svými stavebními dělníky před budovou Základní školy v Poličné v roce 1950

Foto sbírka Antonína Žlebka

Koncem 20. let si A. Sedlář vystavěl na tehdejší Hrachovecké ulici vilu čp. 196 (na fotografii v popředí vpravo). V roce 1930 se do ní přestěhoval se svou rodinou a přenesl sem i sídlo firmy. Za vilou vybudoval hospodářský dvůr s bytem kočího, kde bydlel např. Sedlářův zaměstnanec Holiš nebo stavitel Jurča. V srpnu 1979 musela být vila kvůli nové bytové výstavbě na Vsetínské ulici zbourána.

Foto sbírka Antonína Žlebka

Budova Základní školy v Brňově, postavená v letech 1938–1940 dle plánů Bohumíra Kupky, vlevo byt učitele Emila Švejdy

Foto sbírka Antonína Žlebka

Lamla z Brna. Stavbu budovy prováděl opět ve spolupráci s jinými firmami, tentokrát Janem Demlem a Václavem Brdou. V témže roce firma **zbourala tzv. Hasalův hostinec** (neboli hostinec Velehrad) na Mostní ulici čp. 104 a postavila zde **dle návrhu arch. Bohumíra Kupky 3 funkcionalistické obytné a obchodní domy**. Téhož roku Sedlářovi dělníci pracovali na stavbě Švandova domu v Krásně a na stavbě kanálu v ulici Tolstého.

V roce 1933 stavitel Sedlář zakoupil na Brňově stavební parcely a louky pod skálou, na kterých sušíval seno pro své koně (byl mimo jiné majitelem povoznictví), později nechal část luk zalesnit. V březnu roku 1935 přikoupil na Brňově ještě od Marie Vlčkové usedlost čp. 8, kterou pronajímal (dům vyhořel v roce 2005). V letech **1931–1934** prováděla firma stavbu **nové školy ve Valašské Bystřici** podle plánů arch. Bohumíra Kupky. Mezi léty **1935–1936** se firma podílela na **výstavbě nových kasáren pro 40. pěší pluk** ve Valašském Meziříčí. Roku 1936 stavěli Sedlářovi zaměstnanci **novostavbu vlastní vily architekta Bohumíra Místeckého v Poličné** čp. 150. Další velkou zakázkou, na které se Stavitelství Sedlář ve Valašském Meziříčí podílelo, byla **výstavba nové nádražní budovy** ve Valašském Meziříčí, která byla započata v červnu 1937 a dokončena v listopadu roku 1939.

V letech **1939–1940** vyprojektoval a provedl stavitel Sedlář pro svého švagra Stanislava Panáčka ve Valašském Meziříčí **novostavbu hotelu Panáček**. Hotelová restaurace se dočkala kolaudace 22. února 1940 a 15. února 1941 zahájila slavnostně provoz. Od roku 1938 stavitel Sedlář pracoval na další **novostavbě školní budovy**, tentokrát **v Brňově** a opět dle plánů Bohumíra Kupky. V nové budově začalo vyučování 1. února 1941. Mezi léty 1941–1942, v těžkých dobách 2. světové války, získala firma zakázku na vybudování **chirurgického pavilonu nemocnice ve Vsetíně**, na které spolupracovala s firmou vsetínského stavitele Františka Lukáše. Další činnost Sedlářovy firmy v době okupace není dosud objasněna. Osm **domů pro uprchlíky z pohraničí** vystavěl Sedlář v roce 1945, prvních pět však vyrostlo již v roce 1939. Po osvobození republiky v květnu 1945 prodal stavitel Sedlář část svých pozemků v Brňově, poté prováděla firma již jen **novostavbu obecní školy v Poličné v letech 1947–1950** dle plánů architekta Josefa Místeckého. Jednalo se bohužel o poslední realizaci firmy před jejím znárodněním. Na firmu byla uvalena **národní správa**, správcem byla ustanovena firma Baťa, n. p., stavební oddělení Zlín.

Dne **22. ledna 1952** byl **stavební podnik Alois Sedlář, stavitel ve Valašském Meziříčí, znárodněn** a firma převedena na československý stát. Znárodnění se týkalo živnostenského oprávnění majitele k provozování živnosti stavitelské, ostatního příslušenství podniku (zásoby, suroviny, stavební hmoty, polotovary aj.), podnikového zařízení a provozního inventáře, pohledávek, jiných movitostí (zejména osobního automobilu zn. Tatra, ev. značka M-VL.765, míchače betonu zn. Králik s elektromotorem Škoda 1,5 HP). Stavitelův dům čp. 196 s parcelou č. kat. 162 a parcelou č. kat. 111 byl znárodněn zvlášť, ve vile byly zřízeny kanceláře technické sku-

Stavitel Sedlář se svým synem Milanem před staveništěm školy ve Valašské Bystřici v srpnu roku 1934. Alois Sedlář vlastnil několik vozů, k nejoblíbenějším však patřil tento Citroën. Foto sbírka rodiny Leinfellnerovy

piny Československých stavebních závodů, rodina stavitele Sedláře v ní zůstala bydlet v nájmu. Po likvidaci Čs. stavebních závodů přešel závod pod **Pozemní stavby, n. p. Gottwaldov**. Stavitel A. Sedlář zůstal až do odchodu do důchodu **zaměstnancem** této firmy, která po reorganizaci závodu přešla pod Průmstav Vsetín, závod 2 ve Valašském Meziříčí. Jelikož však celý život tvrdě pracoval, nedokázal si ani v důchodu dopřát odpočinku a přijal proto místo **technika stavebního dozoru ve sklárnách** (Osvětlovací sklo, n. p., závod AVTB Valašské Meziříčí).

I když by se z výše uvedeného mohlo zdát, že Alois Sedlář celý život zasvětil práci a své firmě, našel si čas i na rodinu a koníčky. Měl rád především automobily, řidičské oprávnění získal už v roce 1926, poté vystřídal několik automobilů, přičemž nejraději vzpomínal na šestiválcový Citroen. Dále byl například členem Klubu čs. turistů, Sokola, jako vášnivý myslivec chodil lovit do revírů ve Střítěži nad Bečvou a v Porubě u Lhotky nad Bečvou. Životní pouť Aloise Sedláře dospěla ke konci **26. listopadu 1962 v Kroměříži**, pochován je na městském hřbitově ve Valašském Meziříčí.

Budovu školy ve Valašské Bystřici stavěla firma Aloise Sedláře dle plánů Bohumíra Kupky v letech 1931–1934. Základní kámen byl slavnostně položen 12. 7. 1931, dne 26. 10. 1934 byla škola zkolaudována, 28. 10. 1934 slavnostně vysvěcena a otevřena. Foto sbírka Antonína Žlebka

V roce 1933 se Antonín Sedlář podílel na stavbě učitelského ústavu ve Valašském Meziříčí podle plánů Miloslava Lamla. Kromě Sedláře se vybudování učitelského ústavu (dnešní ZŠ Šafaříkova) zúčastnily stavitelské firmy J. Demla a V. Brdy z Valašského Meziříčí. Foto sbírka Jindřicha Zetě

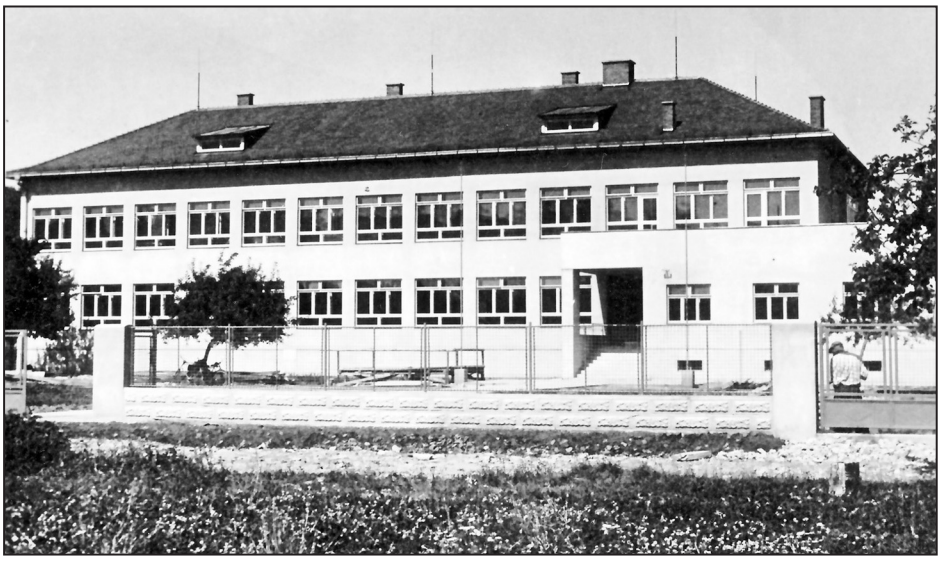

Nová škola v Poličné byla vybudována nákladem 8 milionů korun dle plánů architekta Josefa Místeckého, základní kámen byl položen v roce 1947 a slavnostního otevření se škola dočkala v srpnu roku 1950. Jednalo se o poslední velkou Sedlářovu zakázku před znárodněním jeho firmy. Foto sbírka rodiny Leinfellnerovy

LITERATURA A PRAMENY

JANOUŠEK, Jindřich. Historie Valašského Meziříčí a Krásna nad Bečvou v datech. Valašské Meziříčí: Colora, 1996.
PODZEMNÁ, Alena. Architekt Bohumír Kupka. In: Zpravodaj Okresního vlastivědného muzea ve Vsetíně. 1996, s. 65-72.

Brňov – kronika obce z let 1920–1955.

Okres Vsetín. Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2002.

DEMEL, Jiří. Valašské Meziříčí, aneb, Vzpomínání a toulání. Valašské Meziříčí: Kulturní zařízení města Valašského Meziříčí, 1995.

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Vsetín: Fond Archiv města Valašské Meziříčí (1574–1945), Fond Kupka Bohumír, Fond Městský národní výbor Valašské Meziříčí (1945–1990)

Osobní vzpomínky dcery stavitele Sedláře Jarmily Leinfellnerové a jejího manžela Eduarda Leinfellnera z roku 2002 (zaznamenal Antonín Žlebek)

Osobní vzpomínky občanů obce Brňov (zaznamenal Antonín Žlebek)

Osobní vzpomínky pana Radka Sekerky z roku 2002 (zaznamenal Antonín Žlebek)

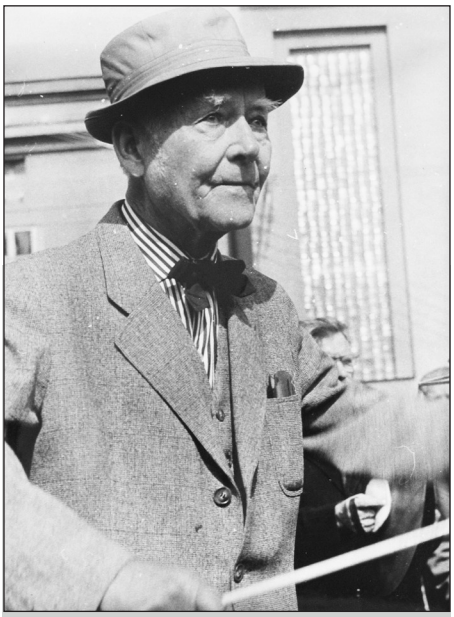

Jaroslav Křička Fotografie z pozůstalosti J. Křičky, Muzeum regionu Valašsko

Jaroslav Křička nebyl jen hudební šprýmař

Tomáš Kučera

„Ženy krásné, ženy mé, duše má se touhou pne. Kde ty krásné ženy jsou, jež mé srdce roznesou?“ paroduje hudební skladatel, pedagog a sbormistr Jaroslav Křička text známé vlastenecké písně. Mezi skladateli bychom sice našli hodně šprýmařů, avšak kelečský rodák vnesl humor i do svého hudebního díla.

Letos, přesně 27. srpna, jsme si připomněli 130. výročí Křičkova narození. Vyrůstal v ovzduší Valašska s všudypřítomnými lidovými zvyky a tradicemi. Jeho otec František byl řídícím učitelem a regenschorim, proto doma nebyla nouze o kulturní podněty. Jaroslavovi sourozenci se rovněž prosadili na uměleckém poli. O dva roky mladší Petr byl básníkem a překladatelem a o čtyři roky mladší Pavla (provdaná Homolková) spisovatelkou.

Po brzké otcově smrti se matka s dětmi přestěhovala do rodných Maršovic na moravském Horácku. Jaroslav Křička vystudoval gymnázium v Havlíčkově Brodě a po studiích na pražské konzervatoři absolvoval roční stáž v Berlíně (1905–06), na niž navázalo tříleté působení ve funkci profesora hudebního ústavu v tehdejší Jekatěrinoslavi v Rusku (dnes ukrajinský Dněpropetrovsk). Především z ruského pobytu pramení jeho písňové inspirační zdroje. Po návratu do Prahy byl sbormistrem Vinohradského a pak především Pražského Hlaholu a rovněž dirigentem Filharmonického sboru České filharmonie. Roku 1918 se stal profesorem skladby na pražské konzervatoři. Té byl později během protektorátu rektorem.

Podobně jako Leoš Janáček zajímal se i Křička o písně svého rodného kraje. Oba skladatelé žili v době velkého zájmu o lidovou kulturu (nejen hudební). Z těchto podnětů vzniklo mnoho skladeb. Křička dokázal psát jak hudbu lehkou, tak i vážnou a plnou vřelého citu. Dnes se hrají především jeho skladby vokální (mnoho sborů, např. Kelečské triptychon, Ruskem ovlivněné Severní noci, Zlatý kolovrat, Jaro pacholátko, Naše paní Božena Němcová ad.), avšak je autorem i instrumentálních skladeb (dvou smyčcových kvartetů, Sinfonietty pro smyčcový orchestr, Concertina pro housle, dechové kvinteto a klavír, Concertina F dur pro lesní roh a smyčcové kvarteto (orchestr), Koncertu pro housle a orchestr ad.).

Svoji operní prvotinu Hipolyta psal šest let. Už v tomto tématu se objevují veselé prvky. Vtipnost, nestrojený humor, místy až grotesknost však skladatel vtiskl hlavně do děl pro děti. *„Kamarádi, drazí páni, loupežníci a kumpáni, dobrodruzi, taškáři, zlodějíčci, kapsáři, podvodníci, vrazi, rváči, zabijáci, Istiví hráči, nám je bene, nám je hej, hej, ať jsi kdo jsi, k nám se dej!“* zní Loupežnická hymna ve „zpěvohře o dvou dějstvích pro malé i velké děti“ Dobře to dopadlo aneb Tlustý pradědeček, lupiči a detektývové na námět Josefa Čapka. Podobnou náladu má i komická opera Bílý pán aneb Těžko se dnes duchům straší podle Wildova Strašidla cantervillského. Zde text napsali J. L. Budín a sám Křička.

Přímo ve valašském prostředí se odehrává první česká dětská zpěvohra Ogaři, jejíž text napsal Ozef Kalda. Mimochodem Kalda je až teprve nedávno objeveným autorem textu Janáčkovy kantáty Zápisník zmizelého.

Nastupující éra zvukového filmu samozřejmě zastihla i Křičku. Už v roce 1929 napsal hudbu k filmu Svatý Václav, natočenému u příležitosti tisícího výročí úmrtí českého patrona. Těsně před válkou zkomponoval hudbu k přepisu divadelní hry Naši furianti a Cech panen kutnohorských. Během války k filmům Gabriela, Barbora Hlavsová a zejména k režijnímu debutu Rudolfa Hrušínského Jarní píseň (1944). Po skončení války vznikla hudba k známému Nikolovi Šuhajovi a k celovečerní Štice v rybníce. Asi jeho nejznámější je hudba k Milerově animované pohádce Jak krtek ke kalhotkám přišel z roku 1957. V dalších dílech oblíbeného Krtečka se pak objevuje především hudba Vadima Petrova.

Citace v úvodu tohoto článku pochází z Křičkovy sbírky Básnická mezihra – Slova bez písní. Básně v ní jsou často příležitostné miniatury psané k pobavení přátel, ale nalezneme zde i melancholické vzpomínky na první lásky či pastorální nálady. Autor zde často paroduje známé písně nebo píše veršované vzkazy svým kamarádům. Už podtitul sbírky je parodií na hudební formu píseň beze slov.

Jaroslav Křička na svém prvním koni po maturitě Fotografie Jiřího Fousky z pozůstalosti J. Křičky, Muzeum regionu Valašsko

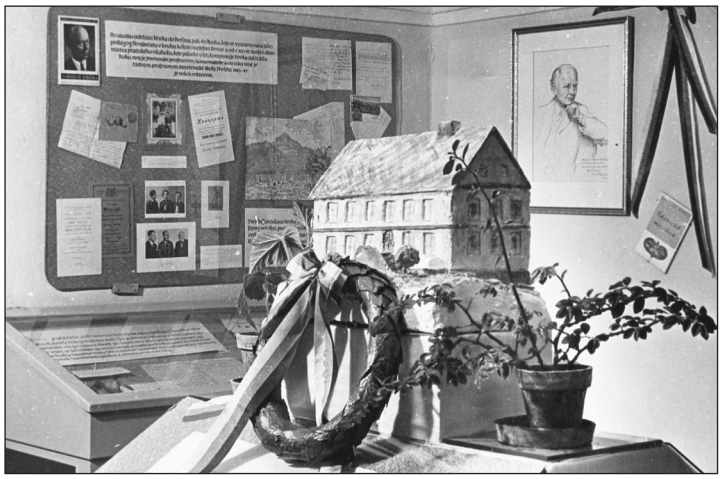

Z instalace věnované památce bratří Křičků ve starém kelečském muzeu
Fotoarchiv MRV, Vsetín, 6478

Dům (budova staré školy), kde žila v Kelči rodina Křičků a kde se dnes nachází nová muzejní expozice Po stopách tabákového dýmu, v níž je i pamětní koutek věnovaný bratřím Křičkům. Foto Kamila Valoušková, 2012

„Mám rád vałaské chaloupky dřevěné,
v zeleném trávníku do stromoví stulené.
Olíčená okénka – samý květ –
jako živá očka hledí v líbezný okolní svět.
První takovou chaloupku,
čisťounkou jako na sloupku
poznal jsem hned v žití dávnověku šerém
u Jiříčkou muzigantou v Kelči za kaděrem.
... dřevěné chaloupky krajiny rodné.
Výčitka bodne:
život letí, dohudu,
málo si na Vałachoch pobudu.“

(Valašské chaloupky, Máj 1942)

Jaroslav Křička zemřel 23. ledna 1969 v Praze.

LITERATURA

HOSTOMSKÁ, Anna. Opera : průvodce operní tvorbou. 5. doplněné vydání. Praha : Státní hudební nakladatelství, n. p., 1962. 800 s.

HRADIL, František Míťa. Hudebníci a pěvci v kraji Leoše Janáčka. 1. vydání. Ostrava : Profil, 1981. 320 s.

KŘIČKA, Jaroslav. Básnická mezihra : Slova bez písní. 1. vydání. Praha : Fr. Borový, 1943. 80 s.

KŘIČKA, Jaroslav, ČAPEK, Josef. Dobře to dopadlo aneb Tlustý pradědeček, lupiči a detektývové : Zpěvohra o dvou dějstvích pro malé i velké děti. Klavírní výtah se zpěvy. Praha : Fr. Borový – Hudební Matice Umělecké Besedy, 1933. 76 s.

KŘIČKA, Jaroslav. Ogaři : dětská zpěvohra o 2 dějstvích, op. 27. Klavírní výtah. Praha : Mojmír Urbánek, 1919. 66 s.

RADA, Jan (red.). Jaroslav Křička: Concertino F dur pro lesní roh a smyčcové kvarteto (orchestr), op. 102 : Lesní roh a klavír. 2. vydání. Praha : Supraphon, n. p., 1977. 32 s.

VLACH, Pavel „argenson“: Jaroslav Křička. ČSFD.cz [online]. [cit. 2012-10-14]. Dostupný z WWW: < http://www.csfd.cz/tvurce/68166-jaroslav-kricka/>.

Pamětní deska na fasádě objektu bývalé školy v Kelči
Foto M. Langer, 1995, fotoarchiv MRV, Vsetín, 9582, výřez

Plakát na „Československé soaré“ ve Švédsku, s uvedením scén z opery Ogaři
Plakát z pozůstalosti J. Křičky, Muzeum regionu Valašsko

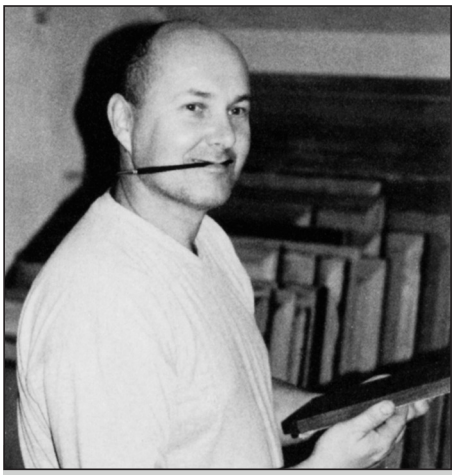

Malíř Miroslav Adámek v ateliéru Foto Josef Jabůrek

Srdce ztichlo, dílo se uzavřelo…

Malíř Miroslav Adámek (1957 - 2002)

(Úvodní slovo historičky umění PhDr. Aleny Podzemné přednesené na vernisáži obrazů akad. malíře M. Adámka 26. září 2012 v Galerii Stará radnice ve Vsetíně.)

Vážení přátelé!

Dovolte mi, abych dnes zahájila výstavu děl malíře a grafika Miroslava Adámka, jehož život, žel, se před deseti lety náhle uzavřel. Bylo završeno i jeho malířské dílo, ale obrazy, kresby a další artefakty tu s námi zůstávají, v nezaměnitelné a neobyčejně soustředěné a vyzrálé podobě. V podobě, která byla výsledkem cesty poučeného a zaujatého hledačství, směřujícího k umělecké syntéze a reflexi, odrážející pozoruhodně uceleným způsobem, v každém dokončeném díle, přírodní i lidský svět.

To pátrání a hledačství bylo opřeno o studium historie, o bádání v dějinách umění, o promýšlení všech technologických aspektů řemesla, a v neposlední řadě bylo vedeno zájmem o osud vlastního rodu, jenž si nepřestává klást základní otázky filosofické.

Také návrat do půvabného údolí Vesníku, do místa narození ve Vsetíně, do místa dětství a mládí svědčí o silném vztahu k rodině, k oblasti Valašska a v neposlední řadě také k tradici regionálního umění, které ovšem již dávno překročilo své hranice vymezené svým názvem.

Miroslav Adámek se zabýval malbou, grafikou, sochařstvím i monumentální tvorbou dekorativních skel a keramických reliéfů pro interiéry společenských, kulturních zařízení a firem. Jeho doménou však byla bezpochyby malířská tvorba.

V malířské tvorbě M. Adámka jsou záhy rozlišitelné dva základní proudy figurativní malby. Jsou to na jedné straně malby a kresby z městského prostředí, rozvíjené fotograficky reportážní metodou, na druhém pólu meditativně znějící "krajiny – zátiší", které naléhavě evokují problémy vztahů člověk – příroda, člověk – město a složitost vzájemné mezilidské komunikace. Expresivita prvních je neustále živena prudce pulzujícím životem lidí ve městě, obrazy zachycují spěšná střetávání, průhledy do pasáží, obchodů a neklid městského chvatného života, a realizují se staccatově rozfázovanou formou v suché temperové malbě a v černobílé kresbě.

Druhý proud vyrůstá ze zklidněné traktace malby smírných krajin s působivou vegetací, prorůstanou bělavými paravany bloků fiktivní architektury. Vnitřní napjatost a osiřelost krajin bez lidí je varovným poselstvím malíře, který chápe lidskou aktivitu jako činnost tvůrčí, avšak důsledně podmíněnou hlubokým humánním respektem k přírodě a souzněním s ní.

Obrazy z prvé poloviny 90. let jsou charakterizovány prolínáním dvou vrstev, z nichž jedna, tlumeně barevná, pulzuje rastrovaným povrchem, a druhá, světlejší, prolamuje první vrstvu v striktně vymezených geometrizovaných pásech s torzy lidských hlav, útvarů a segmentů, které mnohdy citují antický kulturní odkaz. Průniky obou zón vytvářejí vnitřně dynamizované, vibrující, někdy rotující pole s hlubinným světlem vyvěrajícím z plochy obrazu, s plasticky modelovanými a konkretizovanými předměty, které přispívají k hyeratickému výrazu.

Bazální vrstvou nejmladších Adámkových obrazů zůstává chvějivě opalizující, měnivá vegetabilní arabeska, připomínající nekonečný ornamentální raport a vsakující do svého pole části rostlinné vegetace, přírodních útvarů – mraků - beroucích na sebe podobu zmuchlaných kapesníčků, či doutníků, lidské figury, či pouze hlavy stylizované do lineárně definované masky – symbolu. Prolínání a plástevnaté překrývání plánů obrazů odkazují k přemýšlivým úvahám autora o životě plném pohybu, zlomů, návratů, zanikání i nových zrození a přesahů, propojujících lidské osudy a osudy lidí se Zemí, s přírodou. Za spolupůsobení jemné chladnavé barevnosti, mnohdy i s podtextem jakoby staromistrovských a žhavějších ozvuků, vypointované z vrstev barev, lazur a světlých a tmavých zón vzniklo a trvá dílo široce rozklenutého kontemplativního rozměru, vybízející nás k vlastnímu dořečení a domýšlení.

Ráda bych ještě na tomto místě zmínila svou osobní vzpomínku na Mirečka Adámka, která se mi vynořila z paměti, protože ona situace se bezprostředně dotýkala naší dcery Helenky. V době, kdy studovala na uměleckoprůmyslové škole v Praze, se v počátcích 80. let setkávala při svých cestách vlakem s Mirečkem Adámkem, tehdy již vysokoškolským studentem Akademie výtvarných umění. To cestování bylo někdy neuvěřitelně podivné až obskurní. V důsledku neobyčejného návalu cestujících byli nuceni trávit ještě s dalšími dvěma kamarády jednu cestu do Prahy v záchodku, který vždy nějak krkolomně opouštěli v případech nutných potřeb ostatních cestujících.Vše překonávali jaksi normálně, snad i humorně vzhledem ke své mladé a ještě pružné, jaré přizpůsobivosti. V té době se

Z vernisáže pražské výstavy Foto Robert Goláň, 2001

Červená konstrukce, 1988, olej, 45 x 60 cm

Běžící, 1984, olej, 140 x 100 cm

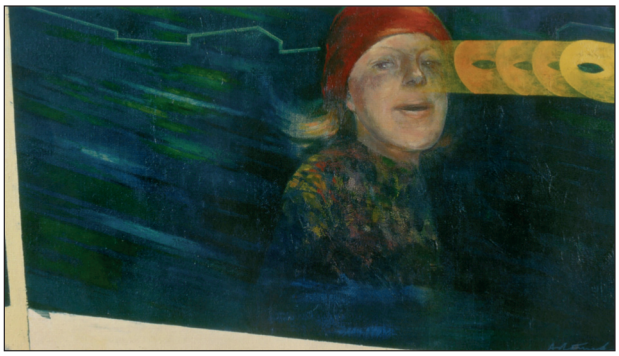

Ulice, 1988, olej, 50 x 90 cm

Reflexy, 1991, olej, 90 x 115 cm

seznámil a stýkal s lidmi, kteří působili jako zvoníci u katedrály sv. Víta a pro některá zvonění na největší zvon Zikmund ho získali jako pomocníka. A Mireček zase získal ku pomoci naši Helenku. No, a já jsem si to vždycky představovala, jak putují stísněným točitým schodištěm do zvonice a jak pak zavěšeni na tlustých lanech létají vzduchem, jak jim poletují vlasy, jak se Helence nadouvá sukně a jak se s jejich pomocí rozeznívá a duní náš největší a nejmohutnější zvon, 17 tun vážící Zikmund, jehož hluboký hlas je vždycky na dlouhou dobu zcela ohlušil.

To zvonění bylo sváteční, protože hlahol ostatních zvonů Jana Křtitele a Václava byl obohacován hlasem Zikmunda jen při zcela výjimečných příležitostech při „velkém zvonění".

Když v roce 2002 v červnu oznámili, že prasklo sto let staré a přes tři sta kilogramů vážící srdce zvonu a Zikmund se odmlčel, mnozí vzpomněli na staré legendy, podle kterých puklé srdce zvonu nevěstí nic dobrého. O odmlčení Zikmunda se hovořilo při srpnových povodních, které údajně zvon předpověděl.

A já jsem si uvědomila, že Mirečkovo srdce puklo ve stejném roce jak srdce zvonu, jehož hlas před lety pomáhal rozeznívat. Je mi moc líto, že se nemohlo podařit ukout nové srdce pro Mirečka Adámka, jak se to podařilo v případě zvonu Zikmund, který se již na svátek sv. Václava 28. září 2002 s novým srdcem opět rozezněl.

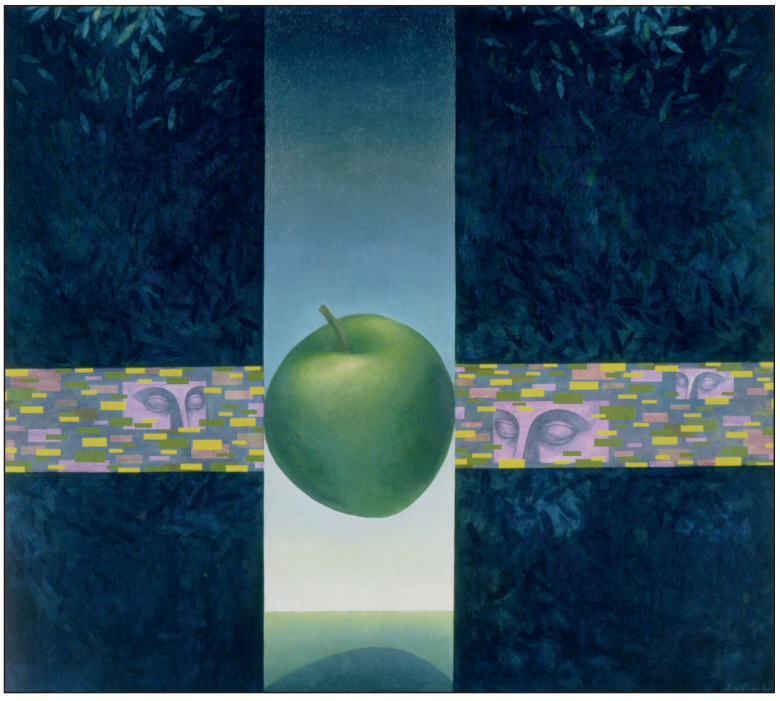

Putování, 1991, olej, 135 x 150 cm

Obrazová příloha převzata s laskavým svolením paní Moniky Adámkové z reprezentativní monografie *Miroslav Adámek* vydané v roce 2003. Zájemci o publikaci kontaktujte: monika.adamkova@seznam.cz.

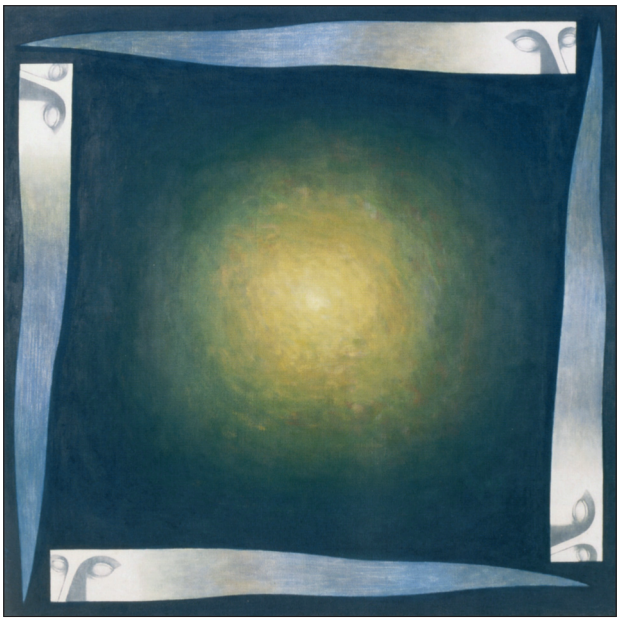

Strážci, 1996, olej, 85 x 85 cm

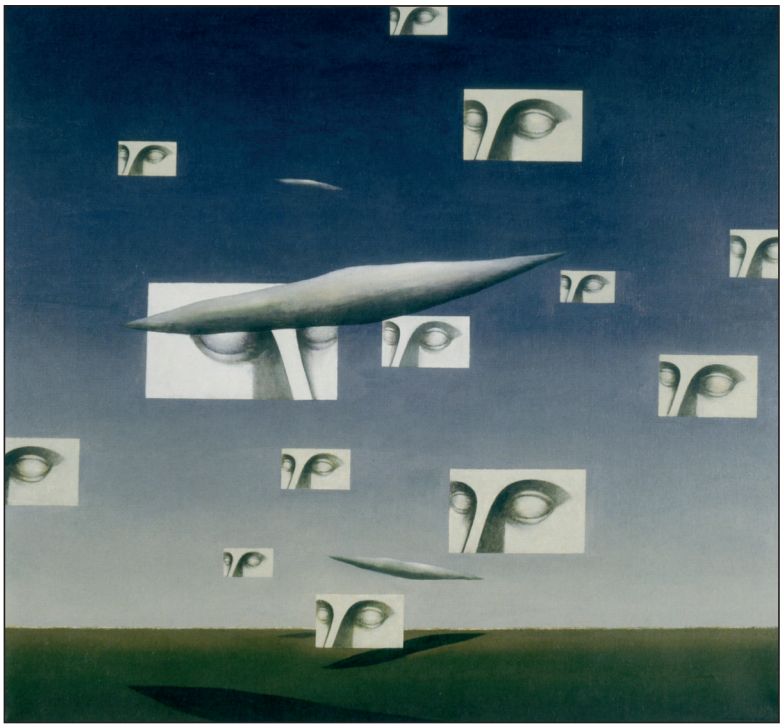

Krajina předků, 1993, olej, 135 x 146 cm

Značky, 1998, olej, 115 x 115 cm

Obláčky, 1992, olej, 135 x 145 cm

Zárodek, 1999, olej, 70 x 70 cm

Jeden z mála, 1999, olej, 40 x 48 cm

Oči, 2000, olej, 63 x 80 cm

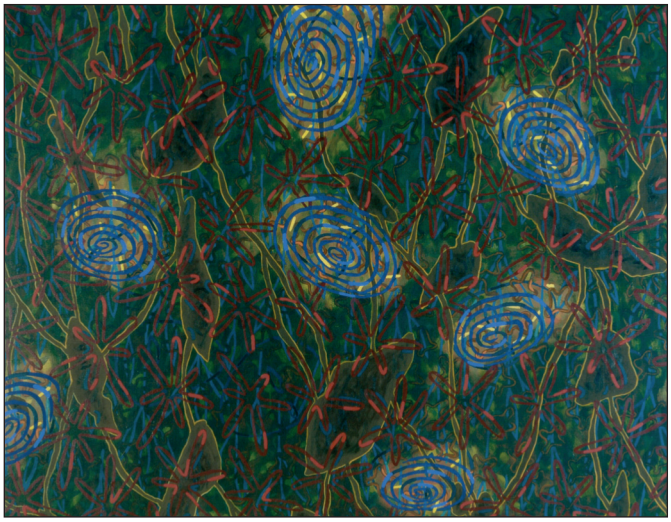

Tůňky, 2001, olej, 110 x 130 cm

(Poslední obraz), 21. 1. 2002, olej, 140 x 135 cm

Rosa, 1998, olej, 110 x 125 cm

Vsetín v proměnách času

Text Pavel Mašláň
Foto Milan Ošťádal, 2011
Fotoarchiv Muzea regionu Valašsko

Město je živoucí organismus, na jehož vzhledu se odráží dobové poměry. Platí to také pro urbanistický vývoj Vsetína. Z malého valašského městečka se díky rozvoji průmyslu v 19. století stalo sebevědomé a malebné město se spoustou historizujících přestaveb a novostaveb. V první polovině minulého století jeho růst pozvolna pokračoval a tvář města se utvářela citlivě vůči okolí. Nikoli tak ve druhé polovině století, po nástupu komunistické diktatury, kdy byl Vsetín jako okresní město přestavován a dostavován bezohledně vůči původní zástavbě. Tento socialistický ráz si Vsetín uchoval až do současnosti. Na to, kdy vypadalo město lépe, si můžete utvořit vlastní názor podle srovnání fotografií z minulosti a přítomnosti Vsetína. Poznáte, které dva snímky (historický & současný) zachycují jeden a tentýž pohled na město?

B

A

D

C

E

1 Pohled ze zámecké věže na Dolní město, v pozadí kopec Žamboška, první polovina 20. století

2 Pohled ze zámecké věže na sídliště Sychrov, na fotografii z roku 1978 staré domky těsně před svou asanací z důvodu výstavby rozsáhlého panelového sídliště

3 Pohled z Hrbové na vsetínské Horní město, zámek a kostely (zleva katolický a dva evangelické)

4 Pohled na Vsetín ze Žambošky, meziválečné období

5 Pohled na Vsetín z Bečevné

1

2

4

3

5

Řešení: 1 C, 2 E, 3 A, 4 B, 5 D

Pozvánky na výstavy

Z instalace výstavy Kůra, lýko, choroše, tráva, kořeny, pařezy .. v příborském muzeu Foto V. Michalička, 2012

Výstava v příborském muzeu

Kůra, lýko, choroše, tráva, kořeny, pařezy ...

(Důležité přírodní materiály v lidské kultuře a téměř zapomenuté tradiční technologie jejich zpracování)

Václav Michalička

Lehce dostupný přírodní materiál sehrál důležitou úlohu v rámci různých forem lidské kultury v průběhu vývoje lidských společenství. V našem středoevropském prostoru suroviny jako kůra, lýko, pařezové luby, pryskyřice, či stromové houby postupně ztrácely svůj význam, až upadly téměř do zapomnění. Teritorium západních Karpat patřilo k několika málo oblastem, kde v různých podobách zůstaly tyto materiály a technologie jejich zpracování používány až do počátku 20. století. Právě výrobky z těchto surovin spolu se zaniklými technologiemi jejich zpracování prezentuje výstava v Muzeu a pamětní síni S. Feuda v Příboře - pobočce Muzea Novojičínska. Výstava nazvaná *Kůra, lýko, choroše, tráva, kořeny, pařezy ... (Důležité přírodní materiály v lidské kultuře a téměř zapomenuté tradiční technologie jejich zpracování)* představuje široké spektrum autentických artefaktů v historickém i prostorovém kontextu, kdy základ tvořený předměty pocházejícími z Beskyd je doplněn analogickými záležitostmi z oblastí východní Evropy, produkty mimoevropských přírodních kultur a také vědeckými rekonstrukcemi výrobků z období pravěku (např tzv. Ötziho boty staré 5000 let či oregonské sandály z lýka pelyňku z období 8000 let př. n. l.; obě rekonstrukce bot provedli Petr Hlaváček a Václav Gřešák z Technologické fakulty Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně). Výstava byla realizována v odborné spolupráci s Národopisným oddělením Národního muzea, Náprstkovým muzeem – Národní muzeum, Technologickou fakultou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Valašským muzeem v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, Muzeem regionu Valašsko, Muzeem Těšínska, Muzeem Beskyd Frýdek – Místek, Slezským zemským muzeem, Muzeem jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Moravským zemským muzeem.

Příroda byla vždy pro člověka skutečnou pokladnicí surovin a archaické technologie prezentované na výstavě odkazují na základní společné principy tvořivého přístupu člověka k základnímu snadno dostupnému přírodnímu materiálu. Výstava *Kůra, lýko, choroše, tráva, kořeny, pařezy ... (Důležité přírodní materiály v lidské kultuře a téměř zapomenuté tradiční technologie jejich zpracování)* byla otevřena **v Muzeu Novojičínska – Muzeu a pamětní síni S. Feuda v Příboře** 10. října 2012 a potrvá **do 21. února 2013.**

Vysílá čs. rozhlas a televize

Ivana Martišková

V roce 2013 si připomeneme dvě důležitá výročí z oblasti telekomunikace, a sice 90. výročí zahájení vysílání Československého rozhlasu v roce 1923 a dále 60. výročí zahájení vysílání Československé televize v roce 1953. Pracovníci Muzea regionu Valašsko v zámku Kinských ve Valašském Meziříčí neponechali tato dvě důležitá data bez povšimnutí a ve spolupráci s Miloslavem Matyskou a Jaroslavem Půlpánem připomenou návštěvníkům historii vývoje telekomunikační techniky na tematické výstavě. Oba výše zmínění pánové se svou sbírkou historických radiopřijímačů nejsou v muzeu neznámí, připomeňme jejich veleúspěšnou výstavu „Vysílá československý rozhlas“, kterou jste měli možnost zhlédnout v létě roku 2011. Tentokrát se můžete těšit nejen na roztodivné historické radiopřijímače či gramofony, ale i na celou řadu dalších přístrojů, s nimiž se opravdu ponoříme do samého pravěku médií, k vidění tedy budou i historické televizory, magnetofony, autorádia, fotoaparáty či videohry. Jádrem výstavy se ale přece jen stanou historické radiopřijímače, respektive výběr těch nejzajímavějších a nejvzácnějších, které ze své mnoho set kusů čítající sbírky pánové Matyska a Půlpán vybrali.

Sbírání historických rádií je poměrně mladý obor, sahající svými počátky zhruba do 60. let 20. století. Lidé, přesycení všudypřítomnou prefabrikací a unifikací, se stále více zajímali o předměty starožitné a staré, k nimž patří i rádia z 20. či 30. let. Taková stará rádia jsou právem němými svědky minulosti, po 2. světové válce, v dobách nedostatku, jich však řada byla přestavěna, což snížilo jejich sběratelskou hodnotu, a navrátit jim původní tvář jde často jen stěží. Od sběratelů to vyžaduje mnoho hodin mravenčí práce, než se jim podaří uvést přístroje do provozuschopného stavu. Pokud se chcete zaposlouchat do libých tónů starých gramofonů či „tranďáků“ z let nedávno minulých, přijďte na návštěvu do meziříčského zámku Kinských od 31. ledna 2013, výstava potrvá až do 9. června téhož roku.

Dobová reklama na radiopřijímač Mikrofona

Ohlédnutí za výstavami

Členové skupiny Memento mori předvádějí své bojové umění

Templářské slavnosti na Vsetíně

Pavel Mašláň

V neděli 19. srpna 2012 proběhl ve Vsetíně druhý ročník Templářských slavností. Jedná se o rozsáhlou akci pro návštěvníky všech věkových kategorií, na které Muzeum regionu Valašsko, p. o. spolupracuje s Městem Vsetín, Domem kultury, Masarykovou veřejnou knihovnou a Alcedem - střediskem volného času. Široké skupině organizátorů odpovídá i plocha slavností, mimo vsetínský zámek a přilehlý park mohli lidé navštívit ještě Starou radnici, Maštaliska a vsetínskou hvězdárnu a všude tam byla přichystána spousta činností a pro diváky rozmanitá představení.

Centrem akce se tradičně stal zámek. V atriu bylo možné zhlédnout dobové šermířské vystoupení skupiny Memento mori z Uherského Ostrohu. Před zámkem vyrostlo středověké tržiště a na něm předváděli svou zručnost kovář, řezbář, hrnčíř či přadlena. Kromě občerstvení si zde lidé mohli koupit na památku některý z rukodělných výrobků. Nejatraktivnější zábavou pro děti byla možnost vyzkoušet si ve venkovním prostředí rytířské trenažéry. Svoji mušku si děti ověřily při střelbě z luku či kuše, hbitost při souboji na kládě, sílu při šplhu po žebříku a obratnost při tréninku boje s kopím.

V zámeckém sklepení, nejstarší části budovy, byla během slavností otevřena nová expozice Templáři na Vsetínsku s hypotetickými rekonstrukcemi středověké hradní kuchyně a rytířského sálu, v němž se mohou návštěvníci dozvědět o historii templářského řádu. V expozici si lze prohlédnout repliky středověké zbroje, nábytku či rytířských erbů, které vytvořily šikovné ruce muzejních pracovníků, za což jim tímto způsobem veřejně děkuji.

Na Maštaliskách se nejpopulárnější atrakcí stal středověký kolotoč poháněný lidskou silou. Mimo něj se zde děti mohly výtvarně vydovádět ve středověkém skriptoriu nebo si vyzkoušet stavbu hradu z papírových krabic. V budově Staré radnice se předčítaly pohádky. Hvězdárna patřila sokolníkům, kteří zde představovali vznešené dravce z ptačí říše. Také si zde mohli návštěvníci utišit svůj hlad upečením středověké chlebové placky. Postupně ve všech prostorách vystupovala hudební skupina Elthin z Plzně, dokreslující atmosféru středověkou hudbou.

Celkově lze říci, že návrat templářů na Vsetín se letos vydařil. Svědčí o tom i počet návštěvníků těchto slavností, který bezmála dosáhl počtu třinácti set. Na hladkém průběhu akce má zásluhu skupina organizátorů, vykonávající mravenčí práci už dlouho před vypuknutím samotných slavností. Všem, kteří se na realizaci spolupodíleli, děkuji. A nezbývá než se těšit na příští rok, kdy proběhne další ročník Templářských slavností, a přát si mnoho spokojených návštěvníků.

Sponzor akce:

MOTÝL MEDIA s.r.o.

Hasičský den

Ivana Martišková

Kdo projížděl v neděli 13. května 2012 kolem zámku Kinských ve Valašském Meziříčí, určitě si všiml nebývalého počtu profesionálních i dobrovolných hasičů, kteří se kolem zámku a v zámeckém parku pohybovali. Jejich přítomnost nebyla náhodná, v našem zámku se totiž konal Hasičský den. V roce 2012 uplynulo 140 let od chvíle, kdy jak ve Valašském Meziříčí, tak v sousedním Krásně vznikly dobrovolné hasičské spolky. Krásno nad Bečvou bylo sice v roce 1924 připojeno k Valašskému Meziříčí, hasičské spolky však zůstaly samostatné až do roku 1935. V pořadí třetím hasičským sborem, který vznikl na území našeho města, byl sbor krásenských Reichových skláren, který roku 1880 založil jejich tehdejší majitel Ignác Reich.

Muzeum regionu Valašsko ve spolupráci s Městem Valašské Meziříčí, Hasičskou vzájemnou pojišťovnou, Hasičským záchranným sborem Zlínského kraje a sbory dobrovolných hasičů z obcí v okolí Valašského Meziříčí připravilo při této příležitosti vernisáž nové stálé expozice v zámku Kinských, nesoucí čestný název dle hasičského hesla „Bohu ke cti, bližnímu ku pomoci“. Hlavními exponáty nové hasičské expozice jsou parní hasičská stříkačka skláren firmy S. Reich & Co. z roku 1900 a koňská stříkačka z 30. let 20. století Sboru dobrovolných hasičů z Juřinky. Kromě nich se mohou návštěvníci těšit na ukázky historické hasičské výzbroje a výstroje, pro ty nejmenší je k dispozici interaktivní hasičská hra, zájemci se mohou dočíst i zajímavosti z dějin jednotlivých požárních spolků na území Valašského Meziříčí a v okolních obcích.

Samotný Hasičský den začal slavnostním průvodem k soše sv. Floriána v Krásně nad Bečvou, načež se přesunul do nedalekého kostelíka sv. Jakuba Většího k hasičské mši svaté. Poté program dne pokračoval slavnostním otevřením nové hasičské expozice a ukázkami historické i nejmodernější hasičské techniky v okolí zámku a v zámeckém parku. Dobrovolní hasiči z Juřinky, Hrachovce a Lešné si pro návštěvníky připravili ukázky požárního útoku a dovednostní soutěže s džberovou stříkačkou. I přes nevlídné deštivé počasí si tuto akci nenechalo ujít více než osm stovek spokojených návštěvníků. Spolupráce našeho muzea s hasičskými sbory tím ale neskončila – už 1. července 2012 ve 14:00 hodin se u nás zastavila IV. Propagační jízda historických hasičských vozidel. Účastníci této akce,

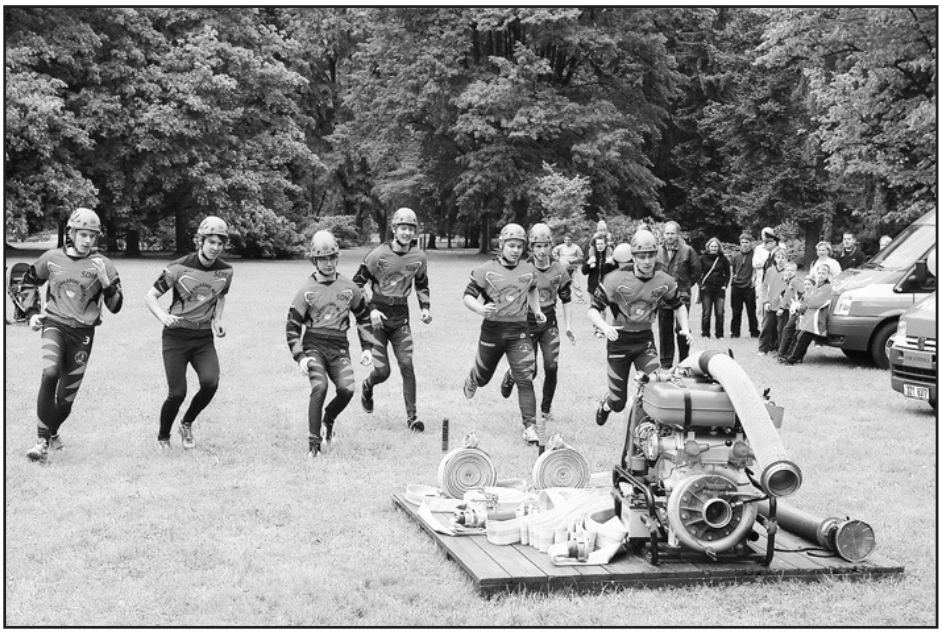

Požární útok v podání členů SDH Juřinka

konané při příležitosti 20. výročí znovuobnovení činnosti Hasičské vzájemné pojišťovny, si v zámku Kinských prohlédli novou expozici a poté se vydali na další zastávku v programu, meziříčské náměstí. Všem hasičům (a nejen jim), kteří se na otevření expozice, Hasičském dni i propagační jízdě podíleli, patří náš srdečný dík!

Když včelařil pradědeček

Ivana Martišková

Návštěvníci, kteří do ledna 2013 navštíví zámek Kinských ve Valašském Meziříčí, mohou kromě velké výstavy stovek plyšových medvídků zhlédnout také tematicky příbuznou výstavu o včelách a včelařích. Proč příbuznou? Vždyť největším nepřítelem dávných včelařů byl právě medvěd, ne nadarmo pojmenovaný „brtník“ (dle dutin stromů – brtí, ze kterých vybírá divokým včelám med). A medvěd brtník je také prvním exponátem, který návštěvníky výstavy v komorním sále našeho zámku přivítá.

Co jiného je ve výstavě k vidění? O včelařství se dá bez nadsázky říct, že patří k jedněm z nejstarších řemesel, vždyť první doklady o vybírání medu divokým včelám se nám dochovaly z 12. tisíciletí př. n. l. na skalních kresbách. Do tak dávných dob sice vystavené exponáty nesahají, ale už se zmíněným medvědem brtníkem a modelem skutečné brti se přeneseme hluboko do středověku. Putování časem pokračuje přes ukázku pozdějšího způsobu včelaření, kdy si včelaři přenášeli lesní brtě blíže ke svým obydlím a budovali tak u příbytků malebné včelařské zahrádky, osázené medonosnými rostlinami a plné klátů či slaměných košnic. Že včelaření není jen věda, ale také magie, se přesvědčíme například u včelího úlu ze sbírek Muzea Novojičínska, jehož čelní stěnu zdobí stylizovaná postava muže s vletovým otvorem v rozkroku. Proč se vletové otvory u figurálně zdobených úlů umísťovaly na místa jako ústa, břicho, pas či rozkrok, se můžete dozvědět na doprovodných informačních panelech. Osvícené 18. století přineslo i do včelaření namísto víry v Boha a nadpřirozeno rozum a vědecké poznání. Proto i včelí úly nabývají nových forem a tvarů, objevují se první dělitelné úly, řeší se správná rámková míra a i do výroby včelích úlů, které byly právě až do zavedení rámkové míry vždy jedinečným originálem, vstupuje strojově přesná tovární výroba. Za zapůjčení historických typů včelích úlů z 1. poloviny 20. století patří velký dík Rodinnému včelařství Urban z Velké Lhoty. A co by to bylo za včelařskou výstavu, kdyby ji neprovoněly včelí produkty? Těšit se můžete jak na ukázku historických perníkářských forem, které sloužily k výrobě vytlačovaných perníků, tak na zdobené medové perníčky, které pro naši výstavu napekly a nazdobily šikovné ruce Šárky Urbanové. Kdo z návštěvníků přišel na slavnostní vernisáž výstavy 14. října 2012, spojenou s Medovým odpolednem, mohl si odnést na památku i jiný suvenýr, například vlastnoručně vyrobenou svíčku z včelího vosku nebo nazdobený perníček...

Středověká včelařova zahrádka ve výstavě Když včelařil pradědeček Foto T. Kašpar, 2012

Příběhy domů a vil

Publikace a výstava o stavbách, jejich architektech, stavitelích, obyvatelích a návštěvnících v Luhačovicích

Blanka Petráková

Od března do listopadu 2012 trvala v Muzeu luhačovického Zálesí výstava nazvaná Příběhy domů a vil. Výstavu doplnila stejnojmenná publikace, kterou vydalo Město Luhačovice v edici Prameny. Při jejich přípravě spojily síly autorky působící ve dvou krajských institucích, Ladislava Horňáková z Krajské galerie výtvarného umění ve Zlíně a Blanka Petráková z Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně. Není to jejich první společná práce, před pěti lety spolupracovaly na publikaci Jurkovičovy Luhačovice a jejich potřeba mapovat historii architektury a zatraktivnit méně známé stavby a architekty působící v Luhačovicích po Dušanu Jurkovičovi vedla k další spolupráci v podobě projektu Příběhy domů a vil.

Výstava i publikace se zaměřují na vykreslení příběhů pozoruhodných luhačovických vilových staveb, které dotvářejí lázeňský rámec. Rodinné vily a penziony jsou představeny nejen po stránce architektonické, ale i z hlediska jejich stavebníků a obyvatel, kteří byli často spolutvůrci architektonické koncepce. Nechybí citace z dobové literatury a denního tisku, zmínky o návštěvách slavných osobností, zejména umělců, kteří si zde užívali své lázeňské pobyty.

Příběhy domů a vil se zabývají také působením stavitelských firem, které se podílely na výstavbě vilových čtvrtí v Luhačovicích na přelomu 19. a 20. století. Patřili k nim například místní stavitelé Klír a Výška, firmy uherskohradišťských stavitelů Koppa, Šaňáka a Brože, stavební podniky uherskobrodských stavitelů Málka a Beneše a v neposlední řadě firma vizovického stavitele Františka Nováka.

František Novák, který úzce spolupracoval s Dušanem Jurkovičem při modernizaci lázní, pokračoval v součinnosti s Jurkovičem i při realizaci soukromých vil a projektoval zde i další objekty. František Novák (1860–1919) byl Jurkovičův přítel a dlouholetý spolupracovník. Seznámili se ve Vsetíně u stavitele Urbánka, kde oba začínali svoji praxi v oboru. Kromě zájmu o architekturu a v podnikání ve stavitelství je spojoval zájem o moderní sporty, především lyžování, bruslení a veslování. O osm let starší F. Novák byl velmi aktivní ve veřejném životě, stal se starostou vizovického Sokola a po tři volební období byl zvo-

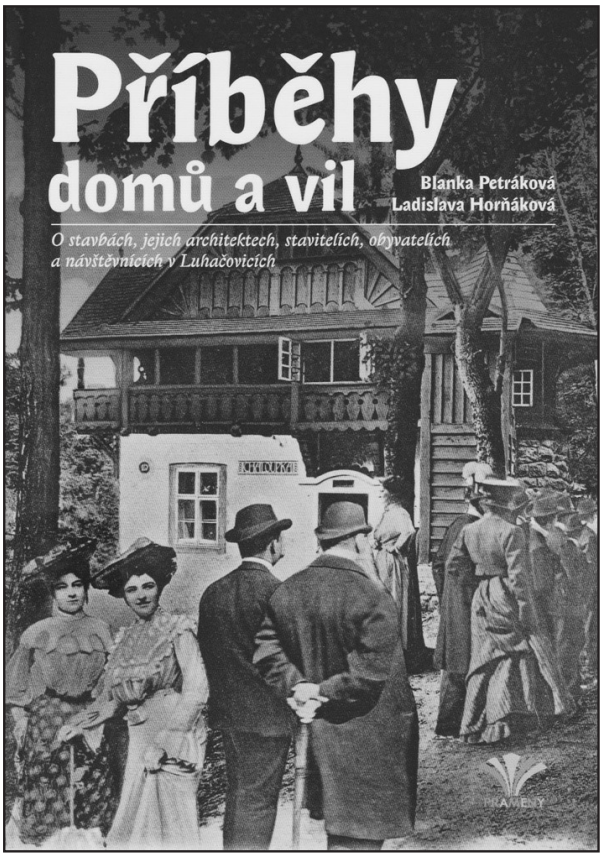

len starostou města Vizovic. Ve Vizovicích vystavěl například sokolovnu, novostavbu nemocnice při klášteře Milosrdných bratří a celou Masarykovu čtvrť.

V roce 1902 koupili společně Novák s Jurkovičem pozemek mezi lázněmi a Pozlovicemi. Roku 1907 na něm Novák vystavěl vlastní vilu podle Jurkovičova návrhu, která dostala jméno Valaška. Vila situovaná na okraji Pražské čtvrti je obklopená rozlehlou zahradou a sousedí s další soukromou Jurkovičovou realizací, vilkou Vlastimilou, již taktéž realizoval Novákův podnik. Z dalších jejich společných projektů v Luhačovicích vzpomeňme alespoň Slovenskou búdu, později přejmenovanou na Slováckou, která však v roce 2002 vyhořela. Novákovu vilu Valašku pojal Jurkovič jako typ rodinného domu s ústřední vstupní halou a schodištěm, tvořícími osu stavby. Od této osy se doslova odvíjí jak celá konstrukce, tak obytná funkce vily.

Vila Valaška je třípodlažní stavba čtvercového půdorysu s vestavbou v mansardové střeše a s osmibokou centrální nízkou věží. Jelikož je objekt umístěn ve svahu, jeví se vstupní průčelí jako dvoupodlažní. Na soklu budovy je použito lomového kamene, vybíhajícího na nárožích do výše formou kamenných opěráků, podpírajících arkýřová okna třetího podlaží. Barevnost okenních rámů je sytě modrá. Do budovy se vstupuje hlavním vchodem, krytým stříškou. Centrální vstupní hale vévodí točité schodiště, nesené sedmi sloupy. Schodiště je umístěno uprostřed budovy a prochází všemi podlažími. V každém patře byly rozvrženy pokoje pro lázeňské hosty, původně s jedním společným sociálním zařízením na patře a s umyvadlem v každém pokoji. Podle průvodce lázněmi z roku 1932 bylo ve vile k dispozici 26 pokojů se studenou tekoucí vodou. Ve sklepě bylo umístěno technické zázemí a dva pokoje majitelů.

Záhy po dokončení stavby si vilu od F. Nováka, který byl v té době zvolen starostou Vizovic a své působení na výstavbě luhačovických lázní omezoval, pronajal malíř a básník František Pečinka (1869–1917), který žil v protější vile Žofíně. Jeho manželka Růžena Pečinková vedla několik let ve Valašce penzion a pronajímala letní byty. Kolem roku 1912 Valašku koupili manželé Dostalovi. Adolf Bohuslav Dostal (1873–1939), básník, spisovatel a divadelník, poznal Luhačovice coby ředitel smíchovských divadel a režisér Švandova intimního divadla z Prahy, které hostovalo po celou sezonu 1909 a část sezony 1910 v nově otevřeném Lázeňském divadle. V následujícím roce se A. B. Dostal vrátil do Luhačovic se skupinkou hostujících herců z činohry pražského Národního divadla, mezi nimiž byla i jeho sestra Leopolda Dostalová, známá diva a pozdější národní umělkyně. Kromě slavné herečky Leopoldy se v divadelním světě proslavili i další členové rodiny, především další z bratrů Karel Dostal. Při svých pracovních pobytech si A. B. Dostal velmi oblíbil Luhačovice a s manželkou Marií Adolfinou Dostalovou našel nový domov ve vile Valašce. Kromě divadelní režie, historie a kritiky se A. B. Dostal věnoval i psaní divadelních her, básní, fejetonů a pohádek. Na přelomu století byl redaktorem týdeníku Zlatá Praha.

Dolfa Dostalová provozovala Valašku jako penzion od roku 1912 a vedla jej ještě mnoho let po manželově smrti. Ve svém penzionu poskytovala hostům stravování, ale i jazykové kurzy. Po únorových událostech v roce 1948 stihl vilu Valašku stejný osud jako řadu dalších – byla zestátněna a poté sloužila coby objekt státních lázní k ubytování hostů. Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let zde byli ubytováni zaměstnanci lázní a byla provedena řada úprav, které se negativně odrazily v interiéru i exteriéru stavby. Po roce 1989 byla zchátralá vila restituována a roku 2005 ji od dcery M. A. Dostalové odkoupila soukromá společnost. Při následné rekonstrukci v roce 2008 byla vila propojena proskleným průchodem se sousední vilou Pernštýnem. Vila Valaška byla prohlášena nemovitou kulturní památkou, podobně jako ostatní Jurkovičovy stavby v Luhačovicích.

Nejen památkově chráněné objekty však vzbuzují naši pozornost a zaslouží zájem historiků, návštěvníků lázní i místních obyvatel. Příběhy domů a vil se věnují i těm méně nápadným stavbám. Hledání příběhů dalších pozoruhodných objektů autorky ještě čeká.

Vlastní vila stavitele Františka Nováka postavená dle návrhu Dušana Jurkoviče

Od všeckého trošku ...

Valašský Jób a jeho přátelé

Eva Žárská

Byl muž v zemi Úsu jménem Jób. Byl to muž bezúhonný a přímý, bál se Boha a vystříhal se zlého. Narodilo se mu sedm synů a tři dcery. (Starý zákon, kniha Jób)

Valašského Jóba připomíná prostý a nenápadný památeční hrob bez pomníku a nápisu, který nesplynul s terénem díky nízké kamenné obrubě. Takové byly za mého mládí na hrubolhoteckém hřbitůvku všechny hroby, zdobeny a chráněny pouze rozložitými staletými lípami.

Jan Kočíb, od jehož narození uplyne letos v listopadu 150 let, pocházel z nezámožné, ale vážené zemědělské rodiny ze samoty U Malíků, která udržela staletou tradici evangelické předtoleranční pronásledované církve a živého valašského písmáctví. Skromné vzdělání, které poskytovala lhotecká škola, mu rodiče umožnili rozšířit. Dva roky byli ochotni obejít se bez jeho pomoci při hospodářství, aby se naučil německy. Po tu dobu pracoval v Suchdole u sedláka Liebschera. Když se později stal starostou obce Malá Lhota, byla mu tato znalost velmi užitečná. I některé zápisy v deníku jsou psány německy, aby znemožnil případným zvědavcům jejich záměry.

Jeho myšlenkový svět byl od dětství formován především protestantským biblickým vyučováním, od 11 let mimořádnou osobností Jana Karafiáta – autora Broučků, který jako evangelický farář působil na Velké (církevně Hrubé) Lhotě v letech 1873 – 1894. Jejich vztah přerostl časem do podoby, kterou můžeme nazvat přátelstvím, i když u Jana i jeho ženy je patrná úcta a respekt. Po Karafiátově odchodu do Prahy trval vzájemný styk až do jeho smrti, jak o tom svědčí dodnes zachované dopisy a kartičky.

Druhou v pořadí, avšak nejdůležitější osobou byla pro Jana jeho žena Marie roz. Jadrníčková, dcera střítežského starosty, která pocházela dle tehdejších měřítek z rodiny společensky i ekonomicky na vyšší úrovni. Mimořádně bystrá a vnímavá, s fenomenální pamětí, kultivovaná častým stykem s přítelkyněmi ze školy a fary. S Janem se poznali a jen čtyřikrát krátce hovořili před jeho nástupem na vojenskou službu. Přes hluboké oboustranné zaujetí se nevázali sliby a jeden druhému ponechávali úplnou volnost. Po celou vojnu, která tenkrát trvala nekonečné tři roky, sloužil v Bosně (v oblasti Mostaru a Sarajeva) a jako prostý voják nenavštívil domov. O mimořádné vytříbenosti a taktu pasekáře Jana svědčí jeho dopisy Marii i jejímu bratrovi. Jeho přirozená lidská hrdost se projevila především v dopisu, kterým bratru Josefovi děkuje za zaslanou fotografii: *„Každý u mé setiny, který slyšel, že mám podobizen od bratra, chtěl ji viděti … nebo mnozí mysleli, že Valaši, že to jsou nějací sprostáci, ale v tom se mýlili.“*

V době odloučení odmítla Marie řadu výhodnějších nabídek, když ji rodiče k ničemu nenutili. Na Jana, nezámožného, ale žádoucího mládence, byl vyvíjen laskavý, o to však působivější tlak rodičů, aby se ucházel o dědičku gruntu, která o něho projevila vážný zájem. Usnadnil by tak podstatně řešení existence i pro své tři sourozence. V současnosti si už vůbec nedovedeme představit, s jak nesmírným úsilím a dřinou obhajovali valašští horalé své skromné živobytí, a nemáme právo je za takové uvažování jakkoli soudit. Byli odkázáni pouze sami na sebe a na to, co pro své děti a stáří za život dokázali nahospodařit.

Rodina Jana Kočíba (zleva stojící Božena, Pavel, Marta a Lýdie, sedící zleva Jan Kočíb, Marie Kočíbová, mezi nimi stojící Marie)

Krátce po návratu z vojny byla svatba, přičemž ženich ještě ve svatební den musel nastoupit na vojenské cvičení. Po návratu začíná psát deník. Křehký, přímo poetický popis svatební noci z 1. prosince 1886 je jeho prvým zápisem.

„Večer jsme s tatulkou (otcem) přišli k Jadrníčkom a bavili jsme se tam ve společnosti Rozíny a pak, že půjdem spat. Pro mne a mou Mařenku bylo určeno místo ve chlévě, kdež jsem se s ní také odebral. Bylo mně však podivně kolem srdce při myšlence, že jest to první noc, co mám se svou manželkou spáti. Po kratičké modlitbě jsme se uložili, avšak nespal nic až do rána. O hodině osmé přišla chvíle, v které se rozloučila ženuška se svými rodiči, já pak poděkovav rodičům za ženu a za vše ostatní a dav jim s Bohem, ubírali jsme se s mou Mařenkou do našeho budoucího domova.“

Z počátku manželé hospodařili na pronajatém hospodářství pod Klenovem. Později koupili zpustlé a zanedbané hospodářství na samotě zvané Korábka pouze za dluhy, které na něm vázly. Sami se však museli zadlužit. Dlouhá léta trvala náročná obnova zdevastovaných stavení, chlévů i stodoly, čištění a zúrodňování zanedbaných polí, která rozšiřovali klučením. Rozšířili i ovocný sad a Jan se věnoval chovu včel, časem měl až sto včelstev. Odměnou bývala bohatá snůška medu i úroda ovoce, které prodávali na trzích, dokonce až v Opavě. Přebytky ovoce se týdny sušily v „sušírni“ a jejich prodej pomáhal umořovat úroky a dluhy.

Udivuje rozsah jeho dovedností a znalostí. Vedle veškerých prací v zemědělství a sadařství, základní péče o dobytek a včely, opravoval budovy. Pro údržbu a opravy nářadí vybudoval samostatnou dílnu. Uměl drátovat hrnce (v jednom zápisu 12 za den). V počátcích manželství často *přadl*, uměl *ušít děvčeti papuče, plést punčochy, látat kabát, katě a vestu i Mařce jupku*. Též miškoval (kastroval) býčka i prase a zastal veškerou práci při zabíjačce, pletl okřínky, dělal metly. Asistoval při porodu několika svých dětí, když porodní asistentka pro velkou vzdálenost a odloučenost samoty nepřišla včas. Nakonec musel zvládat i úřednicinu, za Rakouska-Uherska velmi rozvinutou.

Postupně se dříve zanedbaná Korábka stala jakýmsi vzorem pro své okolí, např. v používání umělých hnojiv. V přehledu za r. 1895 uvádí, že vydal na jejich nákup 47 zlatých. V r. 1899 koupil mlátičku se žentourem za 220 zlatých a v srpnovém zápisu pak píše: *„Ponejprv mlátili na mlátičce, dobře to jde.“*

Jan byl často žádán o pomoc a radu při problémech i nemocech lidí či dobytka. Za prvé světové války, už jako starosta, vodil retribuční komisi tam, kde věděl, že nenajde to, co předtím pomáhal ukrývat. Osamělým

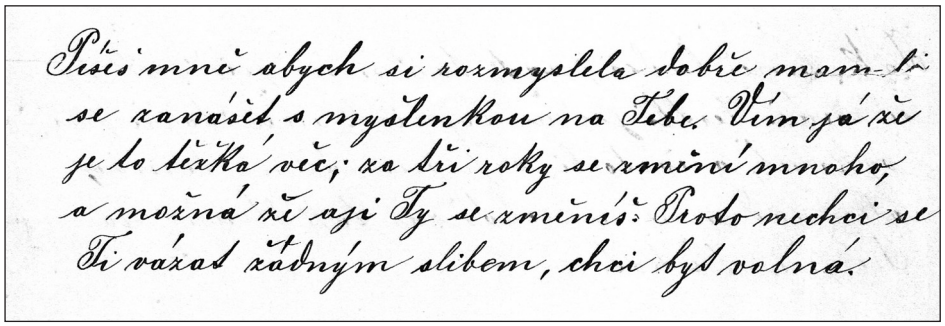

Píšeš mně abych si rozmyslela dobře mám-li se zanášet s myšlenkou na Tebe. Vím já že je to těžká věc; za tři roky se změní mnoho, a možná že ani Ty se změníš. Proto nechci se Ti vázat žádným slibem, chci být volná.

Z dopisu slečny Marie Jadrníčkové Janu Kočíbovi

ženám, jejichž rodiny se bez otců na frontě ocitly v bídě, vypomáhal se svou ženou ze všech sil potravinami, orbou nebo osetím políček.

Vedle církevních odebíral řadu hospodářských novin a odborných časopisů, především Hlas venkova, též Herbenův realistický Čas. Nakupovaly se i půjčovaly knihy, protože na Korábce se hodně četlo. Velmi časté byly vzájemné styky se školou i rodinami učitelů a řídících ze škol „Pod Růžďkou" i ze Stříteže.

Neděle byla pro všechny, včetně čeládky a dobytka opravdovým svátkem a dnem odpočinku. Krmivo bylo připraveno den předem. Nikdy se nestalo, že by se pracovalo na poli, i když počasí mohlo ohrozit či poškodit úrodu. Nedělní návštěva bohoslužeb v tolerančním kostele na Hrubé Lhotě, který farář Karafiát nazval dřevěnou katedrálou, byla samozřejmostí. Chodilo se pěšky, i když po letech pod kůlnou stála bryčka a „praščák" (košatinový povoz se sedačkami), protože i koně mají dle desatera odpočívat. S kouskem chleba či šrotové buchty zůstávala celá rodina obvykle i na odpolední nešpory nebo cvičení mládeže. Polední přestávky využívali rádi staří i mladí ke vzájemným setkáním.

Jan byl radostný a společenský člověk a přes všechny těžké zkoušky, kterými manželé procházeli, panovalo v rodině pokojné a přátelské ovzduší. Na Korábce vítali mnoho hostů z rodiny i přátel, a pokud se beseda protáhla do pozdního večera, zůstávali na noc.

Jako jeho biblický předobraz Jób se i Jan snažil ze všech sil žít s celou rodinou pod zorným úhlem věčnosti. Denně byly domácí pobožnosti, při nichž se četly oddíly z Bible kralické, která kultivovala češtinu a vyjadřovací schopnosti tohoto valašského písmáka.

Neměl, a proto ani nemohl přijít o velký majetek, ale jako biblickému Jóbovi i v této rodině umíraly děti, kterých pochovali celkem devět ze čtrnácti. Za necelý rok po svatbě se radovali z prvorozeného, radost však netrvala dlouho. Josífek měl sotva rok, když zemřel na hrdlavku (záškrt). Do deníku Jan píše: *„…nám však zůstal dům bez něho jako pustý."* Zármutek z pustého domu měli prožít ještě sedmkrát.

Dva roky po Josífkovi zemřela i druhorozená Anna, která rovněž jen o měsíc přežila své prvé narozeniny. Zápisy v deníku jsou obvykle stručné a zabývají se především činností v hospodářství. Od 15. do 24. února 1890 jsou naplněny velkou bolestí, obavami, snahou učinit vše pro záchranu dítěte s pomocí lékaře, nakonec i duchovním zápasem o přijetí nevyhnutelného. *„Bože, skloniž se k nám a uzdraviž nám toto naše děťátko … pomož ty Pane Ježíši, který jsi dítky tak rád míval … Obzvláště prosím, buď milostiv mé milé manželce a dej jí sílu, aby tu svou velkú ztrátu v síle své a s trpělivostí a oddaností do vůle své snášela ... Protož pokořice se pod tvou mocnú ruku musíme volati s Jobem" Hospodin dal, Hospodin též odjal, budiž jméno jeho pochváleno."*

S novou nadějí přivítali v květnu r. 1890 dceru Marii a v říjnu 1891 syna Jana, jak doufali, dědice gruntu. Při epidemii záškrtu v březnu 1893 obě děti zemřely během pouhých deseti dnů a dům zůstal opět pustý. I malá citace ze záznamů z 21. a 22. března poodhalí, jak těžký duševní a duchovní zápas rodiče podstupovali. *„Do rána jest děvčeti zase hůře. Naše naděje na uzdravení již vadne. Večer přišla sestra Anna a bratr František na tu smutnú noc, která vráží dýku do mého a manželčina srdce. Osudná noc, nebo naše milé dítě se strašně trápí v záškrtu. Když se dusí, nemá místa a nejmíň aspoň padesátkrát sem jej dones do světnice, tu do jizby do lože, tu zase do kolébky tu zase za stůl a tak pořáde sme byli v těch hrozných chvílích a tu svú dětinú lásku ukazovalo do posleda … My smutní rodičové sme se dívali na již čtyřleté dítě, myslím to nejmilejší, jak odchází k svému Pánu. Musíme věřit, že ta ruka, která raní, také uzdravuje…".*

V dubnu 1893 přišlo na svět páté dítě, Rozina, v říjnu 1894 přibyl i bratříček František, který nežil ani dva měsíce. Pouhých čtrnáct dnů po něm umírá i jeho starší sestřička. Lze vypovědět bolest rodičů, kterým zůstal opět jen pustý dům? *„Letošní rok nezačal pro nás právě smutně, ale smutně skončil. 24. října se nám narodil František, avšak 5. prosince od nás zase odešel. A naše milá Rozínka už také nebude volat: Tata přídú, kde šú mama, vodit, hudat obedat, obuť papušty, obuj kaťky, min min … a mnoho těm podobných. … A tak sme dokonali ten rok 1894. Bože všemohoucí, dej, by dokonáno bylo to naše utrpení a je-li tvá svatá vůle jest, aby sme ještě měli dítky, prosím tebe pokorně, račiž nám je dáti, by již rostly tobě ke cti, nám pak k radosti, ostatním všem ku požehnání ..."*

Mnozí se dohadovali, jakého že se rodiče či prarodiče dopustili hříchu, když je Bůh tak hrozně trestá. Dobrých přátel se však na valašských kopcích urodilo více. Na pohřbech tak malých dětí nebýval obvykle počet účastníků velký. Přesto Janovy popisy pohřbů jsou svědectvím, že i při velké dřině našli čas, aby vyjádřili účast a podporu těžce zkoušeným rodičům: *„Ráno, jak sme vstali, pomohli navařit mamě kávu, poklidili sme a čekali na přátele až přídú. A přišli … vcelku asi 40 osob. Posvačili všickni chléb a kávu a sme se pomodlili a šli přes Suchý na Lhotu."* Byla to dobrá hodina pěší chůze a do kostela na Lhotu pak přicházeli další přátelé.

Mimořádnou oporou pro těžce zkoušené rodiče byla duchovní péče faráře Karafiáta. Jak Jan píše, nejen jeho *potěšitelná kázání*, ale i docela obyčejná lidská účast. *„… šel na Lhotu dát kopat hrobeček a k panu faráři. Byl chudák již smutný, plakal moc."* Marie si doslova pamatuje a doma zaznamenává jeho kázání, nejen pohřební. Dle svědectví dětí i s několikadenním odstupem. Pan farář je namátkově kontroloval s konstatováním, že kromě občas porušeného slovosledu je její záznam doslovný. Byla tak spolehlivým zdrojem, že některá Karafiátova kázání byla později vydána dle jejích zápisů.

Pečeť hrubolhoteckého sboru z roku 1787 (se jménem Kočíb)

Též široká rodina byla pro manžely důležitým celoživotním zázemím. Jan píše: *„Rodina z obou stran nás má ráda a nám přeje … jindy, po pohřbu Rozínky: ... šli sme do Střítеže, potěšit my zarmoucení mamulku. Nenadály se nás, byly z toho potěšeny. Udělaly nám dobrú večeři. Večer tam přišli švagr starosta i s ní, Franc z Příčnice i s ní, Josef s ní, celá rodina pohromadě. Po večeři jsme sobě všickni krásně pozpívali, počtli (z bible) a pomodlili se. Bylo to pěkné, budem na to všickni, myslím, do smrti pamatovat. Před půlnocí se rozcházeli domů…"*

Když se v listopadu 1894 narodila Emilka, která z dětí dosáhla zatím nejvyššího věku, čtyř let, odvážili se opět doufat, ale nakonec i ona r. 1899 umírá. Útěchou a nadějí pro těžce zkoušené rodiče byla její sestřička Marta, narozená v září 1897, osmá v pořadí, prvá, která z dětí dospěla (zemřela v r. 1967).

Když k ní v r. 1899 přibyla sestra Božena, r. 1901 dědic gruntu Pavel, r. 1904 Lýdie a konečně r. 1908 Marie, nastalo pro rodiče, jako kdysi pro starozákonního Jóba, radostnější období života, i když ještě v r. 1900 umírá po porodu Amálie a r. 1905 zřejmě předčasně narozený chlapeček bez jména.

Rok 1899 je posledním rokem, kdy Jan zaznamenává již jen útržkovitě některé skutečnosti. Jako starostovi, byť malé obce, a laickému představiteli hrubolhoteckého evangelického sboru mu přibylo mnoho odpovědnosti a dalších povinností.

Jan velmi miloval svůj národ. Palackého Dějinám vyhradil přední místo v knihovně. Za první světové války sledoval pozorně zahraniční odboj, zvláště činnost T. G. Masaryka, kterého si nesmírně vážil. S radostí uvítal zrod republiky, avšak již roku 1919 ve věku pouhých 57 let umírá. Měl nemocné srdce a zemřel na méně závažnou infekci, kterou se nakazil při jedné sousedské výpomoci. Umírá při vědomí, poslušně jako ti Broučci, s hlavou na klíně své milované ženy. Dodnes kvetou na lukách a stráních kolem Korábky chudobky bílé i ty s rudými okraji a v létě se někdy až blýská od světélek rojů svatojánků .

Z nekrologů, které přinesl tehdejší tisk, alespoň několik řádků pana řídícího učitele Jana Rouse ze Zájmů venkova: *„Co bylo za války prosících rukou, jinde srdce a sklepy zavřeny, ale z Korábky odnášeli lidé alespoň po kilech zrní a zemáky , i tam pak odpočítávali zemáky pro svou vlastní potřebu… nedali-li darmo, tedy šetřilo se přísně běžných cen… Fůru dříví veze pár statných koní… na trh, aby bylo prodáno za lichvářskou cenu? Ne. Sleduješ…shrbená chaloupka skrývá pět třesoucích se dětí, žena s rozzářenou tváří oznamuje : to tatíček nám přivezli, šak už sme neměli ani čím uvařit. Tatíčkem a matičkou zovou oba tyto šlechetné lidi. Ten tisícihlavý zástup, který jej dnes ke hrobu doprovázel, svědčil, že každý z nich něco od něho přijal a dnes mu to přišel oplatit. … Tak máme, my Valaši, tatíčky dva: jednoho odpočívajícího již na hřbitově hrubolhoteckém a druhého v Praze – presidenta Masaryka. Na oba jsme hrdi, neboť oba týž pokrm duchovní jedli a týž nápoj duchovní pili.“*

(Z rodinných archiválií s mimořádně vděčnou vzpomínkou na Bohuslava Buriana (12. 11. 1891 – 2. 3. 1962), evangelického faráře a uznávaného historika valašského protestantismu. Díky jeho opisům nám byly deník i korespondence zachovány a zpřístupněny.)

Milostný obraz P. Marie Sněžné ve Velkých Karlovicích

Michaela Juříková

V malebné krajině Valašska se ukrývá klenot barokní architektury, který čistotou slohu vyniká nad okolní památky. Jedná se o celodřevěnou sakrální stavbu s centrální dispozicí, vystavěnou na půdorysu téměř pravidelného řeckého kříže. Stavba kostela byla započata 1. 5. 1753 a dostavěna o rok později po mariánském svátku (15. 8. 1754). Chrám je zasvěcený Panně Marii Sněžné.

Kult Panny Marie Sněžné je spojen s římskou legendou, dle které: *„V době papeže Liberia se římský patricij Jan a jeho vznešená manželka, kterým se nedostalo dědiců, rozhodli věnovat své statky Panně Marii. Ustavičně ji žádali a prosili, aby jim nějakým způsobem sdělila, jaké zbožné dílo mají svými penězi podpořit. Jejich usilovná přání i modlitby blahoslavená Panna Maria blahosklonně vyslyšela a ukázala to zázračně. O nocách srpnových [=5. srpna], když v Římě bývají ta největší horka, pokryl sníh v noci část pahorku Eskvilinu. Téže noci Matka Boží ve snu vyzvala jak Jana, tak jeho ženu, aby na tom místě, které uvidí pokryto sněhem, postavili kostel a zasvětili jej Panně Marii. Tak se chtěla stát jejich dědičkou. To sdělil Jan i papeži Liberiovi, který měl téže noci stejný sen. Ten pak na prosby kněží i lidu přišel k pahorku pokrytému sněhem a nakreslil na něj místo kostela, který byl postaven za peníze Jana a jeho manželky a později opraven papežem Sixtem III.“* (Překlad čtení II. nokturnu Římského breviáře.) Legendární příběh o zbudování kostela Santa Maria Maggiore v Římě se měl odehrát v roce 352. (Římská bazilika na esquilinském pahorku se významně vztahuje i ke slovanským národům, neboť právě v ní roku 868 papež Hadrián světil liturgické knihy za přítomnosti slovanských věrozvěstů Konstantina a Metoděje.)

Obraz Panny Marie Sněžné z karlovského kostelíčku není však přesnou kopií předlohy z římského chrámu - líbezného výjevu Madony s Ježíškem na zlatém pozadí ve stylu byzantských ikon. Karlovický obraz má sice zlaté pozadí a v jeho středu je zpodobněna polopostava Panny Marie v tradiční modré pláštěnce s hvězdami na čele a ramenou, která drží v náručí nad levým bokem Ježíška oděného v bílém šatu, jenž pravicí přidržuje zavřenou knihu a levici má v řečnickém gestu. Ruce Madony jsou překřížené (pravá přes levou), v jedné svírá nejspíše hrušku a prstem druhé ukazuje na místo, kde je ve spodní části malby zobrazen zasněžený pahorek, ke kterému míří trojice postav, z nichž jedna nese kříž (papež Liberius). Oba výjevy (Madona s dítětem a příchod k zasněženému vrchu) odděluje mrak s dvěma andělskými hlavičkami.

Vzhledem k námětu díla se původně nejspíš jednalo o mariánský obraz zdobící hlavní oltář karlovského kostela, který byl po stranách přidržován dvojicí řezbovaných andělů. Není známo, kdy došlo k přemalbě tohoto díla, které bylo náhodně objeveno během restaurování jiné oltářní malby. V současnosti je obraz umístěn v příčné lodi na evangelijní straně kostela.

Poutní kostely a kaple zasvěcené Panně Marii Sněžné se v Čechách a na Moravě nacházejí také v Praze, Čejkovicích, Olomouci, Andělské hoře, Brně, Náchodě, Litoměřicích, Liberci a jinde. Tento mariánský kult šířili v našich zemích zejména jezuité.

Obraz P. Marie Sněžné v karlovském kostele
Foto M. Juříková, 2008

135 let od narození Maxe Kurta

Josef Kramář

Čas od času bývá v některých regionálních kulturních periodikách na Valašsku připomínán pozapomenutý valašskomeziříčský básník Maxmilián Kunert, píšící pod pseudonymem M. Kurt (viz též např. Valašsko – vlastivědná revue č. 19, prosinec 2007). Narodil se 25. července 1877 ve Valašském Meziříčí. V tomto městě také v roce 1895 maturoval na gymnasiu. V Innsbrucku a Praze studoval práva. Jako právník pak působil v Hodoníně, Ostravě, Novém Jičíně, Prostějově a Bratislavě. V roce 1908 vydal sbírku lyrických veršů nazvanou prostě *Básně*. Zabýval se v ní tehdy literárně módní, ale společensky velmi tíživou sociální a národnostní problematikou Ostravska a také tématy rodného Valašska. Valašskému Meziříčí jsou věnovány básně např. *Kavalír* (o bohémském a sebezničujícím životě hraběte Rudolfa Kinského), *Valašský král* (o kontroverzní osobě poslance říšské rady a dlouholetého starosty města JUDr. Aloise Mikyšky).

Motivy města vykresluje Kurt i v jiných básních. Ve sbírce si všímá také dalších míst Valašska – Zašové, Soláně, Hostýna. Zřejmě proto, že toto dílo bylo tvrdě odmítnuto F. X. Šaldou, který označil autora za *„bezručovského epigona“*, zůstala Kurtova sbírka básní první a zároveň poslední zveřejněnou tvorbou svého druhu a Kurt nadále publikoval jen v časopisech. Útlý svazek veršů by se snad ještě ojediněle našel ve starých knihovnách, avšak i tam na něj nadále sedá symbolický prach zapomnění. Kurt byl také autorem několika divadelních her. Vzpomínku na tento talent moravské poezie poněkud oprášil v roce 1994 Oldřich Šuleř ve své knize *Paměť domova*. O publicitu a popularizaci Kurtova díla v regionálním měřítku se snažil i prof. Jiří Demel a to dokonce rozhlasovým pořadem. Kurtovy básně se vyznačovaly lyričností a řada z nich byla zhudebněna, a to např. Leošem Janáčkem, Vítězslavem Novákem nebo Janem Nepomukem Poláškem. Nejznámější takovou skladbou je Janáčkova kantáta pro mužský sbor a orchestr *Na Soláni Čarták*.

Na Soláni Čarták

Na Soláni Čarták,-
černá krčma nízká,
jako hnízdo orlí
mrakům už je blízká.
Večer jsem tam došel
a v duši tesknice:
těžko jsem opouštěl
drahé Karlovice;
ještě moje oko
v dáli kdes je hledá:
sbohem už, buď sbohem
má Vsacanko bledá…

Na Soláni Čarták,
v krčmě okna svítí,
cimbál zahřměl tichem…
Kdo mne v tanec chytí,-
Děvče krčmářovo
u dveří se smálo,
- troják jizbou zvoní…
Jaj, nač by tam stálo;
v pasu už ji svírám,
ruce se mi chvějí,
dech mi v prsou krátí
plná ňadra její…
Na Soláni Čarták
v tmu už stopen celý,
cimbál v jizbě ztichnul,
na nás zapomněli…
Beskyd v bílých mlhách,
hvězdy planou tiše
les spí a noc voní;
v náručí mi dýše
děvče krčmářovo…
Jak žhnou její líce –
Daleko, daleko
Moje Karlovice…

Časopisecky vydané verše i prozaické útvary se již zřejmě nedočkají souborného vydání. Kurt publikoval ve Zlaté Praze, Ostravském deníku, olomouckém Pozoru, Moravskoslezské revui a později i v Lidových novinách. A právě do nich Kurt přispíval často. Lidové noviny v letech před první světovou válkou začaly získávat patřičnou žurnalistickou úroveň a soustředily kolem sebe tehdy mladé autory jako bratry Čapky, Jiřího Mahena, Františka Gellnera, Viktora Dyka, Jiřího Sumína, S. K. Neumanna. Je veliká škoda, že až nyní po dlouhých desetiletích si uvědomujeme, k jak elitní, byť tehdy věkem mladé skupině literárních tvůrců valašskomeziříčský rodák patřil. M. Kurt zemřel 4. května 1960 v Bratislavě.

Jen tyto uvedené informace o Kurtově životě a tvorbě byly po desetiletí ve Valašském Meziříčí známé a při různých příležitostech kvůli nedostatku dalších údajů byly autory o Kurtovi píšícími v podstatě opisovány (Šuléř, Demel, Dorčák, Kramář). V roce 2009 byl ve Schlattauerově kavárně ve Valašském Meziříčí autorem této stati a prof. Růženou Děckou uspořádán vzpomínkový literárně-hudební večer na M.Kurta. Textový obsah byl pak převeden do písemné podoby a vydán v útlé publikaci s názvem *Něco málo od M. Kurta* (nákladem ČSOP Valašské Meziříčí v roce 2009). Těsně před odevzdáním materiálů do tiskárny se podařilo ještě ze Státního okresního archívu ve Vsetíně získat řadu údajů o jeho rodině a v drobném tisku je uveřejnit. Jeho

Z rodinného alba Fotoarchiv Z. Wagnera

otec Josef se narodil v roce 1836, matka Johana v roce 1839. Kurt měl pět sourozenců, a to Anežku (*1870), Gabrielu (*1873), Adolfínu (*1874), Josefa (*1876) a Huga (*1880). Otec dětí byl kupec a vlastnil ve Valašském Meziříčí dům č. 88 na náměstí. Jde o objekt, kde je již řadu desetiletí fotoateliér. Kurtovo mládí však zřejmě příliš radostné nebylo. Podle třídního katalogu gymnasia již v prvním ročníku studia v letech 1887/88 byl asi bez otce, jako jeho poručník je uveden Jan Bartha, obchodník ve Valašském Meziříčí. V posledním studijním ročníku 1894/95 podle třídního katalogu neměl ani jednoho rodiče, jeho poručníkem byl Karel Pagáč, pekař ve Valašském Meziříčí. V rubrice odpovědný dozorce a osoba, u které žák bydlel, je uveden Šebestián Zlobický, obchodník ve Valašském Meziříčí.

V závěru roku 2011 byl navázán kontakt s potomky M. Kurta, kteří se prostřednictvím internetu dozvěděli o vydání publikace Něco málo od M. Kurta. Jeho vnuk ing. Zdenek Wagner z Bratislavy mně pak předal řadu jednak zcela nových informací a jednak některá doplňující sdělení k již známým údajům o Kurtově životě a tvorbě.

Pocházel z rodiny obchodníka se smíšeným zbožím. Po studiích práv působil od roku 1899 jako finanční úředník ve státní službě jako koncipista v Hodoníně. Tady navázal přátelství s Jožou Uprkou. Později postupně pracoval v Brně, Ostravě a v Novém Jičíně. Zde se spřátelil s Otakarem Bystřinou (žil v letech 1861–1931, byl právník, psal humoristické povídky – poznámka J. K.). Od roku 1909 byl Kurt jmenován přednostou berního inspektorátu v Prostějově. V té době vedl Kurt v Prostějově čilý společenský život, podílel se na činnosti ochotnického divadla, a to i s paní Wolkrovou.

V roce 1919 byl jmenován přednostou berního referátu na generálním finančním ře-

ditelství v Bratislavě, dosáhl titulu vládního rady.

V letech 1903–1906 byl pravidelným fejetonistou v Ostravském deníku (pod šifrou -rča), dále přispíval nepravidelně do denního tisku a časopisů, např. Moravskoslezská revue (1905–1912), Pokroková revue (1905–1907), Samostatnost (1906–1912), Zlatá Praha (1906–1907), Naše besedy (příloha Moravského venkova, 1911), Hlasy od točen (Prostějov, 1911), Lidové noviny (a jejich příloha Večery 1910–1920, 1938), Pozor (Olomouc, 1919). Psal sloupky, fejetony, básně. Po roce 1910 jeho literární aktivita slábla, od poloviny dvacátých let ustala docela.

Jízda

V saních přituleni –
líce hoří mrazem,
třpytné malé vločky
tiše letí na zem.

Jak rolničky zvoní
ze Stínadel dolů…
Pohádka kol bílá –
my v ní sami spolu.

A tou sněžnou říší
koně letí cvalem –
tys má královnička
a já tvojím králem.

A královna s králem
musí se mít rádi…
Na Konvici Pelár
cimbál už si ladí…

Och, ta jeho píseň
vždycky srdce raní…
Zapláčeš, vzpomeneš,
královničko, na ni…

Z chystané, ale nerealizované sbírky *Meziříčské písničky.*

Kurt je rovněž autorem několika divadelních her. V roce 1907 uvedla činohra brněnského Národního divadla jeho drama *Zkáza*, jehož námětem byl pád valašskomeziříčské záložny v roce 1903. Jednoaktovou komedii *Všichni tři* charakterizoval Šalda jako *„ironickou glosu, staromládenecký klep úžasně ošuntělého střihu“*. Aktovka *Za noci měsíčné* těží ze zbojnické romantiky v době Jánošíkově. Hra *Za májového večera* zpracovává nenový námět oživlé sochy: mladý sochař se zamiluje do sochy Venuše, kterou vytvořil. Socha ve snu ožije, ale je zabavena exekutorem.

Zajímavé jsou i údaje z Kurtova rodinného života. Jeho nejstarší sestra Anežka vstoupila do kláštera, zemřela mladá ve věku osmnácti let. Smutek nad jejím odchodem vyjádřil Kurt ve své sbírce v básni *Památce sestry A* na straně 63. Maxmilián Kunert se buď v roce 1902 nebo 1904 oženil s Marií Piškytlovou z Příbora, jednou ze tří dcer majitele starého renesančního domu na náměstí, realit a obchodu s koloniálním zbožím. Narodil se jim syn. Jeho příchod oslavil Kurt v básni *Tomu, jenž přijít má* (strana 93 sbírky) a *Tři písničky o mém životě* (strana 94).

…Jak dny letí, letí…

Než jsme se nadáli
zakřičel nám do snů
náš Valášek malý.

(Tři písničky o mém životě)

Syn však zemřel ve velmi útlém věku, nezachovalo se ani jeho jméno, ani data narození a úmrtí. V roce 1909 se narodila v Novém Jičíně dcera Marie a v roce 1916 v Prostějově dcera Olga.

Po vzniku samostatného Československa se přestěhoval Kurt do Bratislavy (viz výše). V roce 1922 byli spolu s manželkou na výletě v Drážďanech. Na zpáteční cestě manželka onemocněla buď virovým zápalem mozkových blan, nebo tyfem a po návratu do Bratislavy zakrátko zemřela. Je pohřbena v Bratislavě. Kurt se podruhé oženil až poté, kdy se obě jeho dcery provdaly. Jeho druhou manželkou se stala Margita Havlátová (1900–1987), která měla syna Jana a spolu s nimi žil. V roce 1936 jako Čech musel Kurt opustit Bratislavu a vrátil se do Prahy. V roce 1939 odešel do důchodu ve funkci ministerského rady. (Zde se nabízí paralela s životními osudy další výrazné valašskomeziříčské osobnosti MUDr. Jana Bohuslava Kraicze, osobního přítele T.G. Masaryka. Po roce 1918 byl vyslán Kraicz na Slovensko založit Československý červený kříž a posléze pracoval jako ministerský rada na expozituře Ministerstva zdravotnictví v Bratislavě. I on musel jako Čech na nátlak dr. Tisa již koncem dvacátých let Slovensko opustit. – poznámka J.K.) Léta důchodu trávil Kurt v Praze, ale na sklonku života se v roce 1958 vrátil do Bratislavy, kde žily jeho dcery a vnoučata. Po své smrti v roce 1960 byl pohřben v centru Bratislavy na Ondrejském hřbitově.

Kurtova dcera Marie se provdala za významného slovenského spisovatele Ivana Horvátha (1904–1960). Vystudoval práva, po skončení druhé světové války působil jako československý velvyslanec v Budapešti. Na počátku padesátých let byl zatčen a posléze souzen ve vykonstruovaném procesu s takzvanými slovenskými maloburžoazními nacionalisty společně s Gustavem Husákem (doživotí), Danielem Okálim (18 let), Ladislavem Hodošem (13 let) a Ladislavem Novomeským (10 let) a odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 22 let. Byl propuštěn v roce 1960. Zemřel 4. 9. 1960. Z jejich manželství se narodily děti - syn Ivan (nar. 1935) a dcera Jana (nar. 1938).

Druhá Kurtova dcera Olga se provdala za Arnošta Wagnera. Z jejich manželství pochází syn Arnošt (nar. 1938), jeho manželkou je známá bývalá soudkyně Ústavního soudu Eliška Wagnerová, a syn Zdenek (nar. 1940). A právě jemu a také dceři Ivana Horvátha Janě Schillerové děkuji touto cestou za poskytnutí cenných a zajímavých informací z Kurtova života, o kterých se dosud na Valašsku nevědělo.

Kurtova tvorba je dnes prakticky neznámá, nicméně jeho místo v literárních dějinách Valašska a Valašského Meziříčí zvlášť je trvalé. V letošním roce jsme si připomněli 135. výročí Kurtova narození a touto statí mu věnujeme svou vzpomínku.

Maxmilián Kurt s vnoučaty Z fotoarchivu Z. Wagnera

Zpěvohra Osloboděná slibka

Ivana Kašparová

Zhudebněný baladický příběh nenaplněné lásky v koloritu lidové mystiky a poetiky.
(J. Kašpar)

Scénář zpěvohry Osloboděná slibka začal vznikat v roce 2006, kdy jsem byla oslovena svým manželem Jiřím Kašparem, abych popřemýšlela nad vhodným námětem pro zpívanou hru na lidové téma, ke které by vytvořil či zaranžoval hudbu. Inspirovala mě kniha pověstí *Co sa Karlovjanom stalo aj nestalo*, do níž její autorka a známá sběratelka lidové slovesnosti Helena Mičkalová zařadila i poutavý příběh o Osloboděné slibce. Zaujala mne jak postava bájné slibky, tak i milostný příběh, který v sobě nesl potřebné atributy, jako jsou napětí, tajemnost, poutavý děj, dramatický spád, jež

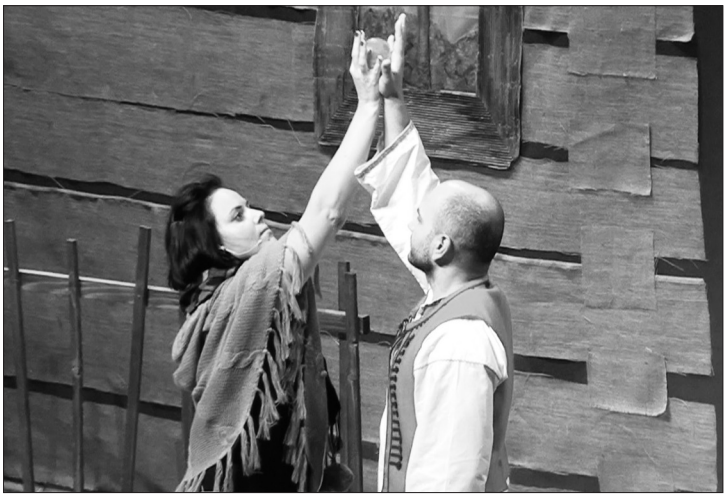

Ze zkoušek zpěvohry Osloboděná slibka - Klára Blažková-Obručová jako Anička a jako Janíček Rudolf Danajovič

Foto Archiv Horní Jasénka o.s. 2012

přímo vybízely k převedení do jevištní podoby. Pověst jsem poté ve scénáři rozčlenila do čtyř jednání.

Textem zpěvohry a melodickým základem se staly samotné lidové písně sběratelů, jakými byli např. František Bartoš, Jan Nepomuk Polášek, Arnošt Kubeša či Leoš Janáček. Ve zpěvohře se objevují lidové písně z různých koutů Moravy a Slovenska. Obdobně jako lidé, kteří kdysi písně sběratelům předzpěvovali, tak i já jsem texty na místech, která vyžadovala respektování dějové linky, musela přizpůsobit či dotvořit tak, aby bylo jádro příběhu zřetelné.

Samotný příběh, texty lidových písní i desítky lidových nápěvů, které umocňují náladu zpěvohry, jsou dokladem toho, jak bohaté je dědictví lidové kultury u nás.

Příběh lásky o dívce, která se neubránila nátlaku rodičů a porušila slib, jejž dala svému milému, se v Domě kultury Vsetín odehrál v režii Miroslava Urubka a pod taktovkou autora hudby a uměleckého vedoucího hudebního souboru Jiřího Kašpara 11. listopadu 2012 (s reprízou 25. 11.2012). Premiéra výjimečného projektu, na němž se podílela téměř stovka dobrovolníků, byla věnována památce folkloristky Heleny Mičkalové.

V hlavních rolích mileneckého páru se publiku představili Klára Blažková-Obručová (sólistka Brněnského orchestru lidových nástrojů) jako Anička a jako Janíček Rudolf Danajovič (choreograf a někdejší vedoucí taneční složky Vojenského uměleckého souboru písní a tanců Ondráš Brno).

Taneční choreografie zpěvohry Osloboděná slibka se ujala Jaroslava Špačková, bývalá tanečnice Státního souboru písní a tanců Praha a dlouholetá pedagožka ZUŠ Vsetín. Scénu navrhla a vytvořila Miroslava Němcová, učitelka výtvarného oboru na vsetínské ZUŠ.

Realizace zpěvohry by nebyla možná bez Valašského orchestru lidových nástrojů, který si letos připomíná 10. výročí svého založení a patří na Vsetínsku k nejmladším hudebním seskupením. Nezbytnou součástí orchestru se při této příležitosti stali i členové dechové hudby Polančanka. Pěvecký sbor vystoupil pod uměleckým vedením zlínského sbormistra Josefa Surovíka a účinkovali i členové souborů Vsacánek, Vsacan, Kotár, Jasénka, CM Kordulka i umělci z různých mimovsetínských spolků.

Ladislav Nezdařil ve vzpomínkách své ženy

Richard Sobotka

Básníkova jizba v podkroví rodného domu v Tylovicích podnes dýchá přívětivostí a jakousi starobylostí jako za dob, kdy *za oknem kvetl červený muškát a voněl rozmarýn,* kdy *dveře stárly na závoře* a na nedaleké mezi *kvetl rezekvítek tenký a dúška mateří...* Mezi portréty rodičů, svícnem s ohořelou svíčkou, miskou vlašských ořechů, lahví likéru, hodinami odtikávajícími čas a fotografií Ladislava Nezdařila sedícího na pohovce nedaleko kachlových kamen zavzpomínala v době básníkových nedožitých devadesátin jeho manželka RNDr. Danuše Drahotová – Nezdařilová na básníkovo dílo i na léta společného života:

Seznámila jsem se s Ladinem v Praze. Po absolvování Střední zdravotnické školy (až o něco později jsem začala navštěvovat přírodovědeckou fakultu) jsem nastoupila jako sestřička do Thomayerovy nemocnice. Shodou okolností tam byl hospitalizován i Ladin. Jednou večer si přišel pro prášek na spaní. Během noční služby jsem četla Halase. Zalistoval ve sbírce, otevřel ji na stránce s básní Déšť v listopadu a zarecitoval svou zamilovanou:

„A co bys chtěl, až k srdci zamračený když taková voda padá

A já bych chtěl úlevný drobek nahé ženy, co mne má ještě ráda.“

Tehdy jsem si o něm pomyslela cosi nepěkného…, ale i tak jsme si vyměnili telefonní číslo, zavolali si a párkrát se viděli.

Byl osmašedesátý rok a Ladin odjel na dva měsíce prázdnin do Rožnova. Přišla srpnová invaze a okupace, takže se vrátil do Prahy opožděně. A právě v té emočně vypjaté době se náš vztah upevnil a naplnil a od té doby jsme byli spolu celých 30 let.

Začala jsem s ním jezdit do Rožnova, a protože jsem jako dítě vyrůstala v domě, kde kachlová kamna byla, připadala jsem si v jeho jizbě i v tomto líbezném kraji Valašska jako doma. Kdykoliv sem přijedu, je to pokaždé – po tom pražském zmatku – jako náplast na duši… Ladin svůj domov miloval a rád se sem vracel. Byl to pro něho „ráj“ na světě.

Oba nás spojovala literatura, která je i mým koníčkem. Organizovala jsem čtvrté vydání básnické sbírky Horní chlapci. Vyšlo v roce 2000, rok po smrti Ladina. Setkala jsem se při práci na něm s nádhernými lidmi a pomáhalo mi to přežít období, kdy Ladin odešel a bylo mi nejbolestněji… Mám krásnou vzpomínku na paní Karlu Palátovou, která sbírku ilustrovala, a řekla mi, že si celý život přála ilustrovat tři knihy: bibli, Citadelu od Exupéryho a Nezdařilovy Horní chlapce. Bylo to nádherné vyznání a pro mne „heřmánkový obklad“ na srdíčko a dušičku.

Paní RNDr. Danuše Drahotová – Nezdařilová v Ladinově jizbě

Foto Richard Sobotka, 2012

O Ladislavu Nezdařilovi (8. 2. 1922 – 15. 1. 1999) lze bez nadsázky hovořit jako o valašském básníkovi. V rodné tylovické chalupě na návsi U křížku vstřebával od dětství atmosféru starého Valašska… Do domu Nezdařilových chodili Tylovjané nakupovat do kvelbu Kláry Mlčochové, kolem jezdily formanské vozy a rozvážely tovar místních pláteníků do Pešti i Vídně a Tylovice ožívaly lázeňským ruchem kdysi věhlasných klimatických lázní Rožnov, neboť lázeňští hosté sem zavítali při svých procházkách a navštěvovali rázovitou hospodu Harcovna. Z oken tylovických chalup se naskýtal výhled na voňavé louky a pole až po Rysovou horu a opačným směrem na Horečky s vrchy Kluzov a Ostrý...

To vše zanechalo hlubokou a trvalou stopu v paměti, duši i srdci básníka, literárního teoretika a vysokoškolského pedagoga PhDr. Ladislava Nezdařila, který zemřel v Praze 15. ledna 1999. Jeho ostatky byly 7. října 2000 uloženy v areálu rožnovského skanzenu na Valašský Slavín, kde jeho hrob zdobí pomník Martina Gaji s prostým nápisem: *Básník horních chlapců*.

Ladislav Nezdařil po sobě zanechal v pozůstalosti řadu básnických textů. Paní Danuše Drahotová - Nezdařilová k ní poznamenala: *Uspořádat ji je pro mne i po těch letech psychicky náročné... Stále doufám, že se jejího utřídění ujme některý z mladých literátů. Ladin měl představu, že by významným básnickým osobnostem literárního světa věnoval báseň... Bylo by to vhodné téma k vědeckému zpracování. Na téma Ladinových básní už byly napsány tři diplomové práce, všechny o básnické sbírce Horní chlapci (a poslední na téma Hudba a Horní chlapci).*

Básníkův rodný dům v Rožnově p. R. – Tylovicích
Foto Richard Sobotka, 2012

Skleněná peřina

Ej, dneskaj je radost stavěť – gdyž máte peníze a nenatrefíte na fušery. Sklady sú plné materiálů, o kerých sa zedníkom a řemeslníkom před tú sametovú ani nesnilo. A jaký je to materiál – lehký, pevný, barevný a nekúše. Tož baže nekúše. Šak pamětníci sa eščě dneska ošívajú, gdyž slyšíja hřejivé slovní spojení „skelná vata". Izolace to pravda byla a dozajista ešče nekde dneska hřeje či chladí, ale nedaj bože tu vatu chytnut holú rukú! Milion skoro neviditelných jehel ste měli v mžiku v ruce. Ej, to bylo svědění na kolik dní a nocí. A co potem, když ste sa při práci zapotili a zapomněli si zapnúť knoflík u krku (nebo když nebýl), ojojoj. A ti, co už to znali, sa k vatě přibližovali velice opatrno a s vysoko zvednutým límcem, dobrýma rukavicama a s chladnú hlavú…

To tehdy sa v jednej dědině na Horním Vsacku stavila škola (a zrovna byly prázdniny), prostory to zrovna malé nebyly a bylo třeba pamatovať na zimu, kde co je třeba zabaliť, vystlať, založiť, aby škola nepromrzala a teplo neutekalo pánubohu do oken. No teplem sa šetřilo už tenkráť. A tož kolem školy stála jak čínská zeď srovnaná hromada balíků skelnej vaty. Vtedová to byla, jak sa dneskaj říká, horká novinka. Chlapi si ju po lešení podávali nahoru až hore pod střechu. Kolem poledne si z tej výšky všimnuli, jak sa kolem stavby motá skupinka cigánů – jedna stará tetina snáď z deseti děckama. A ty vlézly hneď tam a hneď zas sem, žádný plot jim nebýl dosť vysoký, žádná díra dosť malá. Obhlédaly tu stavbu ze všeckých stran a za chvílu už sa aj chlapů dole vyptávaly, esli jim nepřebývá nejaká deska či hřebík, a že hen ty plechy v kútě už dozajista nikdo nechce, že vypadajú vyhozené. Tož hotoví uklízeči. No a hlavně je zajímalo, co to je v těch balíkoch, které strkajú po lešení hore pod střechu. Motaly sa tam už dobrú půlhodinu, až to dožralo stavbyvedúcího a hnal je pryč. No, ale to bylo jak do vos. Stará začala ječeť, že s děckama naschvál chodí ke škole, aby si přes prázdniny neodvykly a znaly dobře cestu. Takové to bylo dobračisko. Na chvílu sa skupina ztratila, ale ne na dlúho. V Bečvě utéklo eném sto kýblů vody, když chlapi při svačině uslyšeli, jak kdosi za stavbú tahá z hromady lešenářské trubky. Stavbyvedúci vyskočil tajak čert z krabičky, když vtem ho Slávek Vrbiců, starý šprýmař a srandista, zadržél takovým tým gestem jak v nejakém emerickém westernu (v překladu „nechaj to na mňa, hombre"). Natáhl si rukavice a vyrazil do akce. Chlapi sa hnedkaj nalepili na okna, aby jim nic z teho dramatu neutéklo. Za chvílu už vidija, jak dole rozhazuje cigánka rukama a Slávek eném něco přikyvuje. Pak sa otočíl a nekam odpochodoval. Kolem starej sa mezitím shromáždily děcka a všeci spolem (aj ti hore) vyčkávali. Za chvilku už na scénu napochodovál Slávek a ne sám. Vedla něho stojí balík skelnej vaty. Pravda takový celý potrhaný, aj trochu špinavý, jak sa odsúval nekam na konec, nikdo sa s ním naspješ nechtěl zdržovať. No Slávek jeho image trochu vyspravíl eště jedním igelitovým pytlem a chlapi hore v patře včíl eném s otevřenýma hubama sledovali, jak vatu předal tej partiji. Ti ju zdrapli a zaprášilo sa jim za patama. Bylo po představení a Slávek sa až do konca šichty nosil po stavbě jak páv.

Nad Bečvú sa na druhý den teprú rozpúšťala ranní mlha, když stavbyvedúcí vyhlédl z okna a skorem sa přitem zalknul sodovkú. Ke škole sa táhl zástup postav, malých a větších, širších aj tenších a mezi nima jedna stará tetina. A všeci jak jeden cigán zvedali ruky ke škole a mávali, eném ne nejak zvesela. Za chvílu už nejedna z těch ruk smýkala dveřami školy a ostatní do nich aspoň kopali či búchali. No jak byli chlapi rádi, že nezapomněli raz zamknúť. A najvjec Slávek, bledý jak čerstvě natřená stěna. Dneskaj sa už nikam nehrnúl a zapřísahal stavbyvedúcího, ať těm dole vysvětlí, že tu dneskaj není. Ani zítra. Skupina eště notnú chvílu povykovala před školú, než ju stavbyvedúcí přesvědčil o tem, že ten kolega ze včerajška, po kterém tak túžija, pracuje ode dneška v Brně či v Praze, protože je to veliký specialista. A tak skupina za velikého lamentování a nadávek zasej odtáhla.

Ze Slávka nakonec vylézlo, že jim tu skelnú vatu tak vychvaloval a přirovnával k péří a nakonec jim k temu přibalil aj radu, že by měli sami vyzkúšať, jak to pěkně hřeje. A tož sa aj stalo. Enomže nemohlo ostať u jednoho nešťastníka, každý si chtěl doma zkusiť, jak to divné peří hřeje. Za chvílu sa už skoro všeci ošívali a drbali, jak jim ty skelné jehličky polechtaly holé ruky, krky, přes košule celé tělo. A čím sa víc drbali, tím to vjacej svědilo, a čím to vjacej svědilo, tím sa víc ošívali...

Po tom incidentu Slávek chodil do práce aj z práce kerýsi čas se slunečními brýlami na nose, aj když pršalo, a chlapi si ho ešče dlúho dobírali, že má před školú jakúsi návštěvu...

Velmi volně podle vzpomínek pamětníků z Horního Vsacka poskládal **Michal Janiš**.

O Valašsku a na Valašsku

VÝBĚR Z NOVÝCH REGIONÁLNÍCH PUBLIKACÍ

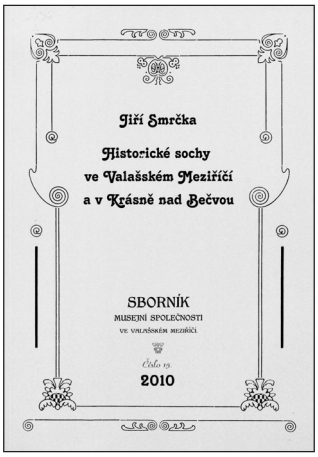

Meziříčské sochy

Jiří Smrčka: Historické sochy ve Valašském Meziříčí a v Krásně nad Bečvou. Sborník Muzejní společnosti ve Valašském Meziříčí č. 15, Valašské Meziříčí 2010. 90 stran.

Sborník Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí stojí na počátku soustavného historického a národopisného studia Valašska. Vycházel v letech 1884-1911, celkem tehdy vyšlo 14 sešitů, čísel, která obsahovala řadu dodnes vyhledávaných článků a studií. Na konci roku 2009 vydali ve Valašském Meziříčí objemný souborný reprint všech těch čtrnácti čísel.

A v roce 2010 vydala tamní Muzejní společnost číslo patnácté: práci Jiřího Smrčky Historické sochy ve Valašském Meziříčí a v Krásně nad Bečvou. Doplňme, že na přelomu let 2010 a 2011 vyšlo číslo další (na titulní straně ovšem opět označené jako patnácté), šestnáctistránková studie Jana Suchého o lomu Hrachovec, a v roce 2011 ještě číslo 16. (tedy 17.), sborník obsahující čtyři články, mimo jiné o valašském salašnictví.

Jiří Smrčka konstatuje, že důvodem k sepsání práce *„byla zejména snaha zviditelnit, propagovat a zejména popsat unikátní historické památky“* Valašského Meziříčí, ale také *„nedostatek jakýchkoliv aktuálních informací či studií, zabývajících se hlouběji všemi historickými sochařskými díly“*. Celkem Smrčka eviduje 12 soch (z nichž jedna – socha svatého Jana Nepomuckého – byla roku 1969 darována rožnovskému skanzenu), barokní vjezd na farní dvůr se sochami Krista a apoštolů Petra a Pavla, dva kříže s kalvárií, kříž od bývalé krásenské brány a pak ještě jeden kříž (u mlékárny), ale také dnes již nezvěstné sochy svaté Barbory a Rozálie, jež byly umístěny v nikách na zdi kostelní věže, a barokní či spíše rokokovou sochařskou výzdobu bývalé zahrady zámku Žerotínů, z níž se dochovala jen jedna dekorativní váza, relikty užité na kříži u mlékárny a pravděpodobně i plastika putti.

Záměr sepsat, zdokumentovat a popsat sochařské památky je velmi bohulibý a následováníhodný. Taková kvalitní dokumentace pak může být mimo jiné důležitým podkladem pro další péči o památku. Nápisy na podstavcích, ozdobné prvky, ale i samotné sochy přirozeně podléhají zubu času – a tu a tam se proto opravují. Například ve Valašských Kloboukách se už téměř 150 let datuje – vlivem někdejších neodborných oprav, jež se projevily v chronogramu – socha svatého Jana Nepomuckého do roku 1733 namísto do roku 1747. Ve Vlachovicích byla v roce 2010 „opravována“ socha svatého Floriána (nemovitá kulturní památka!), přičemž datace na podstavci byla k neuvěření svévolně změněna z roku 1869 na 1860 (přitom správnou dataci lze nalézt i v dostupných monografiích o obci). Úpravy v chronogramech se ostatně v rámci restaurátorských zákroků objevily v posledních letech, a zůstanu stále na jižním Valašsku, i v Lidečku či Újezdě. – A když se ke kvalitní dokumentaci přidá i potřebná míra angažovaného uvažování, je taková práce ještě cennější. Mám na mysli například upozornění Jiřího Smrčky na nevhodné umístění „galerie soch“ na přelomu 40. a 50. let: sochy jsou pod stromy a podél frekventovaného průtahu městem, takže se na jejich stavu velmi negativně projevuje ono kyselé prostředí v kombinaci s výfukovými zplodinami. Podobně důležitá jsou také upozornění na restaurátorsky nedůsledné provedení chronogramu na s. 19 nebo na nutnost oprav některých artefaktů.

Doplňující informace k historii soch Smrčka přebírá povýtce především z literatury, archivní studium tedy zůstává výzvou pokračovatelům. Může poskytnout mnohé cenné informace, například zpřesnit či korigovat datace artefaktů a podobně.

Přes některé formální nedostatky, (nikoli ojedinělé) nepřesnosti a nedůslednosti (nerozlišování majuskulí a minuskulí v některých nápisech, psaní Libor i Liborius atd.), kolize s pravopisem či reprodukování ne příliš zdařilých současných snímků (například s. 17 dole) je nutno říci, že se jedná o velice záslužný a potřebný publikační počin. Lze vyslovit přání, aby knížka vzbudila další zájem veřejnosti a stala se „živým“ materiálem.

Petr Odehnal

Oslava Soláně

Dalibor Malina (ed.): Kulturní dědictví Soláně a jeho okolí. Historie – Příroda – Kultura – Život. Vydalo Sdružení pro rozvoj Soláně, s. l. [Karolinka] 2012. 300 stran

Některé věci jsou člověku potřeba jako sůl, říká se. Jsou ženy, které mužům solí bez soli, tedy je trápí a dokonce některé i bijí. Nejen těm chudákům jsou pak takové potvory solí v očích. O skutečných chudácích se říkávalo, že nemají ani na sůl. A někdo se čas od času ztratí jako sůl ve vodě...

Významná cesta, po které se sůl už od středověku vozívala z Polska, z oblasti kolem Wieliczky, na Moravu a do Uher, vedla přes Soláň. Cesta byla zvána *solarská*. Ten kopec, to je nejen turistický, ale díky především výtvarným vrstevnicím také kulturní a společenský fenomén. Na Valachoch ho předčí jedině Radhošť.

Sdružení pro rozvoj Soláně připravilo na počest těch – přitom nijak závratných – 860 či 861 metrů velkou reprezentativní monografii s názvem *Kulturní dědictví Soláně a jeho okolí*. V autorském kolektivu jsou bez výjimky zastoupeni odborníci, kteří se problematikou svých kapitol léta (či dokonce celoživotně) zabývají: **Jaroslav Jurčák, Karel Pavelka, Jiří Langer, Věra Kovářů, Daniel Drápala, Václav Michalička, Milada Fohlerová, Dalibor Malina a Jakub Chrobák**, autory textů od súsedov (publikace je mimo jiné výsledkem přeshraniční/cezhraničnej spolupráce) jsou pak **Rudolf Gerát, Jaroslav Velička a Milan Mazúr**.

Kromě historických souvislostí týkajících se feudální držby a osídlení tamních lesů jsou zde kapitoly o flóře a fauně, o architektuře chalup, kolib a chlévů. Svou kapitolu má v knize strom, zdroj běžně dostupného a snadno zpracovatelného přírodního materiálu, strom, nabízející člověku tak pestré možnosti pro zužitkování. Samostatné kapitoly jsou věnovány také portášům, zvykoslovnému roku, lidovému oděvu, hudbě a tanci. Stranou samozřejmě nezůstaly ani umělecké inspirace soláňského hřebene, vzpomínána jsou jména Svatopluka Čecha, Mikoláše Alše, Dušana Jurkoviče, Mi-

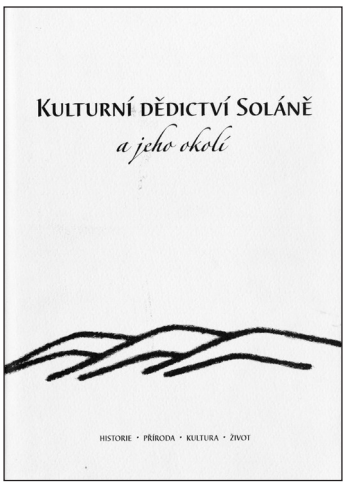

chala Urbánka, Leoše Janáčka, Ozefa Kaldy, Jana Kobzáně, manželů Podešvových, Aloise Schneiderky, Karla Hofmana, Luďka Majera, Jaroslavy Hýžové či Jiljího Hartingra; Podešvovi, Schneiderka, Kobzáň a Hofman zde pak mají své samostatné medailony, literární tvorbě Jana Kobzáně je navíc věnována ještě samostatná kapitola. V koncentrované podobě, zahrnující mnohé výše naznačené, je pak kapitolou představena také přeshraniční oblast Javorníků, Kysucko. Prezentován je pak i řetěz kamenných plastik „modlitba", jež tvoří součást Javornického chodníku.

Kdo by snad ještě s návštěvou Soláně váhal, tomu je určeno závěrečné Pozvání na Soláň: k návštěvě Čartáku, Karlovského muzea ve Velkých Karlovicích, Ateliéru u Hofmanů, pozvání na Malířské cesty kolem Soláně, na sečení luk – a samozřejmě do Informačního centra Zvonice (mj. Salon valašských výtvarných umělců) a přírodní galerie v jejím okolí. Autorem pozvání je Dalibor Malina, spiritus agens některých vzpomenutých projektů a také editor recenzované publikace. Cituje také nápis na zvonu ve Zvonici, který může stát i v záhlaví knížky o Soláni: *„V obdivu a úctě k obyvatelům hor a umělcům, kteří v horském prostředí žili a tvořili, ve víře v životnost jejich odkazu a duchovní a materiální rozvoj Soláně."*

Mě ovšem Dalibor Malina – dovolím si být trochu osobní – nalákat nemůže, já už jsem byl lapen dávno. Se ženou jsme si před lety vybrali karlovský kostel jako místo, kde jsme si chtěli dát manželský slib (poprvé jsme v té věci oslovili charismatického P. Janíčka, nakonec nás ale oddával „mladý" z Hrozenkova, na ponaučení jsme jezdívali vlakem a zpátky pak nejednou stopem), a od té doby se vracíme do okolí Soláně téměř každý rok na dovolenou – už i s dětmi.

Velký formát, početné a krásné fotografie historické i současné (autorem především Zdeněk Hartinger, ze slovenské strany pak Jaroslav Velička), fotografie, kterým byl funkčně ponechán velkorysý prostor, čistá sazba. Knížka, do které se dobře začítá a která se příjemně prohlíží. Opravdu nepřeháním, když řeknu, že listování tou soláňskou knížkou má příznak svátečnosti.

Krásný dárek – Soláni a jeho světu, práci lidí kolem Zvonice a dalších projektů, návštěvníkům a milovníkům Valašska.

Petr Odehnal

Dřevo, proutí, sláma v tradiční rukodělné výrobě na Podřevnicku

Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, Klub H+Z Zlín, občanské sdružení pro využití odkazu Jiřího Hanzelky a Miroslava Zikmunda, Zlín 2011, 270 s., ISBN: 978-80-87130-19-3, ISBN: 978-80-904197-1-1.

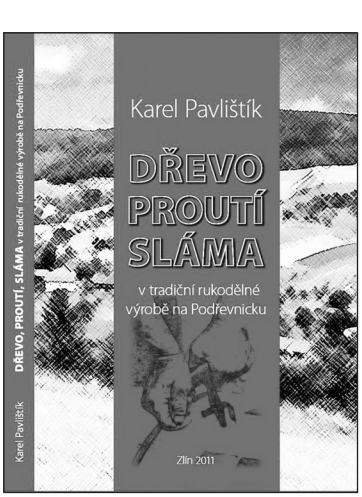

Odborná studie věnovaná domácké výrobě dřevěného nářadí, náčiní a hospodářských potřeb z proutí a slámy vychází jako druhé rozšířené vydání stejnojmenné publikace z roku 2005. Pro velký zájem nejen u odborné veřejnosti, ale i u současných zájemců o zvládnutí a rozvíjení tradičních rukodělných technik se u příležitosti autorova životního jubilea přikročilo k její reedici s rozšířenou textovou i obrazovou dokumentací, získanou v rozmezí let 2005-2010. Její **autor PhDr. Karel Pavlištík, CSc.** se řadí k předním odborníkům na danou problematiku, neboť tradiční rukodělné výrobě na Podřevnicku věnoval značnou část své odborné kariéry. Tímto významným počinem v oblasti domácké výroby v regionu tak autor završil své dlouholeté badatelské, dokumentační a sběratelské činnosti rozvíjené na etnografickém pracovišti Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně v letech 1963 - 1970 a 1990 - 2010.

Studii přinášející podrobný přehled o vývoji, charakteru a rozsahu specifických odvětví lidové výroby na Podřevnicku předcházel dlouhodobý podrobný terénní výzkum, sběr a dokumentace *... s cílem získat maximální počet informací o popisovaných rukodělných výrobách od posledních žijících kvalifikovaných informátorů, pořídit kolekci artefaktů prezentující jednotlivé výrobní odvětví a detailní kresebnou a fotografickou dokumentaci.* Navíc osm stran soupisu pramenů a literatury svědčí i o důsledné přípravě teoretické.

První a nejobsažnější ze čtyř základních kapitol je věnována hlavní zpracovávané surovině - dřevu. Obsáhle a fundovaně je zde pojednáno nejen o nástrojích, pomůckách a základních výrobních procesech s uvedením jejich členění, ale také o přírodních, hospodářských a sociálních příčinách vzniku a rozvoje domácké výroby dřevěného nářadí a náčiní. V této souvislosti je pozoruhodný i přehled zvláštností způsobu života domáckých výrobců, přinášející zajímavá fakta o provozu domácnosti těchto rodin, především pak o intenzitě a četnosti zapojování rodinných příslušníků do výrobního procesu včetně využití ženské a dětské pracovní síly. Mimo to si autor podrobněji všímá také způsobů získávání dřeva, jeho přepravy do místa výrobcova bydliště, předběžného ošetření a uskladnění i výroby jednotlivých součástí a dílů výrobku s jejich následnou kompletací a konečnou úpravou. V technologii výroby dřevěného nářadí a náčiní autor užívá systém třídění, který rozlišuje tradiční rukodělnou dřevařskou práci podle techniky zpracování suroviny, a to *práce z bloku* (samorosty, práce dlabaná, práce korýtkářská a řezba), *práce ze štípů* (šindel, šindelová konstrukce, práce z lubů, práce bednářská, kolářská a výroba zemědělského nářadí, práce soustružená) a *práce z rámů* (práce stavební, sekernická a výroba lidového nábytku).

Další dvě kapitoly pojednávající o zpracování proutí a slámy jsou pojaté obdobným způsobem. Část o *proutí* zahrnuje podrobný přehled rukodělného zpracování březového proutí neloupaného zeleného, a vrbového loupaného proutí; kapitola *o slámě* představuje tuto surovinu jako vedlejší, avšak mnohostranně využitelný, a tudíž důležitý produkt využívaný jak pro domácí výrobu pro vlastní spotřebu, tak pro pravidelnou domáckou výrobu, pro niž bylo hotovení výrobků ze slámy hlavním zdrojem obživy a celoročním zaměstnáním. Na sedmapadesáti stranách autor podává vyčerpávající popis materiálu, nástrojů i výrobního sortimentu obou zmíněných surovin. Neopomíjí ani zde vylíčení historie výroby a technologických postupů v návaznosti s podchycením všech vnějších podmínek ovlivňujících vznik a rozvoj produkce. Zvlášť cenný je souhrn důležitých reálií o sociálním postavení výrobců v komunitě obce, o uspořádání jejich rodinného života či způsobu distribuce výrobků. Závěrečná část kapitoly o slámě přináší zajímavá shrnující fakta o vývoji výrobního sortimentu od užitkových předmětů ze slámy po tvorbu čistě dekorativních slaměných artefaktů, která se ve dvacátém století rozšířila i na Podřevnicku. Soudobou výrobu slaměných ozdob prezentuje autor v závěru knihy jedinečnou tvorbou Františka Zusky ze Zlína.

Dokumentační význam publikace podtrhují kromě uvedených nářečových a profesních výrazů také vynikající kresby Karla Langra, jedinečná fotodokumentace výrobků a tzv. detailní „fotoseriály" jednotlivých fází výrobních postupů popisovaných v textu. Pozoruhodné je i celkové množství použitého obrazového a fotografického materiálu ve zcela nové a působivé grafické úpravě Petra Kopsy. Publikace je doplněna anglickým souhrnem a soupisem literatury. Příjemným bonusem nakonec bude pro čtenáře zajisté i přiložené DVD s dokumentárním snímkem *Na kus řeči s doktorem Pavlištíkem* od režiséra Tomáše Zindlera z roku 2005.

Publikace *Dřevo, proutí, sláma v tradiční rukodělné výrobě na Podřevnicku* předkládá fundovaným způsobem souhrnný přehled o výrazné složce hmotné kultury na Podřevnic-

ku s naplněním základní autorovy myšlenky uvedené v úvodu knihy *... přispět prozkoumáním uvedené problematiky v prostředí regionu k vytvoření spolehlivého základu pro řešení obecných otázek pro řešení otázek tradiční rukodělné výroby a hmotné kultury vůbec...*

Jana Košturíková

Oslava lásky a krutě smutná krása slova

V době, kdy memoárová a deníková literatura stojí již zcela vedle literatury krásné, se od ní jaksi samozřejmě očekává, že bude především dokumentární, že zaplní mezeru po fiktivních příbězích, kterým se v literatuře jakoby přestává věřit, a nahradí je životními příběhy skutečnými, autentickými. Jen málo je ovšem zdůrazňováno, že deníková literatura stojí a padá právě s tím, jak se literárnost, uměleckost, napření ke kráse, lásce a dobrotě promítá do konkrétního životního ustrojení toho, kdo si znamená svůj život v těch v dané chvíli tak drahých i tak děsivých stránkách.

Případ **prvního dílu knihy Karla Vysloužila *Jitřenčin deník*** s podtitulem ***v osamění 50. let 20. století*** (LÍPA: Vizovice 2012) ukazuje, jak silná dokáže být lidská zpověď a jak složité může být s ní nějakým způsobem pracovat.

Karel Vysloužil svým životem i dílem několikrát prokázal, že v základu jeho charakteru a básnického naturelu je nechodit po přímých, jednoduchých, na efekt mířených cestách. Není tomu jinak ani v této knize. Zčásti ji tvoří deník jeho manželky, který si psala v době manželova nespravedlivého věznění v padesátých letech. Řada autorů by ponechala věc tak, spokojila by se s drobnou ediční či faktografickou poznámkou a knihu by vydala jako dokument víry, lásky, oddanosti a síly. Ne tak Karel Vysloužil – i proto mu právem náleží místo autora, i proto nechal svou ženu vystoupit spíš jako symbol v podobě Jitřenky – místo autenticity, která dokáže být i nechutně vlezlá a bulvární, máme tu najednou situaci, ve které je lidský úděl povýšen na cosi, co dokáže svítit na cestu v každé době, tak jako ono nejpůvabnější a nejvytrvalejší těleso na obloze.

Ten deník je – krutě a nespravedlivě krásný. Ukrývá v sobě totiž jako koncentrát nejen všecky základní lidské ctnosti, všecko lidské ukostření, jako je láska a především tichá a pokorná víra v Boha, ale nese s sebou i všecky lidské hrůzy – Bůh, stejně jako víra v něj, láska, stejně jako vytrvalé čekání na její hmatatelnější naplnění, tu nejsou viděny jen ve chvílích svého lesku, v situacích, ve kterých se „fotíme“, ve kterých deklamujeme tyto své hodnoty. Ale ve chvílích, kdy jsme podrobováni krutým zkouškám nejen duchovním, ale i tělesným: *„Kdybych nechtěla vší silou zůstat zdravou pro Tebe, Karlíčku, zahrabala bych se do toho a bylo by mi jedno, jak to dopadne. Ale Ty jsi mladý a já jsem mladá, snad máme před sebou ještě dlouhý život a zkazila bych jej zrovna tak Tobě jako sobě.“* (19) Ano, tady jsme ve chvílích mučivého, až fyzicky přítomného ROZHODOVÁNÍ. Není to divadelní inscenace, není to bildungsroman, je to prostá žena sklánějící se nad tíhou svého osudu. Vždycky mě na Kristově cestě nejvíc fascinovaly piety, ty krásné smutné ženy jen tak jaksi silně i tíživě se sklánějící nad svým synem. A i když v tomto případě jde o manželku, nemohu si pomoci, ten obraz je podobný. Vidím prostě tu smutně půvabnou tvář, jak sklání své ruce do modlitby stejně jako do klína. Ne, ještě nemá vyhráno, neukazuje na odiv svou víru, svou sílu, není to žena po vyhraném boji. Je to žena vprostřed těch muk, je to žena, která přestává chtít rozumět vší té hrůze a – prohlédá: *„Už se neodvažuji ani Boha prosit, aby to dobře dopadlo, aby mi dovolili s Tebou mluvit, říkám jen, ať se stane tak, jak On bude chtít podle své svaté vůle. On vidí, že trpím, a když mi nepomáhá, to znamená, že musím trpěti, tak budu trpěti.“* (19) Aby mně bylo rozuměno – tady není Bůh jen fanglí pámbíčkaření, není všeřešícím odpustkem. Tady je víra skutečná, prožitá, svou čistotou se blížící evangeliu.

Ale zároveň je Jitřenčin deník také dvojhlas – Karel Vysloužil tu slova deníku komentuje, a i po letech se znova krutě ozývají příliš do krve vryté vzpomínky. Doplňuje, hodnotí, rezonuje s životními pocity své ženy a přidává své duševní stavy na cele. Ale zároveň a především v přímém přenosu tvoří. Není tuhým a nahluchlým archivářem, je spolutvůrcem, pokouší se vynést ještě jednou na povrch to záhadné půvabné světlo těch děsivě krásných slov deníku. A nakonec sám přichází se svou básní, která je stejně plnohodnotným zpěvem. Zpěvem za člověkem i pro člověka: *„Jitřenko, Ty to víš. Tvé myšlení i cítění, rozvité ve smyslu psaní – proto Tvůj deník je velmi originální. Tvé Dílo by ztratilo hodnotu, kdyby přepisovač se choval spisovně. Já jsem spolusvědek, všechno spoluprožívám. Rozmlouvám s Tebou plný lásky a víry, že se sejdeme v nebeské blaženosti navěky šťastni u Boha.“* (55)

Ano, toto je to klíčové poselství knihy: nechovat se spisovně. Protože tyto nádherné stránky se nedají číst jen jako znamenitá a krásná literatura, ale také jako šílený a rozkazovačný vzkaz – neexistuje žádné lidské opodstatnění pro to oslyšet tento hlas, je naším úkolem i nadějí jej následovat. I když si na každé stránce zas a znova připomínám – jak je to nádherné, ale taky: jak to nemělo být, jak neměl být důvod k takovému psaní. Takové milníky v dnešním dost nezřetelném světě potřebujeme jako sůl.

Jakub Chrobák

Kraj můj milovaný

Kniha byla vydaná v letošním roce Městem Rožnov pod Radhoštěm u příležitosti sedmdesátého výročí úmrtí spisovatele **Metoděje Jahna** (1865 - 1942). Jeho dílo nemalou měrou přispělo k popularizaci Valašska i poznání svébytných rysů tohoto kraje a jeho obyvatel. Publikace **Kraj můj milovaný** přináší nejen výběr z rozsáhlé básnické a prozaické tvorby, ale též autorovy barvité vzpomínky na místa, která se stala důležitá v jeho osobním, profesním i uměleckém životě. Čtenáři tak na stránkách nejnovějšího svazku Rožnovských malých tisků naleznou oblíbené a v mnoha ohledech již zlidovělé básně Valašsko moje, zdrávo buď, Valašská legenda, Rožnov apod. Jedinečnost knihy spočívá ve zpřístupnění dosud jen v rukopisu uchovávaných osobních vzpomínek a příběhů vztahujících se k spisovatelovu životu. Prostřednictvím laskavého Jahnova vyprávění mohou čtenáři nahlédnout do života Valašského Meziříčí a Krásna ve druhé polovině 19. století, seznámit se s děním na místech jeho následného učitelského působení v Zašové a Komárovicích. Stranou nezůstávají ani příběhy z jeho rožnovského pobytu, kde Metoděj Jahn ukončil svoji učitelskou dráhu a který přinesl tak ceněné zázemí i pro jeho literární tvorbu.

Daniel Drápala

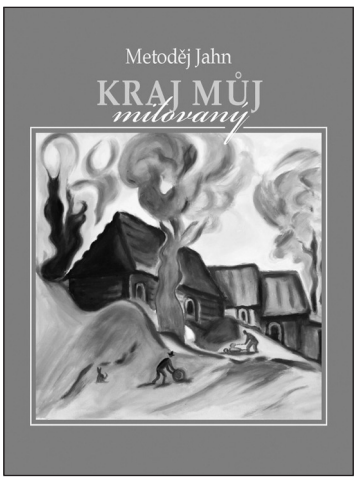

VZPOMÍNÁME

Opustil nás Radoslav Brzobohatý

Ivana Martišková

Dne 12. září tohoto roku odešel velký člověk a velký herec, osobnost českého divadla a filmu, valašský patriot Radoslav Brzobohatý.

Radoslav Brzobohatý, známý divadelní a filmový herec, se narodil 13. září 1932 ve slovenských Vrútkách, mládí však strávil v Jarcové u Valašského Meziříčí, kam se jeho rodina uchýlila krátce po vzniku Slovenského štátu v roce 1939. Pocházel z námořnické rodiny, sám se však po stopách svých předků nevydal, přestože z něj chtěl otec mít inženýra. Už za studií meziříčského gymnázia a později na učilišti v Krnově hrál v kapelách a působil v ochotnických kroužcích.

Po absolvování DAMU (1954) působil v oblastních divadlech v Kolíně, Mostě, Olomouci a Příbrami. V letech 1963–1967 byl členem divadla S. K. Neumanna v Praze, od roku 1967 Divadla na Vinohradech. Z něj odešel v roce 2000 do Hudebního divadla v Karlíně, o čtyři roky později založil s manželkou Divadlo Radka Brzobohatého. Na místa svého mládí vždy rád vzpomínal, říkal: *„V Meziříčí jsem prožil dětství, dospívání i prvou lásku, tady jsem našel své nejlepší kamarády, k Valašsku se vždy a všude hlásím.“* První film natočil v roce 1959, od té doby hrál ve stovkách televizních a divadelních rolí. Televizním divákům utkvěl v paměti například jako F. L. Věk ve stejnojmenném seriálu z konce 60. let nebo jako sedlák František ve filmu Všichni dobří rodáci (1968), kterého považoval za jednu ze svých nejlepších rolí. K těm dalším oblíbeným řadil také nadporučíka Krále, který vedl skupinu parašutistů při atentátu na Heydricha v Sequensově filmu Atentát (1964), nebo Ludvíka z trezorového filmu Ucho (1970) Karla Kachyni. Naposledy se objevil ve filmu Vrásky z lásky po boku Jiřiny Bohdalové, své bývalé manželky.

Letos byl za své herecké výkony uveden při příležitosti vyhlašování cen TýTý do televizní Dvorany slávy. Už v roce 2010 mu byla udělena Cena města Valašské Meziříčí za celoživotní přínos a propagaci Valašského Meziříčí. Životní osudy této filmové a divadelní legendy se uzavřely 12. září 2012, pouhý den před jeho 80. narozeninami.

Radoslav Brzobohatý alias nezapomenutelný sedlák František ve snímku Všichni dobří rodáci © Česká televize

Odešel Jan Rokyta

Břetislav Rokyta

Ztichl jeho hlas, oněměl cimbál, umlknul kontrabas. Letos v červenci jsme se natrvalo rozloučili s mým bratrem Janem Rokytou, který nás nečekaně opustil. V paměti však zůstává jako osobnost, která prožila řadu pozoruhodných momentů a životních epizod.

Třeba v roce 1949, kdy se konala na Vsetíně výstava Valašsko v práci. Její součástí byla i soutěž dětských zpěváčků. Tehdy ve své kategorii zvítězil neznámý 11-letý zpěvák Janek Rokyta z Jasenné. Ocenění mu předal předseda poroty, jímž byl hudební skladatel Mistr Jaroslav Křička.

V padesátých letech po absolvování základní školy byly bratrovi nabídnuty dvě alternativy, buď studium na zemědělské škole, nebo na hornické průmyslovce. Janek zvolil druhou možnost a dostal se tak do Ostravy. Jako nadaný student byl po průmyslovce přijat na Vysokou školu báňskou. Tady vznikla i cimbálová muzika VŠB, pozdější Technik, jejímž vedoucím se bratr stal.

Zde sehrála svou roli náhoda. Při povinném výcviku budoucích inženýrů v dole se Jan zranil, odešel předčasně ze studia na VŠB a začal se zajímat o studio nové: ostravské rozhlasové. Tam nejdříve hrál v muzice Ondraš, kterou vedl Jaromír Dadák, později se prosadil s muzikou Technik.

Pak šly události ráz na ráz. Janek se stal vedoucím redakce pro lidovou píseň. Za pomoci CM Technik a jiných moravských kapel začal budovat rozsáhlý hudební archiv. Pečlivě studoval dostupné sbírky písní, těžil

Jan Rokyta na koncertě k osmdesátinám Jarmily Šulákové v DKMO v roce 2009 Foto Kamil Šperlín, zdroj: http://www.cimbalovamuzika.cz/index.php?lang=cz&menu=his&sada=44

z vlastních zdrojů i ze sběru písní folklorních osobností, s nimiž spolupracoval. Začal vysílat pravidelné relace, které sám komentoval, vystupoval jako sólový cimbalista nebo doprovazeč zpěváků, zasedal v porotách, zúčastňoval se úspěšně soutěží, kde nejednou získal ceny. Ovšem ocenění, kterého si velmi vážil, mu připravila rodná obec Jasenná, když mu v dubnu letošního roku udělila k jeho 74. narozeninám Čestné občanství.

Díky zvukovým záznamům můžeme znovu slýchat jeho hlas při komentování folklorních pořadů či obdivovat jeho hru. V rozhlasové práci stačil předat štafetu. Převzal ji jeho syn Jan Rokyta ml.

Při bratrově pohřbu mi byl svěřen čestný, ale smutný úkol – rozloučit se s ním za sourozence:

Bolestně nás zasáhla zpráva o tom, že můj bratr Jan odešel navždy. V první chvíli myšlenka stíhá myšlenku, otázka otázku, proč ze čtyř sourozenců jsme tu náhle jenom tři, proč právě on musel odejít jako první, proč nebylo léku, který by ho uzdravil, proč, proč, proč...

Posléze se myšlenky přetavují ve vzpomínky. Třeba ta vzpomínka, kdy jsme s bratrem zvědavě okukovali cimbál, který jsme doma objevili, a jako školáci jsme zkoumali sestavení strun a autodidakticky pracně hledali tóny, jež vytvářejí libozvučné akordy. V té době jsem byl už na Vsetíně, Janek se dostal k cimbálu častěji. Mně se zalíbila tatínkova flétna a jasenské varhany, takže jsem nástroje střídal, zatímco Janka provázel cimbál celý život.

Jiná vzpomínka je z doby, kdy byl už v Ostravě. Často ho to táhlo ale do Jasenné, kde začal sbírat, zapisovat a upravovat lidové písničky z rodné obce i širokého okolí. Byla to pro něho inspirace i „studánka vody živé". Ne náhodou jedna z jeho prvních úprav nese název Písně z Vizovska.

Třetí vzpomínka je z doby nedávné: Televizní film zachycuje krajinu kolem Syrákova. Pak kamera zabere Jankovu tvář, neboť tento film provází svým slovem, a divák slyší: „Táto cesta vede do mojí rodnéj obce Jasenná u Vizovic. A za Vizovicama mám horu. Menuje sa Janova hora. Šak je o ní aj pěsnička: Na Janovéj hoře je tam voda, bože. / Gdo sa jí napije, zapomnět nemože.

To sa týká aj mňa", končí Janek.

A já dodávám: Také my na rodný kraj a především na Tebe nikdy nezapomeneme!

Helena Mičkalová (první zprava) s „robečkami" ze Sboru žen z Velkých Karlovic na slavnostním křtu Valašska - vlastivědné revue 4. prosince 1998 ve vsetínském zámku Foto M. Langer, 1998

Karlovjanky o Heleně Mičkalové

Soňa Kollandová

Když jsem měla trému, tak mi vždy říkala: Maruš, mysli si, že jsi v poli a před tebou jsou jen samé hlávky zelí. (Marie Vašutová)

22. listopadu 2011 zemřela valašská spisovatelka a folkloristka Helena Mičkalová. Tato význačná sběratelka lidové slovesnosti se narodila 3. září 1935 v Mistříně u Kyjova. Vystudovala Střední pedagogickou školu v Kroměříži a Pedagogický institut ve Zlíně. Na své první učitelské místo nastoupila do Velkých Karlovic, které byly rodištěm její matky a kde od dětství trávila prázdniny u prarodičů. Provdala se zde za potomka čartáckého gazdy a tento kraj se stal nejen místem jejího profesního, pedagogického působení, ale i jejím druhým domovem.

Příznivci valašského folkloru znali Helenu Mičkalovou také jako vynikající zpěvačku a dlouholetou vedoucí sboru zpěvavých žen Karlovjanky.

Ještě něž jsem se stala členkou ženského souboru a slyšela Karlovjanky zpívat, záviděla jsem jim nádherné hlasy a kouzelné písničky, z nichž byla cítit láska ke Karlovicím. Proto bylo pro mě velkou ctí, když mě paní Helena pozvala mezi své „robečky". Bylo a je mi s nimi dobře... Měli jsme ji moc rádi, často na ni vzpomínáme a dál zpíváme... Helenko, za vše děkujeme!

Vzpomínka na Ladislava Baletku (12. 4. 1944 - 25. 6. 2011)

Alena Podzemná

Vidím jeho hlavu, rozesmátou, vážnou, někdy i rozpačitou a vždy myslící a promýšlející všechno to, co se ocitlo v zorném úhlu jeho širokého zájmu o rodinu, o vlastní rod, historii, filosofii, povolání archiváře. Jeho tvář mi připomínala hlavu vůdce světového proletariátu, kterou sochařsky geniálně přetlumočil sochař Jan Lauda, jenž v ní přesvědčivě vyjádřil myslitelství a jednotu vnitřní a vnější dynamičnosti svého nositele. A taky se mi jeho podoba zdála příbuznou s postavou dávného starosty Valašského Meziříčí JUDr. Aloise Mikyšky. Když působil dr. Baletka v radě města Valašského Meziříčí, často jsem myslela na to, jestli by se mu nelíbilo být představitelem města. Já jsem si ho, velmi dobře, dovedla v tomto úřadě představit, měl veškeré k tomu vhodné schopnosti i znalosti. Měl dokonalý přehled o fungování státní i komunální správy, znal problémy sociálního, politického a kulturního charakteru společnosti a jeho exaktní koncepční myšlení, kterým stále usměrňoval fungování archivu, by zcela jistě mohlo rezonovat i s touto funkcí. Nevím, jak to bylo, nevím, jestli na to někdy pomýšlel a jestli ty moje naivní představy nevycházely jen z oné, jen pro mne patrné fyzické podobnosti s dr. Mikyškou, nebo jestli právě jeho zdravotní problémy něčemu takovému nezabránily, či politické dohody i nedohody na radnici, nevím.

Vím a vzpomínám na Ladislavovu úžasnou pracovitost, dělnost, na jeho zájem o osudy lidí, na jeho schopnost probádávat a nalézat posloupnosti a konsekvence v dějinách, na jeho snahy organizovat a řídit práci v archivu, který, věru, před čtyřiceti lety i dlouho poté nebyl místem umožňujícím pouze soustředěnou a výhradně odbornou činnost, která spočívala hlavně a především v soustřeďování a zpracovávání a zpřístupňování písemností úřadů, škol, institucí a zařízení, která působila v bývalém

Foto z rodinného archivu

okrese Vsetín. Archiv byl dříve umístěn na několika místech po celém okrese a trvalo celý jeden den, než se fyzicky ta pracoviště – depozitáře objela.

Říkám si, a mluvili jsme o tom s Ladislavem už dávno, jak se nám mohou snadno dostat do těla spory plísní, které, mimochodem, vytvářely neobyčejně výtvarně krásné, žlutavě bílé i fialkové, drobně krystalické výrony na kartonech s písemnostmi obecné školy v Hovězí, uložené v bývalé obecné škole na Vysoké. A jak jsme stále i po umytí šířili onen zvláštní plísňový odér, živený vlhkem a nižší teplotou, do našeho okolí a jak jsme si ho v dechu a šatstvu přenášeli i z ostatních, stejně nevlídných prostor do svých domovů. Ladislav se smál, když jsem při vážných jednáních, konaných v Zemském archivu v Opavě a projednávajících přísné podmínky stanovující pravidla dovolující vystavování archiválií – jen po určitou dobu, při určitém teplotním režimu, jen za omezeného osvětlení – prohlásila, přirozeně pod čarou: *„Dovolte těm listinám a písemnostem, ať se alespoň na chvíli zahřejí, ať je jim aspoň chvilku teplo!“*

Té zimy, která působila nejen na archiválie, ale i na nás, bylo také dost a dost a rovněž i těch dovážek solventní nafty do depozitáře do Lhotky nad Bečvou a stěhování archiválií a bourání regálů a převážení regálů a jejich opětovné stavění jinde a třídění a nové ukládání písemností a budování pódia ve Lhotce nad Bečvou... Nikdy nezapomenu na Ladislavův pohled, který na mne vrhl poté, co mu v pracovním rozmachu z horního patra regálu vypadla z ruky sekyrka a jen tak lehce minula mou hlavu a rameno. Smáli jsme se tomu, moc, možná tak nějak zvláštně, sarkasticky. A pak, když jsme nákladákem ty regály a kartony vezli na jiné místo a ještě s dalšími archiváři jsme seděli unavení a vysílení na malých židličkách v tom nákladáku, tak jak se ten nákladák ocitnul v první zatáčce, tak jsme z těch židliček popadali na zem a rozesmáli jsme se všichni bláznivě, ale už šťastně.

Byly i teplé letní dny, kdy jsme do Lhotky dovezli naše, tehdy ještě malé děti. Ladislav Markétku a Tomáška a já Helenku s Veronikou. Děti si hrály na zahrádce před archivem a dlužno říct, že bývalý prázdninový útulek pro děti žen, které pracovaly v zemědělství, jim k tomu poskytl sdostatek prostředků. Po útulku tam zůstala lehká skládací lehátka, narůžovělé bavlněné dečky s dekorem zvířátek a panenek a kyblíčky a formičky na bábovičky. Děti někdy také intenzivně kreslily, pak dostaly najíst a zase si hrály. Moc se jim to líbilo a všechny, dnes již velké, dospělé, na to rády vzpomínají. I já, bylo v tom takové pěkné souznění, my s Ladislavem jsme vynášeli části některých rozsáhlých fondů – archiv města Valašské Meziříčí, archiv Okresního úřadu Val. Meziříčí - na chodbu archivu, a když bylo bezvětří, tak i ven na přístupový chodníček (aby se ty archiválie trochu vyhřály) a hlavně, abychom je mohli přehledněji utřídit. A dařilo se nám to. V těch sedmdesátých letech byly ty archivy zpracovány i s obsáhlými inventáři a zpřístupněny tak badatelské veřejnosti.

Taky si vzpomínám, a to už je opravdu dávno, jak jsem přišla za Ladislavem s výzvou, ať se přidá ke mně a ještě k několika muzejníkům na kurzy němčiny. On se tak jemně usmál a jaksi shovívavě podotkl, že jaksi už nemusí absolvovat kurz tohoto jazyka. No a já, zpočátku naivně nechápající, jsem zanedlouho prozřela, on ten Ladislav v té době již velmi suverénně vládl tou řečí, stejně jako později a sám zvládl slovem i písmem jazyk anglický.

Pro mne byl vždycky obdivuhodný pro svou aktivitu, zaujetí, pilnost a ustavičnost. A v té době, kterou jsme prožívali spolu a která byla složitá a často krkolomně nepřející všemu, všem i archivnictví, myslím, že sledoval jedinou možnou strategii existence a živobytí – stále dobře vykonávat svěřenou práci a naplňovat si, současně, i své, vskutku široké badatelské a vědecké zájmy. Častá prodlení v hájemství historie vyvažoval náročnou fyzickou prací při stavbě vlastního domu, při opatrování oveček, které doma chovali, při výrobě sýra a také při správě lesa, který získala jeho rodina v restituci. Udivoval mne také svými teoretickými znalostmi všech těch oborů, které ho v praxi jistě vysilovaly, ale také mu přinášely z druhé strany určitě i příjemné relaxační oddychování.

Vím, že oceňoval práci těch, kteří bádali v archivu, a nejvíce obdivoval ty, kteří přijížděli z Prahy bádat a studovat materiály uložené v našem archivu. Těch si velmi vážil a přátelsky se s nimi stýkal.

Musím se přiznat, že jsem se Ladislava i bála, protože byl přísný šéf, vyžadující přesné plnění povinností a striktní dodržování provozních a úředních pravidel, která se jaksi vymykala mému, trochu bohémskému, výtvarnému a volnějšímu lidskému nazírání. Přirozeně, že jsem se snažila vštípit si „úřad“ a hlavně onu systematičnost v práci. Možná proto, že to mé vštěpování trvalo trochu delší dobu, způsobovalo jistou netrpělivost a naléhavost v jeho chování vůči mé osobě, protože on vládl vždycky vědoucím a koncepčním myšlením a přesně věděl, jak a co se má dělat a ještě s onou výsostně odbornou erudicí. Mimochodem, jeden náš známý, badatel a grafolog, při pohledu na Ladislavovo písmo prohlásil, že jiného šéfa jsme si nemohli v archivu přát, protože dr. Baletka je předurčen právě a jen k této vedoucí a řídící roli.

Při ranních zimních temných autobusových cestách na Vsetín jsem se mnohokrát vroucně modlila, aby nedocházelo mezi námi k žádným kolizím. Pomáhalo mi to, moc. Stejně jako humor, který jsem propašovávala, spolu s rituálními tanečky při svých totálních nedostatečnostech komunikace s počítačem, mezi kolegy v práci, s přáním, aby odlehčení jím vnesené uvolnilo i Ladislavův pohled na mne a mou práci.

Naposledy jsme se potkali v muzeu u příležitosti oslav výročí gymnázia ve Valašském Meziříčí. Byla jsem šťastná, možná, že vůbec nevěděl, jak moc jsem byla šťastná, když mi řekl: *„Aleno, buď stále taková, jaká jsi.“* Mě to tak zahřálo, možná, že to přece jenom tušil. Kéž by! Pak jsem mu ještě párkrát telefonovala, abych zjistila nějaké údaje z historie, a vždycky po dvou větách jsme se zajíkali smíchy, protože náš slovní ping-pong souzvučným humorem rozeznával onen, v tu chvíli neveliký stůl, který byl mezi námi.

Dnes se mi občas o Ladislavovi zdá. Je to sen, jak jinak, mezi regály. Ladislav stojí zády ke mně, pak se otáčí a jeho tvář se jasně a krásně usmívá… Děkuji Ti!

Zemřel Silvestr Kazmíř

V závěru října podlehl těžké nemoci pan Silvestr Kazmíř (1. 8. 1933 - 21. 10. 2012), známý zejména jako autor Slovníků valašského nářečí. Jeho záslužnému dialektologickému dílu bude věnován příspěvek v následujícím čísle Valašska - vlastivědné revue na jaře 2013.

S úctou na něj vzpomínáme.

Redakce časopisu Valašsko

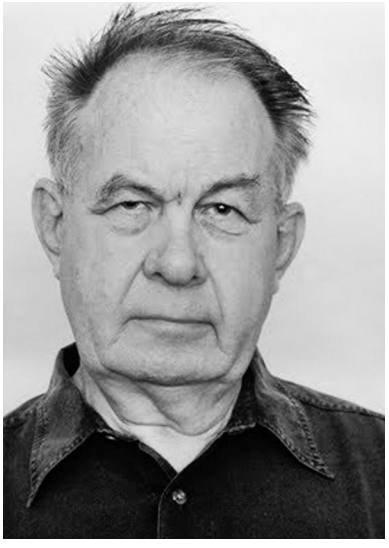

NAŠI JUBILANTI

Buďte zdráv, vesel a stále mlád, milý Kmocháčku!

K osmdesátinám Vladislava Jurčáka

Hana Jabůrková

Známka „Valašského Všudybyla“ v hodnotě 81 Kč

Jak víme, věk starců není zrovna vhodné otevřeně připomínat, ale je přímo naší povinností moudrým starcům veřejně poděkovat, zvláště u příležitosti dovršení jejich kulatého životního jubilea.

Děkuji Vám, Kmocháčku Jurčáku, za každý dopis i zprávičku, kterými jste mě - jako redaktorku Valašska – obdarovával. Vždy, když na mém stole přistála obálka s originální jubilejní poštovní známkou známé osobnosti a dalšími „srandovními vychytávkami“, moje srdce zajásalo. Přinesl jste úsměv a pohodu do mého pracovního dne. A často, nelžu, vyvolal i slzy smíchu. Tak vtipného glosátora života, charakteru lidí, aktuálních politických manýr a společenských zvyků či zlozvyků jsem do té doby nepotkala.

Miluji Váš „laskavý sarkasmus“, jakým s oblibou častujete své přátele, ale i sebe samého. Naučil jste mě nebrat sebe, ani své okolí osudově vážně, protože žádná společensky významná funkce nečiní člověka jiným, než v jádru je.

Není divu, že jste byl na své životní pouti vždy obklopen a uznáván lidmi milujícími chytrý humor, umění, muziku a tvůrčí způsob života vůbec. Výsledkem Vaší tvorby je i řada známek, které mají dva rozměry vnímání: umělecký a společenský. Věnujete je osobnostem veřejného života, kterých si vážíte. I při své letošní výstavě v Mytologické chodbě Valdštejnského paláce v Praze – Senátu ČR (probíhala od 20. dubna do 8. července) jste prokázal, že jste pravým valašským vyslancem vnímavého pohledu na svět.

Sama vlastním svou jubilejní známku od Vás, ba i celý aršík k použití. Vtipně jste zařadil můj portrét do řady „Národní galerie“. Považuji ji však za ceninu v pravém slova smyslu, a tak aršík asi navždy zůstane neodeslaný, zachovaný jako vzácná památka na naše přátelství.

Ještě jednu drobnost jsem dosud přechovávala ve Vaší korespondenci. Je jí kratičká vzpomínka na tragicky zesnulého herce a Vašeho dobrého přítele Vlastimila Brodského. Když dovolíte, ráda bych ji dnes nabídla i našim čtenářům. Myslím, že nadešel ten pravý čas...

Nedávno jsem se probíral ve své bohaté korespondenci s Vlastimilem Brodským, kterou opatruji jako oko v hlavě. Do ruky mi padl jeden z posledních jeho dopisů, z ledna 2002. Cituji z PS v jeho vsackém dialektu: „Toť to dybys chťél na hezko opsať, přiložíl bych to mojím děťom do dopisu, ale aby to nebylo tak ušmúrané a mosí to byť než umřu! A jedno si nech aj pro sebe, za pár rokú to možeš aj ty posílat!“

Vzpomínám si jako dnes, jak „toť to“ vypadlo z obálky. Byl to malý, umouněný a pomačkaný výstřižek buď z novin nebo nějakého časopisu. Opsal jsem to a obratem poslal na jeho chalupu do Slunečné. Stihl jsem to. Zemřel dobrovolně 20. dubna 2002 a vy, laskaví čtenáři, to berte jako vzpomínku na velkého herce a dobrého člověka. Snad vás to zaujme tak, jako to zaujalo jeho i mne.

To prý se jednou ptal vnuk svého praotce, tedy pradědy, jak se u nás říká: „Dědo, co to znamená být blahoslavený?“ „To bývali kdysi svatí...“ zněla rozpačitá odpověď. „Aha, tak to dneska už nikdo není,“ řekl vnuk a odběhl pryč. „Ne, počkej, počkej,“ zavolal na něj stařec. „Pojď zpátky, povím ti, kdo je blahoslavený, ať to zní třeba staromódně...

B l a h o s l a v e n í jste, kteří máte pochopení pro mou pomalou chůzi a roztřesené ruce a nesykáte netrpělivě, když belhám přes křižovatku a neumím už hezky jít.

B l a h o s l a v e n í jste, kteří chápete, že mé ucho se musí namáhat, abych porozuměl, a mluvíte se mnou pomalu a zřetelně.

B l a h o s l a v e n í jste, kteří se u mne zastavíte s přívětivým úsměvem a máte čas si se mnou popovídat. A neděláte to se shovívavou ironií.

B l a h o s l a v e n í jste, kteří neříkáte, že jsem starý popleta, protože pořád něco zapomínám a ztrácím.

B l a h o s l a v e n í jste, kteří umíte ve mně vzbudit krásné vzpomínky na zašlé časy a trpělivě vyslechnete, když si zavzpomínám na to, jak jsem byl mlád.

B l a h o s l a v e n í jste, kteří mi dáváte najevo, že ještě nejsem odepsán a nejsem tak docela sám.

B l a h o s l a v e n í jste vy všichni, kteří mi nějak ulehčujete dny stáří, které mi ještě zbývají ujít po cestě do věčného domova. Až tam dojdu, budu o vás vyprávět.“

Muzikant, fotograf, písmák a přítel Múz (zvláště těch valašských) Vladislav Jurčák z Lutoniny se narodil 12. dubna 1932. Spokojený podzim života mu jménem redakčního kolektivu Valašska, vlastivědné revue přeje „tetička ze zámeckého vršku“.

Muzika je můj život

K sedmdesátinám Rudolfa Magdona

Milada Fohlerová

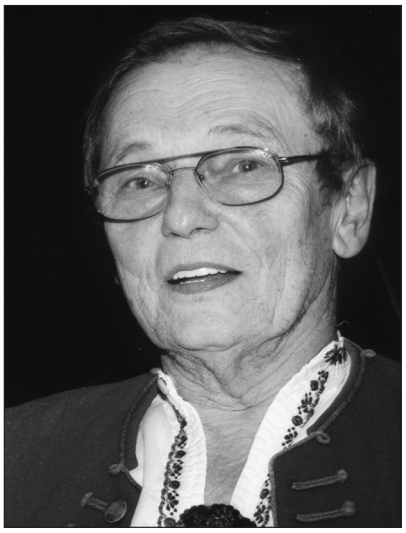

Jubilující Rudolf Magdon Z rodinného alba

12. března 2012 se hudbou a tancem naplněný život folkloristy a muzikanta **Rudolfa Magdona** překlopil do osmé desítky. Jak už samo příjmení napovídá, narodil se v Ostravě roku 1942. Zde se také zrodila jeho láska k hudbě a folkloru. K muzice se dostal už jako sedmiletý, jakožto tajný samouk na zakázanou dědečkovu heligonku. Teprve ve třiceti letech se dostal k nástroji, který s ním máme spojovaný nejvíce, k cimbálu. Jeho hudebního talentu si totiž všimla Zdenka Kyselá, umělecká vedoucí ostravského folklorního souboru Hlubina, kde od svých pětadvaceti tancoval, a hraní na cimbál mu nabídla. Souhlas sice znamenal martyrium večerního studia na ostravské konzervatoři, tu však Rudolf Magdon v roce 1976 úspěšně absolvoval.

Další část jeho folklorního života už je spjata s Valašskem. Na Vsetín, kde žije

od roku 1975, jej přivedla jeho další životní láska – tehdejší tanečnice vsetínského souboru Vsacan Jitka Štanclová, dnes Magdonová. Nejdříve tu působil v souboru valašských písní a tanců Vsacan jako tanečník, poté jako cimbalista.

Další roky pak zasvětil především dětskému valašskému folkloru. Roku 1979 stál spolu se svojí ženou u vzniku a po dlouhá léta i ve vedení dětského folklorního souboru Malý Vsacánek. Ten je dodnes výjimečný jednak nízkým věkem svých členů, kdy jej tvoří děti mezi 3 až 7 lety, jednak způsobem výuky přiměřené věku malých tanečníků. Programová čísla svých svěřenců totiž manželé Magdonovi postavili na dětské přirozenosti, spontánnosti a hravosti, a mají proto formu dětských valašských her či říkadel.

Rudolf Magdon je rovněž zakladatelem tradice dětských cimbálových muzik souboru Vsacánek. Tu vůbec první založil v roce 1983 a od té doby vychoval desítky dalších muzikantů, kteří buď posílili cimbálovou muziku Vsacanu, nebo si založili či působí v samostatných cimbálovkách.

Osobnost Rudolfa Magdona je v dnešní době komercionalizace folkloru výjimečná i tím, že je zastáncem regionální čistoty, proto odmítá přejímání písní, tanců, zvyků a krojů netypických pro tu kterou oblast jen za účelem větší líbivosti. Tímto názorem se po celou dobu své folklorní kariéry řídil a snažil se ho předávat i svým svěřencům.

Právě za dlouholetou práci pro valašský folklor a za výchovu několika generací mladých hudebníků a tanečníků byla Rudolfu Magdonovi na počátku roku 2012 udělena hned dvě ocenění, a to Osobnost neziskového sektoru roku 2011 a Cena města Vsetína za rok 2011.

K zaslouženým cenám velmi gratulujeme a do dalších let srdečně přejeme, aby se nesla v rytmu tance a lidové hudby, vždyť jak se náš jubilant svěřil v jednom rozhovoru: *„muzika je můj život“*.

Řezbáři - jubilanti ve Velkých Karlovicích

Soňa Kollandová

Ve znamení jubilejí se nesl letošní 18. ročník tradičních řezbářských dnů ve Velkých Karlovicích, kterého se zúčastnilo celkem 25 řezbářů. Oblíbená a návštěvníky vyhledávaná akce byla v Karlovském muzeu zahájena ve čtvrtek 2. srpna 2012 otevřením výstavy řezbářů - členů výtvarného sdružení Urgatina. Tento spolek neprofesionálních výtvarníků a řemeslníků oslavil v tomto roce už 30 let od svého založení.

Na výstavě se sešla díla hned od šesti oslavenců: Pavola Fabíka z Banské Bystrice, který oslavil letos krásných 70 let a byla mu věnována samostatná místnost, Jana Cvešpera ze Slavičína (65 let), Jana Brliny z Francovy Lhoty (60 let), Zdeňka Matyáše z Valašských Klobouk (60 let), Kamila Kopřivy ze Staré Vsi nad Ondřejnicí (50 let) a rodáka z Velkých Karlovic Petra Stoklasy (50 let).

Jelikož řezbáři nebyli předem omezeni nějakým zadaným tématem, byla v instalaci dřevořezeb k vidění jak abstraktní díla, tak i betlémy a reliéfy či sochy znázorňující život lidí na Valašsku. Z vystavujících např. Petr Stoklasa představil výrobu holubiček a reliéfní krajinné motivy.

Po čtyři dny mohli pozorovat jubilanty i ostatní řezbáře občané i návštěvníci Velkých Karlovic při předvádění jejich řemesla a umění. K příjemné atmosféře přispěl i bohatý doprovodný kulturní program a setkání řezbářů vyvrcholilo v neděli tradiční slavnostní poutí.

Ze setkání řezbářů a účinkujících na 18. ročníku řezbářských dnů ve Velkých Karlovicích

Fotoarchiv Karlovského muzea ve Velkých Karlovicích

K životnímu jubileu Věry Kovářů

Alena Prudká

Zdá se to až neuvěřitelné, v letošním roce 7. května oslavila své životní jubileum, již osmdesátku, PhDr. Věra Kovářů. Oslavila ji v plném nasazení, ve víru práce, s širokým profesním záběrem. Má za sebou bohatou odbornou kariéru. Po absolvování studia národopisu a hudební vědy na brněnské univerzitě nastoupila v roce 1956 do Oblastního muzea jihovýchodní Moravy, od roku 1961 potom pracovala v etnografickém oddělení Moravského zemského muzea v Brně. Od roku 1969 se jejím domovským pracovištěm stal na dlouhá léta brněnský Památkový ústav. Jejím stěžejním zájmem daným dlouholetou profesní zkušeností, ať při práci muzejní či památkářské, je tradiční lidové stavitelství.

Její pozornost je upřena nejen na vyhlášené památky, ale je jednou z hybatelek projektu *Identifikace a dokumentace tradičního lidového stavitelství ve Zlínském kraji* (popularizujícím tiskovým výstupem z něj jsou dílčí publikace *Lidové stavby známé neznámé*), jedinečného počinu v České republice. Stejně významná je její aktivní činnost v oceňování vybraných objektů lidového stavitelství – *Lidová stavba roku*, v němž opět zlínský kraj hraje roli průkopníka v celorepublikovém kontextu.

Oslavenkyně - PhDr. Věra Kovářů

Foto Radim Ševčík, 2012, fotoarchiv MJVM ve Zlíně

Výsledky své práce publikovala v odborných statích v oborových periodikách, na mnohých konferencích a je autorkou či spoluautorkou řady monografií. Z monografií, které jsou jejím samostatným autorským počinem nebo se na nich spoluautorsky podílela, uveďme alespoň ty nejvýznamnější z uplynulého desetiletí: zpracování lidových staveb na Českomoravské vysočině *Venkovské stavby na Moravském Horácku*, přípravu a publikování mimořádně cenného dokumentačního fondu Antonína Kuriala *Katalog lidové architektury* (okresy Žďár nad Sázavou a Hodonín), zpracování vinohradnických staveb na jižní Moravě v dílech *Vinařské stavby na Moravě, Mařatice – vinohrady: ze života vinařské dědiny*. Nelze opomenout její významný podíl na přípravě projektu muzea v přírodě Park Rochus připravovaném Slováckým muzeem v Uherském Hradišti. A nelze nezmínit ani její podíl na zpracování videoencyklopedie *Lidová řemesla a lidová umělecká výroba v České republice*, připravené Národním ústavem lidové kultury ve Strážnici, autorská díla věnovaná lidovému stavitelství (*Obnova roubeného domu, Hliněný dům, Kamenný dům a Střecha a střešní krytiny*).

Dr. Věra Kovářů je uznávanou a respektovanou odbornicí i proto, že její teoretické znalosti a rozhled jsou těsně provázány s důkladnou znalostí terénu, v němž jí není překážkou ani vzdálenost, ani počasí. I to je jedním z důvodů, proč je její úsudek neobyčejně platný i pro lidi, kteří jsou ochotni starat se o uchování a obnovu památek lidového stavitelství přímo v obcích.

Cílem gratulace jubilantce není detailní přehled jejího díla, ale je třeba uvést další obor jejího působení, životní lásku: tou je dlouholetá spolupráce s folklorními soubory, v nichž působila jako tanečnice a zpěvačka, později jako choreografka a autorka folklorních pořadů. Se svou erudicí je stálou a platnou spolupracovnicí řady mezinárodních folklorních festivalů (Strážnice, Rožnov pod Radhoštěm, Brno, Kunovice).

To vše stojí za oficiálním oceněním celoživotní práce a přínosu oboru, kterého se jubilantce v letošním roce dostalo od Ministerstva kultury ČR. Gratulací kolegů a přátel bylo během roku nepočítaně. Připojme se i my s přáním pevného zdraví, neutuchajícího elánu, profesních úspěchů i spokojenosti v osobním životě.

Prostě přejme Věře Kovářů vše nejlepší a těšme se na společná další pracovní i osobní „příští“.

GRATULUJEME

S úctou a s radostí

Karel Pavlištík

Paní Eva Urbachová ve své domácí pracovně

Foto Petr Zákutný, 2012

blahopřeji k udělení krajské ceny Pro amicis musae za rok 2012 paní Evě Urbachové, která patří v obci českých etnografů k osobnostem respektovaným a ctěným, o čemž svědčí udělení čestného členství, které jí v roce jejího nedávného životního jubilea udělila významná oborová instituce Česká národopisná společnost.

Přehled jejích odborných aktivit je dostatečně zmapován. Postaralo se o to vsetínské muzeum, jemuž zasvětila svůj profesní život. Pracovala tam bez ohledu na potíže a problémy, které práce v regionálních institucích vždy přináší. Činila tak s elánem a ve vší skromnosti, tak jak je to vlastní lidem, jimž životní uspokojení přináší vědomí, že konají to, co je pro kvalitní výkon jejich povolání potřebné. Přínos Evy Urbachové rozvoji českého národopisu druhé poloviny dvacátého století je v oblasti studia a dokumentace tradiční lidové výroby, lidového oděvu a národopisného muzejnictví významný a úctyhodný.

Vím, že jubilantka nemá ráda velká slova. Jsem však přesvědčen o tom, že jsou-li užita v pravou chvíli a mají-li správného adresáta, neztrácejí svou hodnotu. Tak je tomu i v případě mého konstatování, že víc jak padesát let spolupráce s Evou Urbachovou, k jejímuž odbornému dílu i vzácnému člověčenství chovám hlubokou úctu, považuji za jeden ze šťastných darů osudu. I když jsem to již několikrát na její adresu řekl a napsal, nemohu tuto gratulaci uzavřít jinak.

Fojtství po rekonstrukci Foto Aleš Mikuláštík

Jasenná má co oslavovat

Věra Kovářů

20. září, v krásný slunný den, se sešli na Krajském úřadě ve Zlíně vlastníci významných nemovitostí, venkovských domů z různých míst Zlínského kraje. Setkali se s představiteli Krajského úřadu v čele s hejtmanem MVDr. Stanislavem Mišákem, se členy Rady KÚ a vedením oddělení památek odboru kultury, a to ve společenském centru úřadu, plně obsazeném vybranými hosty z Krajského úřadu, starosty obcí a měst. Trojice uchazečů soutěžila v projektu nazvaném **Lidová stavba roku 2012**. Po posouzení veškerých dokladů byla komisí vy-

brána **fojtská usedlost čp. 60 v Jasenné u Vizovic**. Práce několikačlenné nezávislé a bezplatné odborné komise nebyla lehká. Do soutěžního klání se přihlásilo město Hluk se zachráněnými a jedinečně obnovenými domkářskými usedlostmi čp. 260 a 261, dále obec Kaňovice předkládající další z obnovených objektů - komoru u památkově chráněné usedlosti čp. 19 a konečně Jasenná s restaurovanou budovou bývalého fojtství čp. 60. Všichni vlastníci nemovitostí předložili výsledky hodné mimořádné pozornosti a úcty místních občanů, odborných kruhů i velkého okruhu zájemců. Konečně los výběru padl na Jasennou.

Obec Jasenná ležící v krásném přírodním prostředí se nachází na okraji horského pásma rozdělujícího Vizovicko a západ Vsetínska. Osu vsi tvoří říčka a spolu s ní komunikace dělící vesnici na dvě části. Charakter osídlení zcela odpovídá přírodním podmínkám, s hlubokým zaříznutím údolní řetězové zástavby do kopcovitého terénu. Rozptýlené usedlosti a chalupy však pokrývají také stráně a jejich terasy a dokonce vytváří samostatné skupiny na pasekách značně vzdálených od historického jádra vsi.

Nejstarší zástavba se vší patrností spočívala pouze ve dřevěných roubených domech a soustřeďovala se převážně v horní části Jasenné a kolem říčky postupovala k jihozápadu. Můžeme předpokládat, že to byla právě usedlost fojta z poloviny 18. století, kolem níž se v posledních stoletích rozvíjela výstavba obydlí i hospodářských budov pro narůstající počet obyvatel. I když horská pole nebyla příliš milosrdná a námaha spojená se zemědělskou produkcí nedávala optimální výsledky, nachází se v bezprostřední blízkosti vesnice les a ten umožňoval obyvatelům zaměstnání a zisk při zpracovávání dřeva. Zároveň poskytl kvalitní materiál na výstavbu obydlí. Kromě horského zemědělství a pastevectví se mnoho obyvatel zabývalo řemeslem, zvláště tesařstvím, a konečně výrobou z loubků – opálek na oves pro koně a jednoduchých lehátek „prašťáků“ pro obyvatele, hlavně však pro nejchudší vrstvy. Výtečnou příležitostí k získání obživy byly ovocné stromy pěstované na stráních i na náhorních plošinách ve vhodném klimatu podhorského území. Dařilo i daří se tu jabloním, různým druhům modrého ovoce, méně hrušním. Ovoce, ať již syrové či usušené, uvařené jako povidla nebo vypálené v místní pálenici, bylo jedinečným produktem a výhodným prodejním artiklem na trzích ve Vizovicích, po celé Moravě i v sousedním Rakousku a Maďarsku. S pěstováním a zpracováním ovoce byly spjaty také stavby příznačné pro ovocnářské obce východní Moravy a také pro Jasennou, a to sušírny ovoce, rozeseté v sadech a zahradách. Kdysi tyto drobné stavbičky ze dřeva nebo nepálených cihel byly neodlučitelnou součástí každé větší usedlosti. Celý podzim v nich pulzoval život, protože řádné usušení jablek, švestek a hrušek či vaření povidel – trnek v kotli sušírny si vyžádalo značný čas a přípravu ovoce i topiva.

Fojt a jeho úřad byl nad vším tímto děním ustanoven feudálním vlastníkem půdy. I když původní zakladatelé a majitelé vsi Jasenná byli prokazatelně již v 15. století mniši cisterciáckého kláštera ve Vizovicích, existovala ves podle všech indicií již mnohem dříve. Pánové z Kunštátu a po nich Boskovičtí a Jan Kavka z Říčan se stali prvními světskými vlastníky Jasenné i dalších obcí v okolí. Ve feudálním držení byla vesnice až do roku 1848.

Většina světské šlechty se k poddaným vesnice chovala velmi panovačně se snahou získat od nich co nejvíce hmotného prospěchu, proto je zatěžovala velkými daněmi a pracovními povinnostmi. Není divu, že Jasenští se aktivně zúčastnili valašských povstání, což vyneslo šesti představitelům obce Jasenná ty nejkrutější tresty.

Fojství v Jasenné se uvádí už v urbáři z roku 1545. Tehdy se jednalo o zákupní rychtu, k níž náležely polnosti a vodní mlýn. V držení fojtství se vystřídalo několik majitelů, kteří spravovali svůj majetek a vykonávali povinnosti fojta se střídavým úspěchem. Vizovická vrchnost zvolila nového fojta v roce 1663. Stal se jím Jiří Mikuláštík. S krátkou přestávkou, kdy místo fojtství byl zřízen panský dvůr, rod Mikuláštíků fojtoval v Jasenné až do roku 1848. Za záchranu života svého pána získal fojt Mikuláštík různá privilegia a jeho potomek Tomáš připojil k fojtství také mlýn a pilu. Již v roce 1748 mohli Mikuláštíci vystavět velký dřevěný dům opatřený na svoji dobu honosným vybavením. To se projevilo v architektonickém pojetí budovy s pavlačí a bohatě polychromně zdobeným štítem s vrcholovou stříškou – kuklou. Avšak také vnitřní uspořádání s velkou jizbou, v níž se konaly porady fojta se zástupci obyvatel o obecních záležitostech, velkou klenutou kuchyní a početnými komorami pro členy rodiny i čeládku působilo dojmem zámožnosti a moci. Rodina Mikuláštíkova zde žila po generace a svůj vztah k fojtství po léta utužovala. Starala se o usedlost, na níž hospodařila až do doby, kdy si v její těsné blízkosti Mikuláštíkovi postavili nový zděný rodinný dům. Z původního statku zůstala zachovaná roubená patrová obytná budova s malou hospodářskou částí, samostatný přízemní sklep ve dvoře a bohužel jen část původní velké roubené stodoly.

Již od 60. let minulého století slouží usedlost kulturnímu využití. Mikuláštíkovi, patrně pod určitým tlakem, jak to v těch létech chodilo, připustili využití usedlosti pro muzejní účely. V obytném objektu byla vytvořena muzejní expozice zdůrazňující tvrdý život obyvatel Valašska i stinné stránky pány utlačovaných Jasenských.

Muzeum jihovýchodní Moravy spolu se státní památkovou péčí se postaralo o památkovou obnovu a také o vybavení expozice, a to za vydatné tvůrčí spoluúčasti manželů Mikuláštíkových. I když majetkoprávní vztahy k fojtství byly necitlivě narušeny, péče o dědictví po předcích zůstalo v rodině zachováno a starost o dobrý stav budovy i prostředí nemovitosti byly jedinečným předpokladem po další roky existence fojtství.

S novými politickými poměry po roce 1989 se změnily i vlastnické vztahy a fojtská usedlost čp. 60 byla v roce 1992 vrácena původním majitelům, kteří neprodleně zahájili podle svých možností údržbu památky.

Ze slavnostního předání ocenění spolumajitelkám fojtství PhDr. Daně Daňové, Libuši Kovářové a Zdeňce Turkové
Foto Petr Zákutný

K její záchraně přispěla i památková péče, a to vyhlášením ochranného pásma památky. Ochranné pásmo zahrnuje nejen celou usedlost a barokní kostel církve římskokatolické v sousedství, ale také bezprostřední okolí. Vytvoření ochranného pásma se stalo nezbytností vzhledem k některým soukromým stavebním počinům v blízkosti fojtství, které působí až po dnešní čas rušivě a k neprospěchu kulturní památky.

Čas vyměřený osudem oběma manželům Mikuláštíkovým uplynul, ale jejich tři dcery našly odvahu a sílu se i nadále o fojtství starat. Jejich úsilí podporované pracovišti památkové péče spolu s Krajským úřadem Zlínského kraje a Ministerstvem kultury ČR vyústilo do velkorysé obnovy probíhající v posledních létech, zejména od roku 2010. Dana, Libuše a Zdeňka se ujaly jako dědičky díla, a to nejen po stránce organizační, ale dokázaly zajistit i finanční prostředky na nové pokrytí poloviny šindelové střechy ve výši 214.000 Kč. Také další ohrožené části stavby - celá pavlač a zárubně dveří byly s pomocí veřejných prostředků ze zdrojů památkové péče vyměněny a ošetřeny potřebnými ochrannými nátěry proti hnilobě a dřevokazným houbám. Na tyto obnovné úkony získali vlastníci z prostředků Ministerstva kultury 53.000 Kč a mohli pokračovat v dalších pracích. Leč nezůstalo pouze u dřevěných částí rozlehlé budovy fojtství. Následně v roce 2011 bylo potřebné ošetřit vnitřní omítky obytných místností v přízemí i komor a komůrek v patře a také omítku soklu a obílení všech hliněných omítek. I tady přispělo Ministerstvo kultury ve výši 58.000 Kč. Na všechny náročné rukodělné práce museli nezbytně přispět také vlastníci památky, a to nemalou měrou. Investicemi všech tří vlastnic a státními prostředky se podařilo odstranit nejzávažnější poruchy ve stářím a dřevokazným hmyzem narušených dřevěných konstrukcích, zejména ve střešní krytině a na pavlači.

Podle posouzení odborné komise a PhDr. Jany Spathové, vedoucí oddělení památkové péče KÚ Zlín, *„fojtství patří k nejhodnotnějším památkám Zlínského kraje a plní poslání kulturní a expoziční. Je přístupné veřejnosti, která zde dostane plnohodnotné informace o historii i přítomnosti Jasenné, o úřadu fojta a o životě na fojtství v minulosti“*.

Ocenění, které se současným vlastnicím památky Daně Daňové, Libuši Kovářové a Zdeňce Turkové z Jasenné dostalo v rámci projektu Lidová stavba roku 2012, je oprávněné a lze si jen přát, aby jejich úsilí bylo náležitě oceněno zájmem veřejnosti o tuto jedinečnou kulturní památku, převyšující svým významem region Valašska.

Jan Žamboch v bukovém lese během natáčení dubnové skladby z připravovaného alba Guitar & Forest
Foto Marek Kamínek, 2012

Miluju své Beskydy, pro ně si pustím žilou…

Rozhovor s Janem Žambochem k 10. výročí vsetínské kapely Žamboši

Honzo, jste frontmanem skupiny Žamboši, kterou jste založil se svou manželkou Stanislavou. Dubnovým koncertem ve Vsetíně jste letos oslavili deset let kapely, která se ze zpívajícího dua rozrostla v roce 2006 v trio o bubeníka Jiřího Nedavašku z Valašských Klobouk. Hrajete v souzvuku kytara (Honza) – akordeon (Stáňa) – bicí (Juří). Máte za sebou vydání dvou úspěšných alb „To se to hraje…“ (2006) a „Přituhuje“ (2009) a za obojí jste získali prestižní cenu Anděla. Jak jste se Vy sami a Vaše tvorba za dobu trvání kapely změnili? A co Vaše sny a očekávání?

Deset let je vcelku dlouhá doba. Ohlédnu-li se přes rameno, k našim začátkům, vidím ztrémovanou dvojici mladých lidí, kteří zažívají před vystoupením opravdová muka. Nevěří si, každé kritické slovo je moc bolí. Zároveň ale s úžasem zjišťují, že jejich písničky některé lidi zajímají a baví. Časem se člověk na pódiu otrká. Během desíti let jsme se naučili být na pódiu, komunikovat s lidmi a baví nás to. Posiluje. Pocit, že jste na té své správné životní cestě, je úžasný. Kritické komentáře zvenčí nyní pouštíme jedním uchem dovnitř a druhým ven. Svým písním přeci nejlépe rozumí autor, ví, proč je napsal a ví komu. Znám pár lidí, které negativní kritika donutila přestat tvořit. Tohle u nás nehrozí. Dříve jsme byli naivní, honoráře za hraní jsme vnímali jako něco, co si nezasloužíme. Dnes, kdy se tím skoro živíme, je tomu samozřejmě jinak. Naše písničky byly možná hodnější, klidnější a neburcovaly... A sny? Ty krátkodobější se nám již splnily. Mým dlouhodobým snem je hrát celý život, nemuset se bát, že „zemřu hlady“... A přál bych si umět naslouchat svému srdci a nezatrpknout.

Vyšli jste z klasického folku. Ve folkových kruzích jste na sebe upozornili už Vaším prvním oceněním - písničkářským Krtkem z festivalu Zahrada v Náměšti na Hané v roce 2003. Oba Anděly máte z žánrové kategorie Folk & country. Jste považováni za naději české folkové scény. Na Vsetíně jste dva roky organizovali koncertní cyklus Folkování pod Žamboškou a nyní, Honzo, moderujete na TV Noe hudební pořad Mezi pražci. Od roku 2010 jste jako skupina zapojeni do kampaně FOLK ŽIJE! V čem vnímáte jedinečnost a aktuálnost tohoto hudebního proudu? A cítíte se sami ještě jako folková kapela (s příchodem Juřího začalo údajně „přituhovat“…)?

FOLK ŽIJE! je iniciativa našich přátel. Jde o snahu upozornit média a poté i širší veřejnost na to, že je zde žánr, který nestagnuje a stále má co říci. Snaží se zvednout vlnu zájmu o mladé a nadějné folkaře a myslím si, že se to daří. Nelze stále dokola stavět dramatur-

Žamboši slaví desáté narozeniny
Foto Tomáš Z. Václavík, grafická úprava Jan Žamboch

gii folkových festivalů na stejných jménech z let osmdesátých. To by byla cesta do pekel. Myslím si, že už to pochopili jak organizátoři, tak diváci. Jistým problémem folku je jeho rozmanitost. Pro mnohé znamená jen jména jako Nedvědi, Wabi Daněk či Žalman. Pro jiné zase Merta, Třešňák, Kryl. Ale vejde se tam i Vlasta Redl. Je to široký proud. A kdo nehledá, stojí na místě. Je mi líto, že si někteří hudební publicisté nejsou schopni udělat obrázek o mladé nastupující folkové scéně a že pro ně je symbolem současného folku jen např. populární Tomáš Klus. A to samozřejmě platí i pro běžného nehledajícího konzumenta hudby. FOLK ŽIJE! se to snaží aspoň trošku rozhýbat. A jestli jsou Žamboši folk? Ano, jsme folk, ten nový, mladý, energický!

Někdy je Vaše tvorba označována i jako písničkářský šanson. Dle muzikologa Lubomíra Dorůžky pojí písně některých šansoniérů a folkových zpěváků ono pověstné „podzemní dunění" zaznívající z angažovaných textů. Nicméně na prvním místě stojí schopnost přesvědčit, podmanit si… Jste autorem většiny textů písní skupiny Žamboši. Znáte sílu slova. Umíte si s ním rozpustile pohrávat, poeticky a s něhou ho modelovat, vtipně až sarkasticky glosovat… Reflektujete aktuální podněty. V poslední době jste napsal několik „protestsongů". Přibližte nám témata, se kterými se prostřednictvím písní vyrovnáváte.

Přemýšlím nad tím, která z mých písniček byla můj první protestsong. Nejspíše asi *Krátká paměť*. Popudila mne tehdy jedna reportáž v televizi, která se zabývala popíráním holocaustu, a já si vybavil vzpomínky mojí babičky na Terezín. Napsal jsem text tuším na Dušičky a dal do něj všechna slova a myšlenky, které ve mně z babiččina vyprávění zůstaly, když jsem ji jako malý kluk se zatajeným dechem poslouchal. Další protestování jsem zaklel do písničky *Dřevorubecká*. Snahy „uhlobaronstva" těžit uhlí v Beskydech a plány na zapouštění Radhoště do země a prodlužování Hané až k nám na Valašsko… jsou pro mne nepředstavitelné. Do třetice můžu vybrat třeba satiru *Basama s fixama*, která se zabývá aktuální kauzou Romana Smetany, řidiče autobusu, kterého „zabásli" za to, že maloval tykadla politikům a vandalizoval billboardy. Mám nutkání psát o tom, co mě právě žere, a je to takové volání o pomoc, zbavování se strachu, že je v tom člověk sám. A pomáhá to!

Rádi bychom našim čtenářům umožnili nahlédnout do Vaší muzikantské „kuchyně"… Jak se rodí píseň? Je na počátku SLOVO nebo TÓN, MELODIE…?

Dříve jsem psal většinou texty na hotové melodie. Nosil jsem jich vždy pár v hlavě, hrál si je na kytaru a brousil harmonie. A tím, jak takový hotový nápěv zněl, promlouval ke mně určitou náladou a volal po tématu. Téma je pro mne vždy velmi důležité. Nepíšu nikdy jen tak. Jakmile mám téma, tedy to, o čem píseň bude, zbývá to „jen" napsat. Je to zedničina a tesařina se slovy. Strašná práce. Hrozná a krásná. Hledání dlouhých slabik, rýmů, významů... Stavíte zeď, brousíte, bořítе, pálíte... Ze zoufalství jdete spát nad ránem a nemáte ani řádek. Druhý den ráno při čištění zubů to „sletí" se shora a letíte pro tužku a honem to píšete na SIPO složenku a kapete zubní pastu po koberci... V poslední době jsem napsal pár textů bez melodie a postupoval z opačné strany. Je to rychlejší cesta. Muzika mi jde snadněji. Skládání písniček je nádherná, někdy dosti frustrující zábava i práce. A když se jednou za čas povede něco pěkného, zářím z toho několik dní jako halogenová žárovka…

Intenzivně koncertujete, od dvanácti koncertů ročně (2002) jste se záhy vypracovali v počtu každoročních vystoupení k trojaž sedminásobku počáteční cifry… Hraní pro lidi a před nimi Vás zjevně baví, je životní potřebou, naplňuje Vás! Pohráváte si s představou být lidem blíž a vystupovat jako pouliční muzikanti… Co přináší koncertování Vám jako účinkujícím, kteří se na pódiu doslova „rozdávají", a jakou odezvu byste rádi vyvolali u Vašich posluchačů?

Plánovat odezvu posluchačů lze těžko. Vždy, když moje ego začne v tomto smyslu kalkulovat, nechám ho chvilku fantazírovat a pak ho kopnu do zadku… Za těch pár let hraní už trochu tuším, co zhruba funguje na lidi a že je třeba dobře poskládat písničky za sebe, aby koncert měl začátek a konec, aby gradoval. Ale stejně záleží na tolika různých věcech, na složení publika, na dobrém zvuku, na náladě v kapele, na světlech, na teplotě, rosném bodu... Nikdy člověk předem neví, jak koncert dopadne. Za jakoukoli reakci po koncertě jsem vždy nesmírně vděčný. Posunuje nás to a motivuje. A co nám přináší koncertování? Inu, mne jako autora a interpreta to uspokojuje. Vnímám to již jako své poslání. A jsem už skoro sám sobě zaměstnancem i zaměstnavatelem. To je obrovská svoboda, ale také zodpovědnost. Moje žena Stanislava to vše vnímá více realisticky. Hraní jí myslím pomáhá v hledání víry v sebe samu. No a Jura je bubeník, pro kterého je muzika údělem se vším, co k tomu patří.

Blíží se do závěru Váš velký projekt Guitar & Forest, který je vlastně Vaším mimokapelním počinem, neboť se jedná o 12 instrumentálních kytarových skladeb, které každý měsíc v tomto roce nahráváte přímo ve „studiu pod širým nebem", a vždy se jedná o jiný les, v jiné části Moravy a Čech. Svůj projekt uvádíte na webovkách slovy: „Každý les zní jinak, v každém je jiné světlo, v každém je dle ročního období jiná přírodní magie, žijí různí obyvatelé, a tohle všechno dohromady hraje a zní věčnou lesní písní..." A právě to kouzlo lesní jinakosti i nahodilost přirozených zvuků lesa vytváří Vašim kytarovým skladbám neobyčejnou a neopakovatelnou zvukovou a náladovou kulisu. Jak vznikl tento kreativní koncept a co Vás motivovalo?

Z festivalu Zahrada 2011
Foto Bllemby, 2011

Nahrávání v lesích je pro mne obrovské dobrodružství. Spojily se v tomto nápadu mé dvě profese a podaly si ruku. Jsem lesníkem a také už doufám muzikantem. O stromy a les jsem se zajímal už od studentských let, dokonce jsem chtěl chvíli studovat dendrologii.

Zkrátka, kdo z čtenářů si někdy dopřál ten pocit zastavit se v jakémkoliv lese a jen tiše poslouchal, dá mi za pravdu, že les zní, že hraje a mluví. Snaha zachytit lesní prostor jako spoluhráče muzikanta, aby byl na nahrávce slyšet a podporoval kytarové spršky tónů, je to, kvůli čemu nahrávky vznikly. Normálních instrumentálních kytarových desek jsou internetové regály plné. Vše má skvělý zvuk, drahé studiové vybavení pomáhá k nádherným dozvukům, skvělé mikrofony, vše bezchybné... To jsem nechtěl. Zachytit v nahrávce všechny překážky, teplotu, komáry, vítr, ptáky a hrát tak, jak nejlépe to v dané situaci dokážu, bez jediného střihu. Když zrychluji, žere mě možná zrovna na nose komár…, když něco nedomáčknu, necítím už třeba samou zimou prsty... Nahrával jsem v rákosí vrbového háje Jevišovky „orepelentován" jako dobrodruh v džungli, nahrával jsem také v pralese na Bumbálce v lednu se sněžnicemi na nohou. Objevil jsem si pro sebe nádherná místa. Sáhl jsem si ve skladbách na dno svých kytarových schopností. Fotografie na webu dokreslují magii míst, na která mne kytara zavlekla, a myslím si, že se mé ženě Stanislavě a dalším fotografům nesmírně povedly. CD by mělo vyjít na začátku jara a schovávám si v rukávu ještě nějaké to překvapení pro všechny, kteří se rozhodnou mne podpořit a pomůžou tím, že si ho nevypálí, ale koupí. Nahrávky s fotografiemi jsou průběžně zveřejňovány na kapelním webu (www.zambosi.cz) v sekci Guitar & Forest.

Ale nejen při poslechu skladeb z Guitar & Forest mají posluchači možnost posoudit Vaše umění hry na kytaru. Vrozené nadání rozvíjíte jako autodidakt od svých čtrnácti let a radami a přátelskou podporou Vám přispěl z místních hudebníků např. František Segrado. Vyhrál jste Gitariádu v Banské Bystrici, kde v tomto klání kytaristů rok před Vámi zvítězil Hynek Stančík ze Vsetína, se kterým vzájemně sdílíte vlastní experimenty na poli akustických kytar... Na webových stránkách kapely prezentujete svou „kytarovou školu", doplněnou o zasvěcený a inspirativní přehled kytarových virtuózů. Samotného Vás v poslední době uchvátila španělská kytara. Proč právě ona a jak se inspirace ohnivým flamenkem projevuje ve Vaší současné tvorbě?

Ach, nedostižné flamenko! Vždy, když už si kytarista začne myslet, že něco umí, měl by se pokusit zahrát něco ze Španělska. Na první poslech to možná není až tak náročné, když se to ale pokusíte přehrát... Šílené! Zapomeňte na trsátko, na rytmy valčík a polka... Flamenková hra na kytaru je nejpropracovanější prstová technika, jakou znám. S důrazem na přesný rytmus – compás. Je to hudba, která neklade důraz na složitost harmonií, ale spíše na lehkost, rytmičnost, energičnost... Zvládnout techniky jako „alzapua" (palcová technika, při které používáte nehet palce na strunách jako míhající břitvu, nahoru i dolů) nebo rychlá „rasgueada" (kartáčové víření prstů typické pro tento styl) vyžaduje trávit s kytarou hodiny, dny a měsíce. Zajímá mne využití těchto technik v doprovodu našich písní. Kořením jimi a jsem samozřejmě limitován kovovými strunami. Vybírám si holt ty složitější a neprošlapané cesty...

V autobiografické písni Dřevorubecká se vyznáváte ze vztahu k rodnému kraji: „Miluju své Beskydy, pro ně si pustím žilou. Vykrvácím do hlohů, stanu se maliním mezi Bílou a Kněhyní." Nestalo se Vám – ve Vaší hudební kariéře – Valašsko pastí? Jaké jsou dle Vás klady a zápory života umělce - hudebníka - ve zdejším rázovitém regionu?

Nemyslím si, že by Valašsko byla past, spíše je pro mne ochranný val. Chápu, že mnoho kumštýřů odešlo do „velkého města", neboť tam je více příležitostí, více peněz, více poptávky po čemkoli. Vždy se vracím z Prahy úplně vyřízený, stačí mi tam tři dny a už začínám být nervózní. Nejspíše bych si musel zvyknout, ale valašskou krajinu mám moc rád. Zde mám své kořeny. Navíc v době internetu se vzdálenosti zmenšily. Uvedu jeden příklad za všechny. Napsal jsem píseň, inspirován srdcem a knihou Roberta Fulghuma – *Drž mě pevně, miluj mě zlehka*, která je o lidech a tangu. Jeden náš fanoušek ji poslal paní Roberta Fulghuma a ta projevila zájem znát překlad. Tak jsem napsal dopis, s překlady pomohla kamarádka a dnes mám v mailu psaní přímo od pana Fulghuma s dotazem, zda může poskytnout píseň s nabídkou mého možného zapojení produkci Národního divadla v Praze, kde se bude hrát na jaře jeho román ztvárněný pro divadlo. Bez ohledu na to, jak celá věc dopadne, je to pro mne důkaz, že nezáleží na tom, kde člověk žije, spíše na tom, že tvoří a stále pokouší štěstí. A že je velmi důležité mít kolem sebe lidi, kteří vás podporují a pomáhají. Já je mám a jsem jim moc vděčný za to, že jsou a že se objevují v ten správný čas.

Jednou z Vašich velmi osobních písní je song Joe z Ikarie na motivy povídky Sonáta bez doprovodu od O. S. Carda. Vypráví o údělu hudebního génia, který překročil pravidla, zákony, neboť jeho jedinou touhou bylo skládat muziku od srdce a hrát pro druhé. Za svou smělost byl krutě potrestán, až nakonec přišel i o hlas… Lze předpokládat, že i pro Vás je hudba spojená s obětí? Jedná se o poslání, vůči kterému má člověk zodpovědnost a které ho svým způsobem i stravuje?

Ta povídka mne nesmírně zasáhla. Nikdy jsem nepřemýšlel, zda je poslání tvořit písničky a hrát je lidem oběť. Ale děláte-li jednu věc naplno, nemůžete dělat naplno tu druhou. Když se vracíváme ve tři ráno z hraní a vidíme spící město, dochází nám, že možná vedeme trošku jiný život než většina. Kariéra umělce na volné noze není založena na jistotách a stabilním příjmu, ale na svobodě a víře v to, že v životě jdete správným směrem… Obětovat jistotu! Nebát se to alespoň vyzkoušet. A čím je pro mne hudba? Především je to neskutečný dar, který nechci promrhat. Cítím, že toho musím ještě mnoho napsat, mnoho si toho musím poslechnout. Když hudbě propadnete, postaví vám do cesty nádherné lidi a pošle vás na úžasná místa. A také vás naučí milovat ticho...

V závěru bych se Vás chtěla zeptat na Vaše plány do budoucnosti. Připravujete např. další album kapely Žamboši?

Ano, dáváme dohromady písničky pro třetí kapelní řadovku a už nám jich mnoho nechybí. Chtěli bychom udělat zase o „fous" jiné CD, využít jiné nástroje, tak aby výsledek nebyl zvukově podobný předcházejícím titulům. Ovšem stále to budou „žamboší songy". Myslím si, že už mám jako autor čitelný rukopis. A co dál? Na jaře nás čeká turné s islandským muzikantem Svavarem Knuturem. Pravděpodobně si také zahrajeme v klubech po Evropě. Chtěl bych vyrazit hrát na ulici… Co se týká přání? Nejdůležitější je mít komu hrát. I přesto, že se nebudu podbízet lidem tím, co zaručeně zabírá. Stále věřím, že lidé na koncerty přijdou, koupí si desku a podpoří nás, a že nezůstanu na stará kolena o žebrácké holi… Uvidíme. Zeptejte se mne tak za třicet, čtyřicet let... Na závěr mi dovolte poděkovat za Vaše otázky, lepší jsem ještě nikdy nedostal. Děkuji!

A já děkuji za Váš čas a za otevřenost a upřímnost. A přeji Vám, aby Vás zasloužený úspěch provázel na Vaší cestě životem a Vy jste se mohl plně oddat své hudbě.

Olga Mehešová

Z brněnského koncertu v kavárně Café Práh Foto Tashi, 2010

Chystáme se na zimu s Milotickým Hospodářem

Poslední teplé dny nenávratně skončily, zima pomalu klepe na dveře a nám nezbývá, než se na její příchod zodpovědně připravit. Milotický Hospodář z roku 1910 přináší řadu doporučení, která nás mohou inspirovat k opravdu netradičně strávenému nejchladnějšímu období v roce. Už jste zazimovali kolo? Chyba! Možná že i vám může usnadnit domácí práce vskutku originálním způsobem...

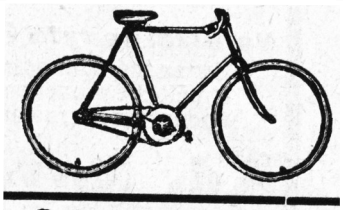

Oddělení druhé:
PROSLULÁ KOLA
zák. chr. zn.
„KORUNA“,
Trvanlivost na léta.
Lehký chod. Ladný tvar.
Pětiletá záruka.

Jízdní kolo ve službě mlékařství. Kolo dnes najdeme skoro v každém větším hospodářství, kdež slouží k rychlé dopravě. Vedle toho však sloužiti může kolo dobře ku zjištění tuku v mléce a nahradí nám tak nákladný stroj. Zjištění tuku v mléce je důležité, neboť jen dle obsahu tuku dnes mléko se platí. K přesnému zjištění tohoto naplní se skleněná zkoumavka, která vloží se do tak zv. butyrometru, kdež smetana od mléka se odstředí následkem rychlého otáčení. Stroj takový stojí dosti peněz. Kdo však si nechá vysvětliti přípravu mléka před vložením do stroje, může sám mléko zkoušet pomocí jízdního kola. Skleněná zkoumavka naplněná mlékem dá se do pouzdra, které připevní se na špici zadního kola. Otáčením docílí se potřebný počet obrátek a mléko odstředí se stejně jako v nákladném stroji. Tak umožní se i menšímu rolníku chlévská kontrola, neboť může libovolně mléko zkoušeti od jednotlivých krav. Krávy se špatným mlékem může z chovu odstraniti a jen dobré dojnice si ponechati.

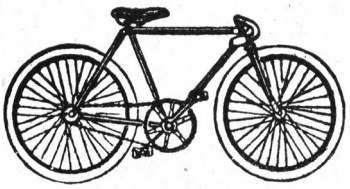

Čtyři neděle
na zkoušku a na ukázku zasílám moje kola dobírkou. Součástky a opravy nejlevněji. ***Frant. Dušek,*** továrna na kola v Opočně, st. dr., č. 4. Čechy. Illustrované ceníky zdarma. 221-68

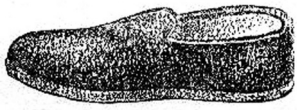

Pravé valašské ›komotky‹ Ia,
25—27 *cm* K 2·50,
25—31 *cm* K 2·70.
Papuče všech druhů, přikrývky do postele, do lázní, na koně atd. stále na skladě.
Žádejte ceník!
Družstvo „Hospodář v Miloticích n. Beč.

A jak se chránit proti chladu a zimnímu nečasu? Nejdůležitější je mít nohy v teple. Ten pravý luxus vám přináší pravé valašské „komotky“. Nepomohou-li vám ani ty, neváhejte a obalte své nohy do starých novin. Koneckonců etiketa nepovoluje pouze ponožky v sandálech. A pokud i nadále budete drkotat zuby, určitě vás zahřejí produkty křesťanské firmy Adolfa Böhma...

Z Milotického Hospodáře roč. XXI a XXII (1910-11) připravila **Eva Čermáková.**

Aby nohy nezábly, pomůže, zaobalí-li se do obyčejného papíru, než se obouvají boty. Také jest s prospěchem mimo to dávati do obuvi vložky papírové. Tím, děláme-li to denně, zachováme obuv suchou a nohy teplé.

Nejvýhodnější inserce jest v „Milotickém Hospodáři“.

1

2

3

4

1 PÍSEŇ NOCI, 2008, olej, plátno, 73,5 x 111,5 cm
2 PROMĚNY ŠTĚPÁNSKÉ ULICE III., 1976, 540 x 1040 mm
3 ZÁMEK OD SYCHROVA, 1979, pastel, 550 x 1050 mm
4 U DOLNÍHO SBORU, 1996, pastel, 635 x 985 mm

NA KOPEČKU I., 1984, pastel, 420 x 520 mm

Foto Milan Ošťádal, 2012

V ATELIÉRU

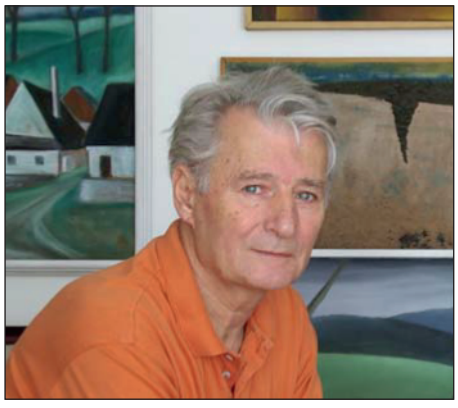

Výtvarný pedagog a malíř **Antonín KADERKA** se narodil 13. 10. 1937 na Vsetíně. V roce 1959 absolvoval obor výtvarná výchova a ruský jazyk na FF UP v Olomouci. Působil jako pedagog, a to především na vsetínském gymnáziu. Za životní zásluhy mu byla v roce 2009 udělena Cena města Vsetína. Výtvarné tvorbě se věnuje více jak 50 let. Zúčastnil se řady samostatných i kolektivních výstav, např. jako člen UVU Arkáda. V kresbách, malbách (pastelem, temperami, olejem, komb. technikou) i monotypech zachycuje kromě valašské krajiny s rázovitými dřevěnicemi zejména městskou architekturu a veduty rodného města. Lze ho označit doslova za „portrétistu Vsetína". Od 60. let se zabývá i abstraktní tvorbou, která pro něj představuje jistou formu výtvarného experimentu („pohrával" si se strukturální i geometrickou abstrakcí). Příležitostně se zabýval i užitou tvorbou: navrhl např. městský znak Vsetína, logo Masarykova gymnázia Vsetín aj. a výtvarně pojednal řadu pamětních tisků. Konstantami umělcovy předmětné tvorby je geometrizující abstrahování formy, redukovaná až monochromatická barevnost, měkká světelná modelace tvaru i tendence k monumentalizaci motivu. Výjevy Kaderkových obrazů jsou charakterizovány jako ztišené, kontemplativní, a to i přes racionální a experimentální východiska malířova díla (M. Trávníček).

Vaše kresby a pastelové skici, jimiž jste v plenéru zaznamenával postupné urbanistické a architektonické proměny Vsetína, a to především z období 70. a 80. let minulého století, kdy stará zástavba ustupovala nové výstavbě, mají značnou dokumentační hodnotu. Vaše obrazy malované v ateliéru vznikají dle těchto autentických předloh a mnohdy s odstupem času ztvárňujete motiv, který v dané chvíli už neexistuje. Např. na probíhající výstavě Proměny Vsetína ve vsetínském muzeu prezentuje tento typ „retrospektivních" děl např. obraz Na Příkopě (2007), monumentální panorama Horního města (2001)…

Pastel Na Příkopě jsem maloval podle kreseb domů, které stávaly v místě dnešního Alberta. Často jsem určité partie města kresebně zachycoval těsně před jejich demolicí. A smutek s tím spojený vnesl do obrazů později malovaných jistou nostalgii. Malby jsou jakousi vzpomínkou na zaniklá místa, která mám spojená s lidmi, kteří tam žili, např. z jednoho domku na obraze Na Příkopě pocházel malíř Radko Mašata.

Jedna z Vašich nejstarších vedut Vsetína, tempera Stará cesta k zámku z roku 1957, působí ještě poněkud impresivním dojmem. Ale už počátkem 60. let jste začal experimentovat s plošnou kompozicí a s výraznou obrysovou linií a v 70. letech jste dospěl ke svému osobitému stylu. Co Vás na této cestě inspirovalo?

Při zobrazování pohledu z rodného domu na Hrbové na střechy chalup Jasenky jsem si uvědomil potřebu nastolit v té změti trojúhelných tvarů řád a zdůraznit kresbou jejich siluetu. Zkušenost s geometrickou abstrakcí také jistě přispěla ke stylizaci, zjednodušení reálného motivu.

Přestože Vám zdravotní stav neumožňuje plně se oddat tvorbě, máte v ateliéru rozmalováno několik děl. Čemu se momentálně věnujete?

Maluji obrazy hlavně pro své nejbližší, ať už jsou to abstraktní kompozice, nebo obraz Vzpomínka na Dubaj jako ohlédnutí za dobou, kdy jsme zajížděli za rodinou dcery, která tam tehdy žila.

Vážený pane malíři, děkujeme nejen za rozhovor, ale i za to, že jste své dílo zasvětil zejména Vsetínu a rodnému kraji. K Vašemu životnímu jubileu Vám přejeme pevné zdraví a hodně tvůrčích sil do dalších let.

-om-

Joseph Weidner (okruh), Svatební portrét Sophie von Stockau,
kolem 1852, olej na plátně, 145x110 cm

Pokud jste navštívili zámecké pokoje v zámku Kinských ve Valašském Meziříčí, tak víte, že na konci prohlídky máte možnost se na chvilku proměnit v tuto krásnou šlechtičnu. Jak? Stačí jen skrýt civilní tělo za obraz a do otvoru v místě hlavy umístit tu svou. Obraz, ve kterém se můžete vyfotografovat, malovala MgA. Jitka Skočková podle plátna nacházejícího se dnes v zámku v Lešné u Valašského Meziříčí. Ale kdo je autorem bravurně malované podobizny z poloviny 19. století, nevíme: specialistka na umění 19. století a šlechtické sbírky doc. Marie Mžyková ji řadí do okruhu vídeňského portrétisty Josepha Weidnera (1801 - kolem 1870). Rozměrná malba zachycuje krásnou dívku v bílých saténových šatech se sametovým živůtkem a dlouhým krajkovým závojem. Slavnostní oděv naznačuje, že se nejedná o běžnou podobiznu. Hraběnka Sofia, rozená von Stockau (Napajedla 1. 2. 1834 - 17. 1. 1877 Vídeň) je na ní zachycena jako nevěsta. V pouhých osmnácti letech se provdala za chorvatského bána Josipa Jellačiče de Buzim (1801 - 1859) - vlivného („bán“ je titul pro místodržitele uherského krále, později předsedu chorvatské vlády), ale o víc než třicet let staršího muže. Datování obrazu se tedy odvíjí od tohoto sňatku. Se zámkem v Lešné Sophii (nebo Žofii, jak jí říkali) spojuje až její druhý sňatek: v roce 1863 se provdala za hraběte Adolfa Jana Křtitele Dubského z Třebomyslic. S ním měla dvě děti: Marii (1864 - 1926), později hraběnku Kinskou, a Viktora (1868 - 1935), z nějž se stal diplomat ve vojenských službách. Dubští z Třebomyslic sídlili na zámku ve Zdislavicích (jihozápadně od Kroměříže) a obraz opustil zdejší panství až po Viktorově smrti. Spolu s dalšími hodnotnými uměleckými díly z jeho sbírky se jako dědictví dostal do rukou rodu Kinských do zámku v Lešné, kam se na podzim roku 2011, po šesti desetiletích strávených ve sbírkách muzea ve Valašském Meziříčí, vrátil.

Kamila Valoušková